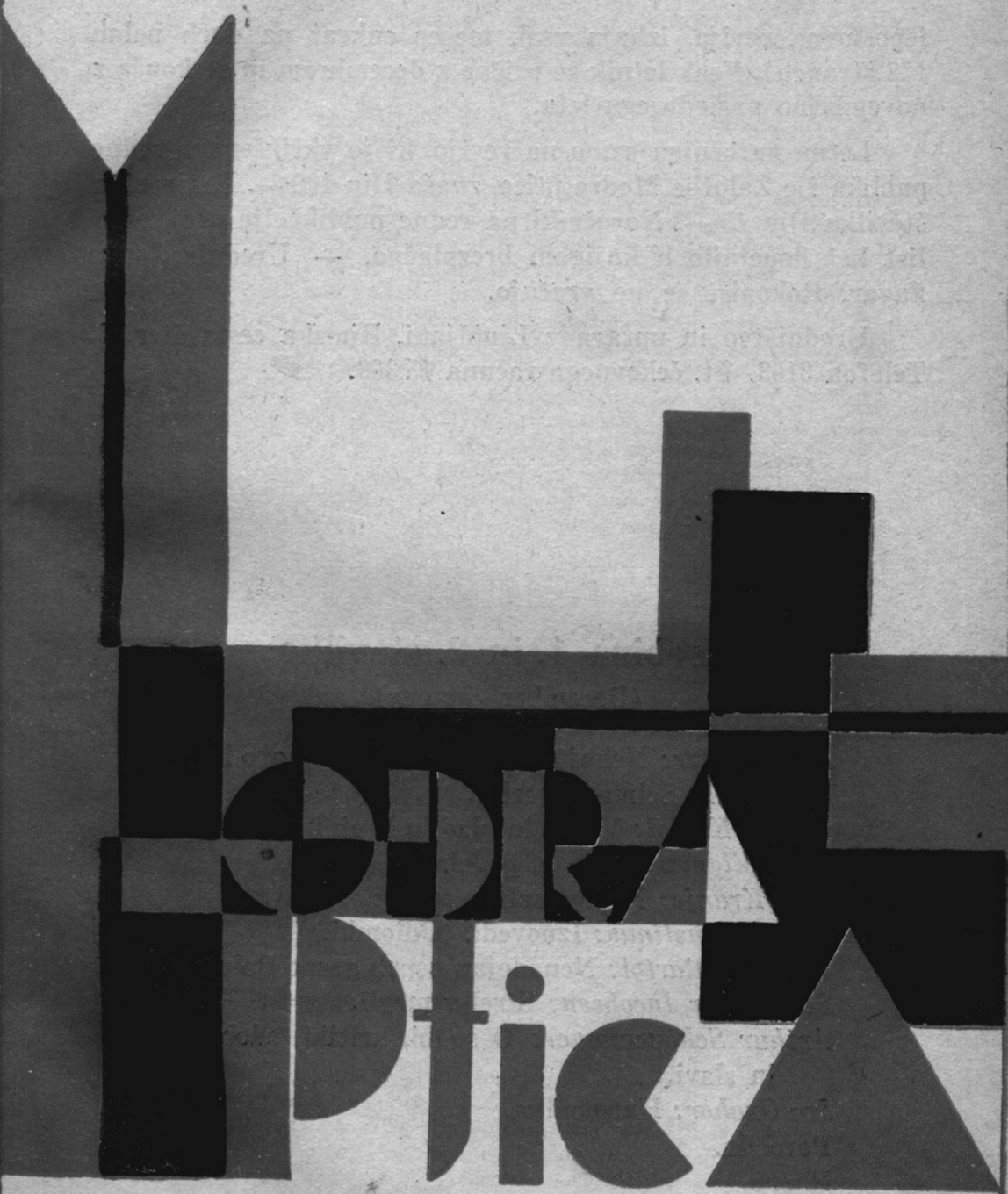

Leto II

1930/31

Štev. 1-2

MODRAPTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemaajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno. — Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Rimska cesta šte. 3. Telefon 3163. št. čekovnega računa 15.369.

Vsebina 1. in 2. številke:

(December - januar)

Janez Žagar: Nekaj misli ob prehodu v novo leto.

Pero Pajk: Selma Lagerlöf.

Rudolf Kresal: Vojna in glad in kruh in kuga.

Josip Vidmar: Pota in podobe.

Jože Kranjc: Nepomembna zgodba.

S. A. Augustinus: Izpovedi. (Odlomki.)

Vladimir Bartol: Nenadejan uspeh gospe Dobrovske.

Jens Peter Jacobsen: Strel v megli.

Arthur Schopenhauer: O sodbi, kritiki, odobravanju in slavi.

Ivo Grahor: Harmonika.

Poročila.

Razno.

Iz založbe in uredništva.

NEKAJ MISLI OB PREHODU V NOVO LETO

JANEZ ŽAGAR

Čeprav se nam zde programi, ki so ob začetku vsakega novega letnika skoro pri vseh revijah v navadi, za obraz lista manj važni in to zato, ker so večinoma izraz ene osebnosti in njenega nazora in se zaradi tega z njo menjavajo, vseeno mislimo, da niso vedno nepomembni. Zakaj med zgolj subjektivnimi stvarmi so nekatere tudi take, ki so obenem izraz dobe, časa, razmer, ali pa tudi dela družbe in so zaradi tega večini skupne in pomembne. Ta pomembnost se najpogosteje kaže v tem, da množica bolj ali manj nezavedno že po njih živi, če pa jih ji kdo prikljče v zavest, postanejo lahko celo gibalno njenega življenja. In iz tega razgleda se nam zdi pravilno poudarjati nekaj misli, ki so nas spremljale pri delu in ki nam bodo izhodišče tudi v bodoče.

Človeška družba je v svojem najširšem bistvu zmeraj, in danes še prav posebno, nerazdružna celota, bodisi po zunanjem, recimo po gospodarskem, še bolj pa po svojem duhovnem življenju. Visoke kulturne pridobitve se neprestano močno pretakajo iz naroda v narod in iz roda v rod in niso nikdar last posameznika ali samo ožje celote. Jezik in narodnost sta premajhna jezova, da bi mogla zadrževati to prelivanje življenja.

Vendar pa ima vsak narod neke posebnosti, ki so samo njemu lastne in ki se docela ne morejo nikdar preliti v drugega. Te posebnosti so tiste, ki dajejo celoti skupno svojsko lice in izraz in so zato osnova njenim življenjskim stvaritvam. Tega izraza narod ne more nikdar izbrišati, dasi ga morda lahko zabriše pod vplivom kake tuje kulture. Kakor pa je tak vpliv škodljiv za posameznika, ker mu uniči njegov izraz, tako je uničujoč tudi za narod. Kdor lahko zataji svoje bistvo, izrazi svoje šibkost in nemoč in dokaže s tem majhno življenjsko upravičenost.

S tem, da si s prevodi, s članki, ali kako drugače odpiramo pot do stvaritev drugih narodov, moramo hoteti le spoznavati obraze drugih, da bomo ob njih tem pravilneje videli svojega in ga dopolnjevali. Zaupati si moramo, da je v nas toliko moči in zdravja, in da smo že toliko zreli, da se nam ni bati ničesar več; da je v nas živa zavest, da moremo kot enakovredni občudovati in ceniti vrednote drugih in se pri tem vendar neprestano ponosno zavedati, da je tu zemlja, na kateri smo se rodili, shodili, na kateri smo se učili razločevati prve najpreprostejše pojave: dobrine, slabosti, prvi nemir in strah, prvo veselje in žalost.

Zakaj prva beseda, ki smo jo slišali, je bila slovenska, v tem jeziku smo čuli prve zgodbe in ta jezik nam je posredoval prvo zaznavanje človeške kulture.

Res smo videli, da smo majhni, a čutili, da preveliki, da bi bili brez izraza, da bi ne bili soustvarjalci. Podedovali smo to od rodu, ki je živel že stoletja pred nami. Zavedni smo to dediščino presodili in videli, da je vredna in da nismo na slabšem od drugih. Zavedeli smo se tudi, da je vse to na še in ko bo kdo prišel k nam, bo lahko od nas sprejemal, kakor

smo in bomo mi sprejemali od drugih, vendar vzeti česa nam ne bo mogel nihče: ker to smo mi. Lahko ti nekdo ukrade vse, kar imaš, ti vendarle ostaneš, kar si bil.

Ob tej misli pa se moramo nehote spomniti nečesa, kar je morda izraz naše mladosti; namreč vse prevelikega strahu, ki se ob vsaki naši težavi tako rad izraža vsepovsod ter ovira pogumen napredek in ustvarjanje. Premalo samozavesti je še v nas in takoj postanejo slišne duše, ki v nezavedanju bogastva kriče o ubožtvu, in so zmeraj pripravljene prodati svojo strahopetnost za drobtine, ki bi padle iz katerekoli tuje »velike mize«. Ali ni to tisto, čemur pravimo hlapčevska duša, duh, ki je bil preslab, da bi mogel podedovati veliko in je podedoval samo slabost. Vedno in povsod so bili ljudje, ki so prešibki, da bi si upali prevzeti odgovornost nele za tuje, marveč tudi za svoje življenje. Zmerom so bili pripravljeni postati veliki hlapci in trapiti zbegane črede. Nikakega ponosa ni v takih ljudeh, strah jih je vsega lepega in težkega, ne morejo razumeti, da bi morala v njih biti moč, čuvati svoje, in da je tisto, kar je njihovega, njihovo, podarjeno ali zaupano od drugih, pa zmerom tuje in da jim tujec zmerom lahko vzame, kadar ga je volja in kadar mu to prija. — Če vemo torej, da nekaj imamo in da nekaj smo, moramo tisto ohraniti in ostati, dokler ne poginemo. Kdaj pa pride tisti čas, ne ve nihče. In če bi že moral priti, je bolje, da nas zaloti gospodarje kakor sužnje.

Naslednja stvar, ki je v svojem jedru slična prvi in ki jo hočemo omeniti, je osebna samozavest, če hočete, lepota osebnosti. Izraža se v razmerju posameznika do posameznika, do družbe, do okolice. Vsakdo je odvisen od okolice, v kateri živi, ob njej se oblikuje njegovo lastno bistvo, v njej ima pogoje za rast in razvoj. Vsakdo je del celote, a vendar ostro ločen od nje. Od njega samega je odvisno, kako si uravna razmerje z njo. Vsakdo si želi čim večje samostojnosti, ki jo često zamenjava z neodvisnostjo in to s svobodo, a docela je ne doseže nihče. Resnična svoboda je le v človeku samem.

Za vsakogar pridejo trenutki v življenju, ko mora spoznati svojo majhno moč in osamljenost, in takrat prestrašen spozna, da ni nikjer nikogar, ki bi mu pomagal. Sam mora stati sredi boja in izvojevati zmago ali podleči. Toda kako radi v takih težkih trenutkih valimo krivdo za svoje poraze raz sebe, pa kamor koli. Govorimo o krivicah, zavistni smo drugim in neprestano besedičimo o njihovi sreči. Pri tem smo dostikrat površni. Nikdar se ne potrudimo, da bi jih pozorneje premotrili in uvideli, da imajo najbrž prav take boje, le da so toliko ponosnejši, da jih prestajajo sami, brez prošenj po usmiljenju, da umejo bolje presoјati sebe in zato samozavestno razpolagati s tem, kar jim je dano. *In ali je kdo na svetu, ki mu je dano tako malo, da ne bi mogel izpolniti naloge, ki mu je naložena za življenje?* In še nekaj: *nihče ni drugemu docela enak; vsakdo ima nekaj svojega.*

In kdor spozna in prizna tisto svoje, spozna svoje dobre in temne strani in postane ponosen na svoje življenje. Vesel ga je kot tiste svoje lastnine, *s katero edino mu je dano vse.*

Razen otrok in bebec, za katere skrbe drugi, ne zmorejo tega samo površneži. Neprestano varajo sebe in okolico in ji delajo krivico za krivico. Dokler so slučajno močnejši, so nasproti njej nasilni, če pa so brez moči, se hočejo nanjo naslanjati. Brez ponosa so. Drugi gredo

naprej, oni padajo. Za vsak nasvet in resen opomin so nedostopni in vsaka pomoč jim je nekoristna, ker so prestrahopetni ali pa prenaduti, da bi se presodili in našli svoje mesto.

To je menda zmeraj tako bilo in bo najbrže tudi ostalo. Nobeni, še tako človekoljubni zakoni ne bodo tega docela spremenili. Vendar mi zaradi te nespremenljivosti ne moremo na to pozabiti in iti mimo, temveč moramo, če že ne zmeraj neposredno, pa vsaj posredno na to kazati. Saj poleg vsega drugega tiči v tem tudi jedro socialnega vprašanja. — In: kaj ni morda samozavest precej odvisna od vzgoje, na drugi strani pa, vsaj v nekem smislu, dolžnost močnejših skrb za šibkejšo? Naravno vsaj bi bilo manjšanje globokih razlik s porastom resnične kulture.

S temi mislimi gremo v novo leto in menimo, da smo z njimi, vsaj približno, nakazali tudi svoje mnenje o razmerju življenja do umetnosti.

SELMA LAGERLÖF

PERO PAJK

V »Gösti Berlingu« sta na poseben način strnjena dva na videz nerazdružljiva svetova. Na eni strani tradicionalni svet starih severnih zgodb, svet nordijske »sage« z vsemi vsebinskimi in oblikovnimi značilnostmi, s tipičnimi osebami, z določenim, ponavadi fantastičnim ali legendarnim, vselej čudovitim dogajanjem, s svojo grozo in s svojo milino v skrivnostno poosebljeni prirodi in s svojim načinom pripovedovanja. Na drugi strani pa zahteve modernega romana s svojim bolj družabnim, diferenciranim vzdušjem, z vsakdanjimi, čimbolj verjetnimi dogodki, s stremljenjem po psihološki utemeljitvi in z iskanjem v problem.

Nujno je bilo, da je dobila premoč prva sestavina, čeprav se je druga dovolj izrazito uveljavila. Nujno ne le iz snovi in osnovnega doživetja, ampak že iz posebne razpoloženosti pokrajine, iz katere je pisateljica izšla in ki živi v njeni knjigi.

Selma Lagerlöf se je rodila dne 21. novembra 1858 v Värmlandu v hriboviti švedski pokrajini. Za njeno epično ustrojeno naravo je nad vse značilno, da knjiga njenih spominov na mladost »Marbacka« skoro nič ne pove o avtorici sami in njeni notranji rasti, ampak predstavlja v glavnem niz zgodb o njenih dedih in babicah, stricih in tetah in še zgodb iz ljudstva. Selma Lagerlöf izvira iz krepke pastorske rodbine, ki ima na sebi še nekaj kmetiškega. Zdi se, da se je dar pripovedovanja v njej podedoval od roda do roda. Pisateljici je trdno v spominu, na kak način ji je babica pripovedovala pripovedke, čeprav je razen ene že vse pozabila. O očetu poročniku Lagerlöfu pripoveduje: »Bilo je čudno, kako je našel zmeraj novo snov za pogovor. In četudi ni doživel na jutranjem sprehodu nič drugega, kot da je morda srečal staro žensko, je vendar znal iz tega napraviti prav veliko zgodbo.« Primerjaj s temi besedami zaključno anekdoto o čebelah domišljije in panju resničnosti v »Gösti Berlingu«. V Selmi Lagerlöf, potomki podeželske pastorske rodbine, živi vsa neposrednost in svežost švedske grude, vendar je že dovolj odmaknjena od patriarhalčnih razmer, da čuti njih posebnost.

V »Gösti Berlingu« zlahka opazimo, da je v njej umetniško izoblikovana usoda ljudi in prirode, med katerimi je zrasla ona, oziroma njeni

starši. Morda bolj kot iz lastne izkušnje govori pisateljica iz izkušnje in spominov svojih dedov in iz življenja prirode, ki klije v njenem rodnem kraju.

Iz resničnosti njenega rodnega kraja, iz polnote švedske zemlje in švedskega narodnega duha raste tista pravljíčnost, v katero je ubrana vsa zgodba o Gösti Berlingu. Bistveni znak te pravljíčnosti je čudežnost in čudovitost oseb in usod, dogodkov in prirode. Zato se uresniči vsako prokletstvo nad ljudmi in nad prirodo in vsak blagoslov. Tu je boj dobrih in zlih sil, nad vsem pa se razgrinja pravičnost pravljíce.

Glavno dejanje se izvrši v enem letu, čudnem, nenaravnem letu. A prav to začarano leto z vsemi izrednimi dogodki šele razjasni razmere in da najti osebam poklic in pravo mesto na svetu. Tu je predvsem Gösta Berling, najmočnejši in najšibkejši med ljudmi, pesnik, ki ni napisal še nobenega stiha, z uspehi in nesrečo v ljubezni. Ni mu bilo usojeno, da bi ostal vreden župnik, ali da bi sploh kako prišel do uravnanege življenja, toda naposled si vendar najde pravi poklic, le da je manj konvencionalen... Majorka in Margareta Celsing, dve različni bitji v eni osebi... Dvanajst kavalirjev, dvanajst neuspešnih genijev, dvanajst različnih čudakov in pustolovcev... In trije ženski liki: Marija Ana Sinclair, Ana Starnhöck, zlasti pa naivno dobrotna in tenkovestna mlada grofica, ki vzame nase pokoro... Sintram, utelešena zloba, župnik v Brobyju, drugi ponesrečeni pastor... Mimo medsebojnega trenja teh in drugih čisto svojevrstnih osebnosti pa polje v vsej mogočni širjavi življenja ljudstva kot velike celote in mnogovrstno utripanje pokrajine. Tako je »Gösta Berling« epopeja švedskega naroda v vsej prvobitnosti in epopeja v pravljíčnost zaodete švedske prirode.

V odnosu do življenjskih pojavov označuje Lagerlöfovo izrazit optimizem. Kaže se zlasti v nekem spravljivem, popolnoma netragičnem razvozlanju življenjskih konfliktov. Močno se to njeno ublaževalno hotenje čuti n. pr. v 24. poglavju (Rešiteljica Smrt). Ferdinandu Uggli prosi mati smrt od Boga, da ne bi bila prisiljena, uničiti mu življenjsko srečo. In res ji sin umre, ne da bi spoznal. Značilna je zanj v razliki od Strindbergovega razgrebajočega duha tista smehljajoča lahkoča, s katero skuša premostiti vsak notranji razkol. Selma Lagerlöf ne zapira oči skoro pred nobeno težko in nevarno človeško uganjo. Njena posebnost je, da ji je premučno, napraviti iz uganke problem, ampak jo obide ali se je le rahlo dotakne in reši s smehljajočim obrazom in odpuščajočo kretnjo. Na ta način se reši na primer problem ateizma med Eberhardom in mlado grofico.

S tem je morda pravljíčni značaj »Göste Berlinga« še bolj poudarjen, gotovo pa se v tem javlja še nekaj drugega. Pri Selmi Lagerlöf so pogosto občudovali nekaj izredno moškega, ki je izraženo v epični širini, v nekem drznem prikazovanju dogodkov in v izklesanosti njenih likov. Temu je treba vsekakor pritrditi, toda v zgoraj omenjenem njenem osnovnem odnosu do življenjskih pojavov, ki se nam je odkril kot spravljivost in tolažljivost, prihaja očitno na dan njena ženska narava. —

Ko je l. 1890. »Gösta Berling« izšel, je pomenil izredno novost. Nekako deset let prej je bil tudi na Švedskem hrupno zmagal realizem z vsemi naturalističnimi skrajnostmi. V glavnem je bil uresničenje razumarsko enostranskega literarnega programa danskega kritika Georga Brandesa. Najvidneje je ta program udejstvoval — vsaj zdelo se je tako — veliki

August Strindberg, katerega preokret k misticizmu se je izvršil šele l. 1897. Koncem osemdesetih let se je pojavil proti realizmu močan odpor. Do veljave sta spet prišla pripovednik Rydberg in grof Karel Suvilski (Ta »najbolj švedski« lirik je bil potomec priseljencev iz Avstrije in je izviral od slovenskih protestantov — Znojilšekov). Odpor proti realizmu ni bil samo strujarskega značaja, ampak je izviral iz osnov švedske duše, ki je zavračala tujo problemnost. Idejno utemeljitev je dal temu odporu lirik in esejist Meidenstam. Ko je v teh prilikah »Gösta Berling« izšel, je bil kot izpolnitev nestrpne pričakovanja. Delo je napravilo silen vtis; priljubilo se je pri vseh slojih ljudstva in je danes najbolj razširjena knjiga na Švedskem — še bolj kot pri nas Gregorčič — prava narodna biblija.

VOJNA IN GLAD IN KRUH IN KUGA

RUDOLF KRESAL

GLAD

Majhen in droben je bil Ivan. Bled, kakor ga ne bi bilo nikoli obsijalo solnce. Dve sestri je imel, Drago in Anico, ki sta bili obe mlajši od njega. Star je bil devet let. In imel je še mater. Oče je bil v vojni.

Bilo je leta 1917. Neko pomladansko popoldne, kmalu po kosilu, ga je mati ogrnila s plaščem, mu dala čepico, majhen košček trdega zelenega papirja in nekaj denarja.

»Ivan, po kruh moraš!« mu je rekla mati resno in žalostno. »Anica in Draga še ne moreta! — Jaz pa moram k nekemu gospodu zaradi podpore,« je tiše dostavila, ko je videla, da so se Ivanu črte v obrazu skrčile od otroške nejevolje in strahu pred gnečo.

Samo pokimal je. Nemo je vzel iz materinih rok čepico, trdi zeleni papir, na katerem so bile natiskane velike številke in nekaj besed. Nazadnje mu je stisnila v roko denar. Ivan je v sebi zatajil jok. Rekel je zbogom in odprl vrata.

»Zdaj bo ura dve,« je rekla mati. »Morda ne bo veliko ljudi in prideš kmalu na vrsto. Jaz se čez eno uro vrnem.«

Nato je odšel. Tiho je zaprl za seboj vežna vrata. Na cesti pa je stekel, da bi bil prej pred pekarno. Vsak dan je tekal po isti poti. Od doma do pekarnice ali mesnice in nazaj. Časih je prestal pozimi ali poleti po pol dneva pred pekarno in čakal kruh med majhnimi otroci in velikimi ljudmi, ki so majhne otroke zmerom gledali postrani in godrnjali: koliko je tega drobiža.

Tekel je vso pot. Roka, v kateri je tiščal karto za kruh in denar, se mu je spotila. Pred vogalom pa, za katerim je bila pekarna, se je za nekaj trenutkov ves upehan ustavil. Obstal je pred veliko izložbo z igračami. A komaj je ugledal velikega lesenega konja in zahrepenel po njem, se je spomnil skrbnega materinega obraza in stopil dalje. S težkim srcem se je oddaljeval od čudovitih igrač, od lepih pisanih lesenih konjev, svetlih otroških pušk in sabelj, kock in krasnih pravljčnih slik. Šel je počasi in se poglobljajal v svoje sanje o konju in o z zlatom okrašenem jezdecu na njem. Ali ves čas ga je spremljal resni in skrbni materin obraz.

Krenil je za vogal.

»Zdaj! Zdaj! Da bi vsaj ne bilo veliko ljudi!« je pobožno in ves v strahu mislil. Srce mu je močno utripalo.

A ko je napravil še nekaj korakov, mu je zastal dih.

Pred seboj je videl velikansko gručo ljudi; dolgo vrsto, ki ji ni mogel videti konca. Vse telo mu je vztrepetal. V noge mu je legla svinčena teža.

Počasi je prišel pred pekarno. Plašno je postal.

Pogledal je ljudi v prvi vrsti. Bili so samo stari ljudje, sivolase starke in starci. Bogve, kako dolgo so že stali. Zdelo se je, kakor da svojih nog nič več ne čutijo. Nekateri so sedeli na nizkih stolčkih ali pručicah, ki so si jih prinesli s seboj.

Ivan se je zastrmel vanje. Že je hotel steči zdolž vrste in se postaviti čisto zadaj. A pogleda od tistih starih, srečnih ljudi, ki so bili tik vhoda, že čisto pri kruhu, ni mogel odvrniti. Ali je mislil, da se ga bo kdo usmilil? — Pred vrati je stal stražnik in mrko gledal. Opazil je Ivana, ki je plašno strmel v prve ljudi. Srečala sta se s pogledi. In Ivan je prestrašeno pobesil pogled. Pričel je hoditi zdaj sem zdaj tja. Prihajal je vse bliže vrsti, prvim ljudem. Potem je počasi, prav počasi plašno in previdno stopal tesno ob njej in iskal prilike, da bi se kje spredaj neopaženo vtihotapil med čakajoče. Ljudje pa so bili drug na drugega in na vse tako hudo pozorni. Ta ali oni je zavpil nanj, naj se izgubi. Neka ženska ga je sunila in pričela vpiti:

»Stražnik!«

»Stražnik!«

A stražnik se za vpitje ni zmenil.

Ivan se je pomikal zdaj sem zdaj tja, da bi se kako utihotapil v vrsto. Najrajši je postajal tam, kjer so bili otroci. A tudi ti so ga odganjali z vpitjem in zmerjanjem. Potem pa je nenadoma začutil, kako ga je prišla za ramo močna roka in ga pahnila na sredo ceste.

Bil je stražnik.

Ivan je vztrepetal. Spet je pobesil oči in šel kakor kaznjenec s sklonjeno glavo proti koncu vrste. Hodil je in hodil. Nikjer ni bilo konca. Povsod mrki ljudje tesno stisnjeni na cestnem pločniku, povsod čakajoči.

Zdolž vse ulice se je vila dolga, črna stvar, ki ni bila ničemur podobna. Zdaj-zdaj je vzmrgolela in zavriščala, čudna, neznana, strašna zver. Kadarkoli je zaslišal tenko otroško zmerjanje, presunljiv otroški krik, vriščeče žensko vzklikanje ali oster, odsekan moški glas, se je stresel, ga je zazebl v dno duše, obšla ga je slabost in pokleknil bi bil sredi ceste in prosil, samo prosil.

Vrsta se mu je zdela brez konca. Vsa ulica je je bila polna.

Prišel je na konec ulice.

Vrsta je zavila v drugo ulico.

Ivanu so že klečala kolena.

Potem pa je stekel.

V glavi se mu je zavrtelo.

Tolklo je njegovo drobno, mlado, obupano srce.

A že po nekaj korakih se je ustavil.

Vrste je bilo konec.

Napravil je še tri korake v stran, proti hišam, in se ustavil upehan, do smrti utrujen za zadnjim človekom, ki je stal v vrsti in čakal kruha.

Nihče ga ni pogledal.

Nikjer ni videl dobrih oči, ki bi ga vsaj malo potolažile.

Naslonil se je na zid in pričel čakati.

Iz hiše je zaslišal glas, ki je govoril, da je ura pol treh.

Ivana je streslo.

Do večera, do poznega večera ne pride na vrsto.

*

Za njim se je kmalu nabrala nova kepa ljudi. Neprenehoma so prihajali novi. Povsod je bilo čuti le kletve in tožbe, zmerjanje in divje vpitje. Nestrpnost in zmešnjava sta bili vse večji. Tu pa tam je kdo zastokal, se zravnal in se spet sključil v dve gube. Ženska, ki ni klela ali zmerjala, je jokala ali vpila in delala red. Pa se je spozabila na koncu in zaklela, da je za nekaj trenutkov krog nje vse potihnilo.

*

Ivanove oči so brezizrazno gledale v hrbet človeka, ki je stal pred njim. Bil je visok, suh starec v rjavi suknji. Zdaj pa zdaj je zakašljaj. Stal je nepremično kakor steber. Kadar se je vrsta pričela gibati od kakega prerivanja, se on ni genil. Ivan se je nehote pomaknil tih za njegov hrbet. Njegovo neznatno telesce je pred njim kar izginjalo. In okrog in okrog so ga obdajali sami odrasli, veliki, mrki ljudje.

Bil je potopljen v mrak.

Zdelo se je, kakor da otroka nihče ne vidi.

Vse je objemala ena sama misel, jih oklepala v žgoč oklep in delala divje:

KRUH! KRUH!

Zdajci je vso vrsto prešinil trepet. Završalo je kakor pred hudo uro. Po ulici se je razleglo sto in sto vriščečih in hripavih glasov:

Kruh! Kruh! Kruh peljejo!

Po ulici je počasi drdral velik, težek, zelen voz.

Vleklo ga je staro kljuse. Iz gobca so mu visele in padale na zemljo goste umazanorumene pene.

Voznik je jezno pokal z bičem po njem. Neprenehoma je tolkel starega, iznemoglega konja zdaj z bičevnikom zdaj z bičem.

In ljudje v vrsti so vpili:

»Poženi!«

»Poženi!«

Kakor v odmev posameznih glasov je zarjula vsa dolga vrsta:

»Poženi! Udari mrho!«

*

»Tri! Tri je ura!« je nekdo zraven Ivana vzdihnil bolj samemu sebi nego drugim in se prestopil. »Zdaj prično!«

Nekateri so pokimali.

Okrog Ivana je nekaj trenutkov trajalo zamolklo mrmranje. Spet je bilo slišati kletve, zmerjanje in tožbe. Potem pa se je vsa dolga vrsta v sunku zgenila.

Odpirali so vrata pekarnе.

Ljudje so se pričeli divje prerivati in suvati drug drugega.

Spredaj so se tepli.

Nekdo je vrgel majhen stolček sredi med ljudi.

Neki otrok je glasno zajokal.

In ženska, ki je stala zraven otroka, je opotekajoča se stopila iz vrste s krvavo glavo. Omahnila je in nezavestna obležala v cestnem prahu. Odnegli so jo v pekarno.

*

Vse se je umirilo.

Po vsej ulici je zavladata tišina.

Življenje v ljudeh je umrlo.

Le prav na dnu vsakega je tlela še majhna iskra upanja, da pride na vrsto, do kruha, in domov, domov —
da se prespi za prihodnji dan.

Kmalu so pričeli mimo vrste hoditi ljudje s temnorjavimi hlebčki v rokah. Šli so veselo, smejočih se obrazov, kakor bi se bili pravkar vračali z gostije. Neki prav vesel mlad fant, ki je nesel dva hlebčka, je smeje se tolkel drugega ob drugega kakor ob činele in žvižgal koračnico. Ljudje so se mu smejali. Zdaj ni nihče več mislil kaj slabega. Vsi so mirno čakali in bolj ali manj delili veselje z vsakim, ki je prišel mimo vrste s kruhom. Le zdaj pa zdaj je kdo ošinil stražnika s pikro besedo. Na ta ali oni način si je moral dati duška v svoji nejevolji. Stražnik pa je molče potrpel vse. Mirno se je odstranil in ga nekaj časa ni bilo blizu.

Ivan je bolj visel nego stal med ljudmi. Zdaj pa zdaj mu je kdo stopil na nogo. Stisnil je ustnice, dvignil nogo in boleče mesto pritisnil ob meče druge noge.

*

Ure so potekale.

Dan se je počasi nagibal k večeru.

Tu pa tam so gorele že redke cestne svetiljke.

Vrsta pa se je tako neznansko počasi premikala. Časih se je dolge minute zdelo, kakor da sploh nihče več ne dobi kruha. Potem pa se je kje kdo premaknil za pol koraka dalje, in vsem je bilo lažje. Stopili so za njim in iznova čakali.

Vendar vrsta je bila dolga. Vsi, ki so še čakali, so vedeli, kako dolga je vrsta. Vedeli so celo, koliko je ljudi.

Le koliko je bilo kruha, niso vedeli.

In počasi se je z rastočim večerom pričela v srca vseh čakajočih seliti skrb.

Nemir je naraščal od sekunde do sekunde.

Ljudje so se pričenjali vse bolj nestrpno prestopati.

Pritisk na spredaj stoječe je postajal vse hujši.

Stražniki so vpili, naj bo mir. Da je kruha za vse dosti. Ne bo ga zmanjkalo. — Ljudi so tolažili na vse mogoče načine.

A ljudje se niso dali več pomiriti.

Začule so se grožnje.

In stražniki so grožnje spet vračali.

*

Ivan se je od utrujenosti tresel.

Njegovih devetih let detinstva se ni hotel nihče usmiliti.

Pred njim je bilo še kakih dve sto ljudi, za njim tri sto, morda štiri sto.

Ves čas ga je skrbelo, da bi ga ne izrinili iz vrste. Toda veliki mož pred njim se je prestopal tako ravno in močno, kakor da bi ga ne mogla

zrušiti nobena sila. Ivan se ga je prav nalahno držal za suknjo, da bi ga ne izgubil.

Vendar tudi ta mož je pričel omahovati.

Zdaj se je tudi tega velikega, močnega starca polaščal nemir.

Pokašljeval je vse bolj.

Kdaj pa kdaj se mu je od kašlja streslo vse telo. Tedaj se je naslonil na steno, sklonil glavo in dolgo kašljal. V takih trenutkih se je Ivan zbal moža. Izpustil je rob njegove kratke suknje in pazil, da se ga je čim manj dotikal. Mož se mu je smilil. A hkrati je čutil do njega čudno mržnjo, skoro stud. Vendar pa se je zanj bal. Bal se je, da bi se mu kaj ne zgodilo in bi potem moral oditi. — V bolnem možu je videl svojo rešitev.

Dokler je bil mož pred njim miren, je bil miren tudi Ivan. Zdaj pa mu je ves čas šumelo v glavi: »Kaj, če zmanjka kruha? Če ne bo za vse dosti kruha?« Stopal je na prste, da bi videl, koliko je pred njim še ljudi. A vrsta je bila zanj še zmerom neskončna. Nikamor ni videl. Krog in krog njega je bila črna, zatohla noč. Le nad seboj, mimo glav svojih starih tovarišev, je videl medli, ugašajoči blesk neba. Bil je kakor majhna, drobna bilka v visoki, razrasli travi. In najbolj ga je zdaj motil veliki stari mož, ki je vrhu svoje velike postave še neprenehoma kašljal. Najrajše bi ga bil prepodil. Udaril! Udaril bi ga bil! Skušal se je zmuzniti mimo njegovih nog dalje. Ali mož je to takoj opazil. Iztegnil je svojo veliko, dolgo roko, jo krepko položil na Ivanovo glavò in ga potisnil nazaj.

Ivanu so po licih zdrknile solze. Zaihtel je. Toda kmalu mu je ihtenje zadušil osoren glas, ki je zavpil nanj:

»Molči!«

*

V zvoniku je ura bila sedem. Štiri ure so potekle, pet, šest ur, kar so ljudje čakali kruha.

Stražniki so se izmenjali. Novi, ki so nadomestili prve, so izpraševali ljudi, kako dolgo že stojе.

In potem so zmajevali z glavami.

Prvi stražniki so z močnim, samozavestnim in osornim glasom vpili, da kruha ne bo zmanjkalo. Tako so ušli joku, kletvinam, zmerjanju in tožbam — in nemara marsikdo tudi nevarnosti.

Vsi stražniki so se teh množic, ki so vsak dan stale v dežju ali vročini, ki so bile od dne do dne bolj nestrpne in divje, bali. V teh množicah so videli nekaj hudega, ki je pretilo njim — predvsem njim.

Tako se jim je zdelo.

Stražniki, ki so prišli za prvimi, so ljudi takoj pričeli izpraševati to in ono. Bili so prijazni in dobri. Zmajevali so z glavami in delali resne in žalostne obraze.

Da, tako je bilo za vse najbolj prav. Tudi večjemu delu čakajočih je bilo tako najbolj prav. Manj so se razburjali. In skrb jim je segla bolj globoko v dušo, da so medleli ob mislih na dom.

*

Nad vrsto je legla noč.

Iz pekarnе je svetila rumena luč in metala na cesto dolgo, belosivo senco.

Trušč na ulici je ponehal.

Nebo je čez in čez potemnelo in se posulo z zvezdami.

Ivan je opazoval nebo in iskal novih zvezd.

Za nekaj trenutkov je pozabil na kruh in utrujenost, na mater in sestre. Obraz se mu je umiril. V lesketu zvezd so mu zablestele velike otroške oči.

Izza temnega hriba daleč v daljavi je vzhajal mesec.

Ivan se je opogumil. Stopil na zunanjo stran vrste — proč od moža. Ves zamaknjen je gledal v zarjo, ki se je širila in dvigala in vse bolj obsvetljevala obrise smrek na hribu.

Kmalu je pokukal krajec.

Ivan mu je ves čas sledil z očmi. Čez nekaj časa je ves priplaval izza hriba. Na nočnem nebu je zasvetil polumesec. In Ivan se je zastrmel vanj kakor bi molil in je pozabil še nase. Ko ga ne bi ljudje sami potiskali dalje, bi bil obstal. V sebi je čutil neko omamno sladkost. Tudi zeblo ga ni več.

Večer je bil. In zvezde in mesec in zarja nad hribom, kakor bi se pretakala goreča megla.

Nenadoma pa se je vsa vrsta pretresla, se v krčevitem sunku zgenila, vzvalovila v en sam val, in se razpršila.

Nastal je vrišč in krik.

Ljudje so zmedeni vpraševali drug drugega in se zaganjali v stražnike:

»Kaj? — Kaj? — Kaj je?«

»Kruha ni?«

»Ni!«

»Kruha ni?«

»Zmanjkalo ga je.«

Pred očmi tega ali onega se je zavrtela ulica. Kletev se je razlegala v večer. Kletev je nasičevala. Kletev je dojila otroka.

Ivan je stal kakor okamenel. En trenutek se ni ničesar zavedal. Potem pa je začutil bolečino, ki ga je hotela umoriti. Njegove široko odprte oči so begale od človeka do človeka in se plašno zazrle v razsvetljeno, prazno pekarno in v stražnike, ki so stali pred njo.

V njem ni bilo drugega nego prošnja, neskončna prošnja in bolečina, ki jo je neslo domov vseh tistih nekaj sto ljudi, ki so morali oditi praznih rok.

Stopil je prav pred pekarno, kjer je stala gruča ljudi in grozeče vzklikala in pretila stražnikom, zakaj niso vsaj prej povedali, da za vse ni dovolj kruha.

Pa saj ne bi bil nihče odšel. Vsak bi veroval do konca v srečo, da bo dobil kruh. Vsak bi bil kljub vsemu hudemu vztrajal do zadnje kaplje krvi, le da bi se mogel domov prismejati. Da bi utrujen in gladen položil na mizo tisti trdi, kakor stara rja rjavi ovseni kruh.

Vendar, kljub vsemu, ljudje so hoteli kruha. In ko je Ivan stal pred gručo, ki je zdaj-zdaj vzkipela, bi bil najraje tudi on zavpil, dvignil svojo majhno, drobno pest in zažugal.

Pa je bil tako majhen in droben in na jok mu je šlo.

In stražniki so že s silo razganjali ljudi.

Ivan je stekel od pekarnice in glasno zajokal. Ves upor in vso bolečino je izdal v joku.

Jokal je vso pot in se do doma izjokal.

*

Mati ga je čakala na pragu. Molče ji je dal v roko denar in trdi zeleni tiskani papir, ki je bil moker od potu. Zatem je šel v sobo in tiho, tiho, v sunkih ihtel. Mati je stopila k njemu. Vsedla se je zraven njega, ga božala in tolažila. Ivan pa se ni dal utolažiti. Jokal je in zdaj pa zdaj udaril s svojo majhno ročico ob zid.

Mati je vzdihnila.

Vstala je in šla s trudnimi koraki v kuhinjo.

KRUH

Ko je odšla, je Ivanu bilo lažje. Materinega obraza ni mogel gledati. Tudi v njeni bližini ni bil rad. Zdelo se je, kakor bi bila mati to vedela. Drug proti drugemu sta si bila časih nenavadno tuja. Ivan je gledal tako široko in svetlo, kakor bi bil razkrival v človeku najbolj skrite misli. Mater je ta pogled veselil, a hkrati jo je skelel. Ni ga mogla razumeti. On pa, kadarkoli ji je pogledal v obraz, v njene resne, zmerom tiho tožeče oči, ga je okrog srca nekaj zgrabilo, in ni vedel ali je bila jeza ali bolečina. Ali ljubezen, ki jo je v sebi nemara tajil zato, da je skril vsako čuvstvo? — Otrok je tajil svetu in pokopaval v sebi najlepše, ker svoje lepote ni hotel kazati svetu.

Otrok se je z vso silo svoje mlade duše prilagodeval času, surovim dnem, ki so ga s trdo pestjo križeve vsakdanjosti bili v obraz. Čutil je, kako bije ta pest mater in sestre in vse ljudi. Neprenehoma je živel v strahotnem občutku, da ga uklepa nekaj v življenje, kar sovraži, nekaj, kar se je njegovi naravi z vso silo upiralo.

Ne na sebi, ne okrog sebe ni trpel najmanjšega madeža.

Pa umazano je bilo vse, prav vse.

In tako je svojo dušo skril. Bil je na videz hladen in miren in kdaj celo surov.

V materinem obrazu je videl samo bolečino, trpljenje in neprestano skrb. V njem je videl življenje polno bridkosti, iz oči, iz vsake črte pa ji je odsevala neskončna dobrota, ki ji je dajala nepremagljiv pečat potrpežljivosti in usmiljenja. Videl je, da njegova mati mirno in brez tožb prenaša vse hudo. Videl je, da za njo ne more priti nobena tako velika nesreča, ki je ne bi mogla prenesti in potrpeti, dokler je trajala. Najbolj čudno pa se mu je zdelo to, da je vse hudo trpela silno lahko in z nekim čudnim veseljem, da se je nesreči pokoravala in delala prav tako v njej kakor pred njo. Njenega življenja ni moglo ničesar izpremeniti. Zdelo se je, kakor bi bila vedela, da mora vse tako biti, kakor je, da se mora zadovoljiti s tistim, kar ji daje usodnost dneva. Verovala je v neko čudno, Ivanu povsem nerazumljivo usodo, da je zaradi te svoje vere jemala nase najhujša bremena in celo tuje grehe. »Božja volja je«, je rekla. In šla po svojih opravkih.

Videla je samo otroke in moža. To je bil ves njen svet, v katerem je živel. Sanj ni nikoli izdala. In tudi otrokom ni nikoli pripovedovala nikakih pravljic.

O, pač — kdaj pa kdaj si je zaželela lepih stvari in lepih dni. Tedaj se je zmerom zamislila. Nekaj časa je sanjala. Kadar jo je Ivan v takih trenutkih opazoval, se je vselej zdrznil in ga je bilo nečesa tujega, neznanega strah. Materin obraz je bil nenavadno lep. Oči je imela mirno uprte kakor v daljavo. Krog ustnic se ji je risala rajska milina. In njene roke so bile sklenjene kakor v molitvi. Ivan jo je časih skrivaj nepremično gledal. In bilo mu je neprijetno, ker je bila tako hudo podobna MARIJI.

Vendar dolgo ni nikoli sanjala. Obraz se ji je kmalu čudovito zresnil in bil spet vsakdanji, poln zatajevane bolesi in skrbi. Skrb je legla nanj z vso svojo težo. In pričela je razmišljati o otrocih in o kuhi.

Tako je k Ivanu mati prihajala in odhajala. Ljubil jo je le, kadar je sanjala, kadar ji je vsa notranja lepota sijala iz oči v svet njenih sanj.

In Ivan, ta čudni, tako zgodaj zreli otrok, ki je sestram skoro nadomestoval očeta, je sanjal, neprenehoma sanjal. Njegove oči so gledale široko in svetlo in pred njimi se je zdelo, kakor bi se pozibavala rahla megla. Mati je poznala to meglo, poznala je zamaknjenost v svet domišljije, in jo je bilo teh resnih in neprenehoma lepih otrokovih oči strah. Bala se je zanj.

In. — Bila je suženjska ženska, ena tistih, ki žive le zato, da nudijo s svojim trdim neprestanim delom drugim užitek in zabavo.

Skrbela je za svet.

Skrbela je za vse življenje.

Ivan je nekoč slišal razgovor med njo in neko gospo.

Gospa je govorila čudovito izbrano, počasi, in vsako besedo je posebej poiskala, kakor bi se bila pravkar naučila govoriti.

Ivan se je natihem smejal njenemu govorjenju. Niti ni kdovekako pazil na to, kaj je hotela, ali kaj je povedala. Poslušal je bolj zvok. Pač pa je poslušal svojo mater, ki je zmerom govorila s čudno toplim naglasom, mirno povdarjala zdaj to zdaj ono besedo in ni bila zaradi odgovora nikoli v zadregi. Gospej, ki je morala biti, sodeč po velikem črnem svilenem klobuku, imenitna dama, je dajala z mirno spoštljivostjo, s čudnim dostojanstvom, prednost celo tedaj, kadar ji je gospa nasilno in nejevoljno pretrgala misel sredi stavka. Rekla je: »Prosim, gospa!« In če se je gospa po teh dveh spoštljivo in dostojanstveno izrečenih besedah obotavljala povedati svojo trenutno misel, je mati rekla: »Prosim, gospa, kaj ste hoteli reči?« Potem se je gospej usula toča besed, da ji je mati komaj sledila.

V tistem pogovoru, ki ga je Ivan poslušal, se je gospa precej in veselo smejala. Govorila je o samih veselih stvareh.

Takrat je materin glas s silno trpkostjo skoro zadonel, njen dobri, čisto zvoneči glas je zadonel:

»Gospa,« je rekla, »jaz sem bila v vsem svojem življenju samo dvakrat na veselici. Tam sem tudi našla moža.«

Nekaj trenutkov je bilo vse tiho. Potem je mati tiho dostavila: »Svojo nesrečo.«

V očeh je imela solze.

Da, tam je našla moža, Ivanovega očeta. Pijanca in zapravljičca. Ivan ni nikoli mislil nanj. Tretje leto je bil oče že na bojišču, Bog ve kje, živ ali mrtev, a Ivan ni nikoli pomislil nanj. Kadar ga je mati omenila,

se mu je pred očmi zameglilo. In da matere ni pogledal grdo, je pobesil oči ali se umaknil v kak kot in se zamislil.

*

Počasi se je umiril. Ihtenje mu je pojenjavalo. Spomini in misli so bile v njem vse bolj ostre. Prvič v svojem mladem življenju je začutil vso bedo siromaštva. V kotu sobe, kjer je preživel vsa svoja detinska leta, je ihtel. Ali njegov jok ni bil nič več otroški. V njem ni bilo jeze, ne otroške kljubovalnosti, ne užaljenosti. V njem je že jokal mož, je jokal človek. Na svojih šibkih ramah je začutil vse veliko breme uboštva. Njegovo srce je ožgala krivica in zakoprnelo je po dejanju. S svojimi drobnimi, trudnimi rokami je bil po steni, ril z glavo v neizprosni zid in samo ihtel, poihteval, da se mu je stresalo telesce.

Mati ga je pustila samega. Vedela je, da mu v tej bolečini ni mogla pomagati. Šla je v kuhinjo in nekaj časa nepremično stala. Gledala je na prazni štedilnik. Skozi steno je slišala rahle udarce svojega majhnega sina, ki je sestram že skoro nadomestoval očeta, ki jih je učil, vzgajal vprav s trdo roko in vodil na izprehod, kar pri svojem očetu ni nikoli doživel. Čutila je ves njegov obup, njegov otroški, prvi obup, bolečino, ki ji ni leka, in zbala se je. V prsih je čutila neznosno bol. Po belih, že malo velih licih so ji tekle solze. Dušila je jok. In premagala je bolečino.

Neslišno je pospravila mizo. Pogrnila nanjo prt. Potem se je ogrnila s kocko. Tiho je zaprla kuhinjska vrata, in še bolj tiho šla skozi vežo na ulico.

Tačas je Ivan zadušil v sebi zadnje ihtenje. Mrko je buljil predse. Njegov nežni obraz je bil postaran. To ni bil več obraz devetletnega otroka. To je bil obraz tridesetletnega bolnika, ki je po dolgi bolezni prvič zapustil posteljo.

A njegov tenki posluh je dojemal vse, kar se je dogajalo okrog njega. Slišal je, kako je mati tiho zapirala kuhinjska vrata. In nehotе se je nasmešnil.

»Misli, da ne bom slišal!« je pomislil. Odleglo mu je. Mislil je vse bolj mirno.

»Zdaj gre!« si je dejal. »Zmerom, kadar je tako, gre kam — — — in zmerom kaj prinese!« je mislil.

Vstal je in šel v kuhinjo. »Vse je pospravljeno!« je opazil. Od nikoder ni bilo slišati najmanjšega šuma. Sedel je k mizi in si z rokami podprl glavo. Ali v tem miru ni dolgo strpel. Vzel je iz predala knjigo in pričel brati.

*

Poteklo je pol ure. Mati se je vrnila. Lica so ji rdela. Morala je teči.

»Zakaj ne večerjaš?« je vprašala Ivana, ko je odložila kocko.

Ivan jo je začudeno pogledal. Tako mu še nikoli ni bila rekla. Bila je stroga ženska in otrokom ni dovoljevala, da bi karkoli vzeli sami. Ivan toliko da se ni zmedel. A mati je takoj spoznala, da ni storila prav. Da bi morala drugače reči. Najbrže je rekla kar tako, da bi pretrgala molk. Samo da je bilo v gluhi večerni tišini nekaj slišati. Ali pa je bila česa vesela? Morda nejevoljna? V njenem glasu je bilo vsekakor nekaj narejene veselosti. Zatajevane nejevolje.

Na mizo je položila majhen zavoj in nekaj premišljevala. Opasala si je predpasnik. Iz omare je vzela majhno skodelico in vlila vanjo nekaj mleka in črne ječmenove kave. Zamišljeno je stopila k mizi in postavila skodelo pred Ivana. Nato je v roko vzela zavoj. Potežkala ga je. V njenem obrazu ni bilo opaziti najmanjše izpremembe. Počasi je odvila časopisni papir. Roka ji je lahno trepetala. Pod časopisnim papirjem je bil še debel rjav zavojni papir. Odložila je zavojček, kakor bi se ga bala razviti. Pogledala je Ivana. Ni trenil. Negibno je strmel predse v skodelo. Zdaj pa zdaj je namršil svoje temne obrvi. Lasje so mu padali v gostih, kratkih pramenih na čelo. Mehki, otroški lasje, ki so se svetili kakor svila svetlokostanjeve barve. Mati je stopila z nasmehom k njemu, ga pobožala po laseh in vprašala:

»Ali si hudo truden?«

On pa ni od nikogar trpel nobene nežnosti. In mati se je samo izpozabila, ker ni vedela, kaj naj bi storila, kaj naj bi mu rekla, da bi se mu obraz zjasnil. Trdo, skoro osorno je odgovoril:

»Ne!«

Materi se je pomračil obraz. Spet je dvignila majhni zavoj in odvila drugi papir.

Na mizi se je zabliščal velik kos belega, čisto belega, maslenega kruha. Ivan je odrevenel.

Mati pa se je milo smehljala. Tako bolno, nežno in presunljivo se je smehljala, da so se Ivanu napele prsi in bi bil zbežal, če mu ne bi ta smehljaj ubil vsako misel. Zastrmel se je v prazno.

Mati ga je gledala. Gledala je vanj, ki se je počasi zavedal spet trenutka in strmel zdaj v kruh zdaj v njo. Na mizi se je ob medli svetlobi, ki jo je dajala majhna petrolejka, pobliskavala čista, snežnobela kruhova sredica in gladka, z jajcem prevlečena skorja.

Minute so počasi potekale. Potem pa je Ivan nenadoma, kakor bi bil hotel planiti, vprašal:

»Kje si dobila kruh?«

Mati se je zdrznila in se zmedla.

»Dala mi ga je gospa dr. Sušnikova,« je odgovorila. Tako nerodno je rekla »gospa dr. Sušnikova«, s toliko pridušene bolečine, nejevolje in ponižanja, da je Ivana streslo. V trenutku ga je objela misel, da se je moralo zgoditi nekaj hudega. Prijel se je z obema rokama mize, da bi spet ne zaihtel, da bi ne planilo v večer vse tisto, kar je dušil v sebi že mesece in mesece in si za to ni mogel najti izraza. Vendar njegov obraz je ostal miren, čudno prazen in hladen. Le v njegovih svetlo zročih očeh se je pobliskavalo, da so se oči zdele vdrte v neskončni daljavi. Strmele so mu v votlo, nekam v globoko noč.

*

Zaslišal je žvenket vilic, žlic in nožev. Mati je iskala nož, kuhinjski nož. Našla ga je. Skrbno ga je obrisala z belo, svežo cunjo. Potem ga je previdno nastavila na svetlo skorjo. Ostro rezilo se je voljno vdrlo v mehko kruhovo meso. Le prav malo, čisto malo se je uprla skorja, kakor bi bil nekje daleč, zelo daleč zaprasketal majhen ogenj, se je udala, in nož je padel kar sam od sebe do spodnje skorje, ki je bila mehka, mastna in tenka.

Materin obraz je čudno sijal, ko je rezala kruh. Gledala je tako slovesno, z neko čudno, žalostno svetostjo, ki je Ivan še nikoli ni bil videl. Zazdela se mu je tako tuja, njegovi otroški duši, ki je doživljala od rojstva dan za dnem isto bedo, isti črni, težki kruh, tako tuja in lepa, nerazumljiva, da mu je ob tem pogledu na mater splahnela vsaka misel, vse sovraštvo in ga objelo doslej neznano, toplo čustvo.

Toda vse je bilo kakor blisk.

Bliskovito se je spomnil popoldneva, neskončne vrste čakajočih, vseh kletev in vseh groženj, vsega stoka in vseh tožb. Iznova je zaslišal ves vrišč in krik, zagledal mrke, bolne, obupane obraze. In tedaj se je v njem nekaj obrnilo. Vanj je dahnila smrt svoje življenje.

Mati je položila predenj kos belega, maslenega kruha.

Ivan je zardel.

Planil je s stola in se srepo zazrl v kruh, potem v mater. Nastal je neskončno dolg trenutek. Nato pa se je izza mize dvignila tenka, drobna, prosojno bela roka in sunila tisti bliščeči se kruh od sebe.

Iz grla se mu je v sunku in hlipaje izvil vzklík, da je v tihem večeru oledenelo srce:

»NE MARAM TEGA KRUHA.«

Mati je prebledela, vztrepetala in omahnila na stol.

Vsa prestrašena in otrpla od železno trdega vzklíka je tuje gledala v sina.

Lastnega otroka je je bilo strah.

Vsa premagana in tresoča se je z umirajočim pogledom strmela v srepo sinove oči. In ko je videla, da so bile tudi te oči otrple od sreposti, si je pokrila obraz z dlanmi in glasno zajokala.

Ivan se je zavedel. Ves se je sesedel. Vsa trenutna možatost, ves upor, ki je planil iz njega, vse je vtonilo v materinem joku. Dušilo ga je. Zamahal je z rokami. Opotekaje se, je stekel okrog mize, padel pred materjo na kolena in jokál ž njo.

*

Večer je potekal.

Mati in sin sta molčala. Zdaj pa zdaj je še kdo zaihtel. Bila sta kakor priklenjena drug na drugega. Ivan je klečal tesno ob njej in skrival obraz v njeno naročje. In čez nekaj časa je mati tožeče izpregovorila:

»Ko sem prišla tja, me osorno vpraša, 'kaj želim'. Pozdravila sem in jo prosila... prosila... kruha, samo malo kruha. Nekaj časa me je zmerjala. Sama ne vem, zakaj me je zmerjala. Da je bil moj mož pijanec, je vpila. In da bi bil lahko boljše poskrbel za družino. Rekla sem ji, da ve, kje je, da ga že tri leta ni doma, da že nekaj mesecev ni glasu o njem. Hotela sem ji reči, da tudi drugi očetje, ki niso bili pijanci, niso boljše poskrbeli za svoje družine, ampak so šli, kakor so morali oditi vsi, in zapustili doma samo revščino. Pa mi ni pustila priti do besede. Povedala sem ji, da si stal več ko pet ur pred pekarno, da kruha nisi dobil, da jih je veliko odšlo brez kruha, ker ga je zmanjkalo. Ona pa je vpila, da ga tudi ona nima, in da pri njej ni pekarnice. Malo sem še postala. Nisem mogla oditi. Čez nekaj časa se je unesla. Jokala sem. Drugače nisem mogla. Potem pa se je nenadoma nasmehnila. Poklicala je služkinjo in ji velelela, naj prinese kruh in veliko papirja. Služkinja je prinesla velik maslen kolač in papir. Gospa je odrezala kruh in služ-

kinja ga je morala zaviti. „Dobro ga zavij!“ je glasno in osorno večkrat ponovila. „Vi pa, da ne črhnete!“ je rekla meni. „Pojdite!“ je dejala, mi odprla vrata in jih za menoj zaloputnila. Potem pa, potem — Ivan!« je vzkliknila, ga objela in spet krčevito zaihtela.

Ivanovo telo je podrgetavalo.

Ali jokal ni več.

V njem je kipel upor.

Zahotelo se mu je maščevanja.

Vendar vse je bilo tako otroško in nedolžno. Srce mu je nemirno utripalo in hotelo biti samo dobro, samo dobro. Vsake hude misli ga je bilo sram. Ali čutil je, kako ga misel hudega od trenutka do trenutka vse bolj osvaja, in da se duša že pokorava zavesti krivice.

Misel v njem je zmagala. Misel, ki jo je rodilo čustvo, misel, ki je zrasla iz ponižanja.

Materi se ni izdal.

Prosil jo je odpuščanja.

Mati pa je odkimala.

Pobožala ga je po laseh in s trudnim glasom rekla:

»Ne, Ivan! Ne smela bi tako prositi. Saj sem vnaprej vedela, kako bo. Pa sem vseeno šla. Morali bi potrpeti do jutri. Potem pa bi ti moral po tolikem čakanju biti brez kruha.«

Ivan je sklonil glavo. Oči so se mu samo zalesketale. A solza ni pritekla.

»In Anica in Draga sta bolni,« je dostavila mati.

»Bolni?« je tiho vprašal Ivan.

»Da. Popoldne sta zboleli. Moj Bog, pozabila sem nanju.«

In je stekla k njima.

(Nadaljevanje prihodnjič.)

POTA IN PODOBE

JOSIP VIDMAR

Bližje in resničnejše razumevanje za lepe umetnosti se le polagoma razvija v človeku. A skoro vsi ljudje se do meje, ki jim je dana, seznanjajo z njimi v podobni zaporednosti, ki je utemeljena deloma v naravi posameznih umetniških panog in deloma v naši vzgoji ter v današnjem načinu življenja. Ta zaporednost je za ljudi, ki nimajo v kateri izmed njih posebne nadarjenosti, navadno naslednja: najprej nas življenje podrobneje seznaja z literaturo. Ves naš vzgojni sistem ji je nenavadno naklonjen. Družba ji posveča izmed vseh umetnosti največjo pozornost, ker je zaradi svojih miselnih vrednot važna in socialno učinkovita. Manj razvito je zanimanje za muziko, ki pa presega pozornost nasproti likovnim umetnostim. Ali muzika je po svoji naravi zelo neposredno zvezana z življenjem ter ga v veselju in žalosti spremlja kot najpristnejši izraz čustva. Zato je glasba navadno druga umetnost, s katero se človek bližje seznani. Sledita ji slikarstvo in kiparstvo, ki sta v šolski vzgoji zelo zapostavljena. Noben učni sistem ne pripisuje vzgoji v smislu teh dveh umetnosti kake važnosti in noben pouk nas ne seznaja z deli velikih slikarjev in kiparjev, kakor nas seznaja z literaturo in z njeno zgodo-

vino. To neupravičeno zanemarjanje likovnih umetnosti ima morda korenine v tem, da čopič in dleto tako naravno in neprikrito govorita o človeškem telesu... Tako ali drugače, nedvomno je, da se današnji človek z likovnimi umetnostmi navadno seznani zelo kasno, če se sploh kedaj. Poslednja v tej vrsti pa je umetnost, ki je doma na ulici in ki jo ponekod srečujemo malodane pri vsakem koraku — to je arhitektura. Njena narava je resnično zelo skrita in človek često že dobro pozna čare drugih umetnosti, preden mu njena skrita lepota prvič prevzame srce.

V tem redu sem se z umetnostmi seznanjal tudi jaz. Zadnja izmed njih je bila arhitektura. Tu bi rad opisal najlepše doživljaje, ki sem jih preživel ob njenih umotvorih, in svoje prvo srečanje z njo. Toda pri tem se mi je zavedati naslednjega:

Slovstvo, slikarstvo in kiparstvo izražajo umetnikovo človeško naravo vsako s svojimi sredstvi, to se pravi z besedo, barvo in kiparsko snovjo, a vsa tri se hkratu poslužujejo tudi oblik dejanskega življenja, življenjskih podob in prizorov. Muzika in arhitektura ne poznata tega tretjega posredovalnega elementa, ne prikazujeta odlomkov in izrezov resničnega življenja. Sredstvo je arhitekturi isto kot kiparju, vendar ga uporablja na docela drugačen način. Kopiči ga po zakonih statike in stavbarske tehnike v smotreno zasnovane zgradbe in ga ne oblikuje v pomenljive kretnje in položaje človeških in živalskih teles. Njena izrazna moč ni v možnosti, ustvariti v podobi nekega življenja prispodobo umetnikovemu notranjemu svetu, marveč v takem kopičenju gmote, ki s harmonijami razmerij med deli in celoto ter z ravnovesjem med težo nagrmadene snovi in njenim zagonom in poletom nalikuje stremljenju ali miru, vzgibu, vzponu ali zamaknjeni nepremičnosti umetnikove duše. Ker ji kakor muziki manjka posredovalnega elementa — oblik dejanskega življenja —, je o nji kakor o muziki težko govoriti določno in točno. Še težje morda o arhitekturi, če se nočeš zadovoljiti z zgolj tehničnim opisom, marveč hočeš označiti njeno duhovno vsebino. Kajti duhovna vsebina arhitekture je še abstraktnejša od vsebine muzike. Vzorno razpravljanje o stavbarskih — kakor tudi o muzikalnih — umotvorih se mi zdi razbor njene človeške vsebine, ki se opira na tehniško analizo. Meni v tem pripovedovanju ni do vzornosti. Namen imam samo kratko posredovati vtise o duhovnem obrazu nekaterih arhitektonskih umetnin, ki so me z veliko močjo prevzele in mi ostale v tako živem spominu, kakor drage mi umetnine drugih umetnostnih načinov. Zadovoljen bom, če se mi bo pri vsaki stavbi, o kateri bom govoril, posrečilo vsaj približno točno opisati njen osnovni značaj. Zakaj vsebina arhitekture je zelo nedoločna, oziroma v nji se izražajo le najosnovnejše lastnosti človeške duše. Ali je mogoče v teh često ogromnih umotvorih opaziti in ujeti osrednji značaj duha in uma, ki sta mu dala svojstveni značaj?

I.

Prvo srečanje z arhitekturo, ki me je preverilo, da je ta tehnična umetnost lahko mogočen izraz človeškega duha, sem doživel v zadnjem letu svetovne vojne. Dodeljen sem bil oddelku invalidnih avstrijskih ujetnikov kot spremljevalec in sem ga sprovedel do Moskve. Ko sem opravil poslovne stvari, sem se odpravil tja, kamor me je vse ujetništvo vleklo srce. Ne vem več, po katerih ulicah sem blodil in kako sem se

preprašal, ali končno sem zavil iz ulice na prostran trg in sem stal pod Kremljem. Zelo mladi domišljiji je vsaka stvar, vsaka veličina preneznatna. A kolikor me je razočaralo primeroma nizko obzidje tega mračnega srca svete Rusije, me je prevzela barbarsko bizarna in fantastična oblika stolpov in stolpičev, ki so se vrstili v obzidju. Zgenile so se mi nedoločene predstave o značaju teh novih oblik. A preden so mi prišle prav do zavesti, sem se ozrl po trgu navzdol proti reki Moskvi in sem ugledal podobo iz pravljice. Iz tal je kipelo nekaj nepopisno fantastičnega, razgibanega, tuje grotesknega, azijsko bujnega, slikovitega in oslepljivo pisanega. Piramida stolpov in kupol, ne kupol, marveč onih značilnih bizantinskih klubukov, in vsak izmed njih drugače razčlenjen, drugače barvan, drugače uvrščen v celoto. To je cerkev Vasilija Blaženega, ki jo je dal sredi 16. stoletja zgraditi Ivan Grozni in ki sta jo postavila stavbenika Borma in Postnik.

Pozabil sem na Kreml. Njegov vtis je izginil v vtisu, ki ga je napravila ta cerkev. Ko sem se nekoliko pomiril, se je vnovič zgenila misel o izvoru in značaju te stavbe. To je Azija, to je zame tuj svet. To je zemlja še dremajoče otroške domišljije, ki je še ni zajezil jasni, ostri in strogi razum. Kaj stroga evropska enotnost, kaj jasna klasična linija! Tu snuje duh, ki še naivno in verno ustvarja pravljice. Pisane, bizarne, mračne in grozotne, da, prav tako: nekoliko mračne in grozotne, toda očarljive in prekrasne pravljice. Morda tudi legende. A če je to legenda, potem je še vsa prepojena s pagansko fantazijo in z azijsko ljubeznijo, do groteskne čudovitosti. Taka pravljica ali legenda je ta cerkev, ki jo ruska umetnostna zgodovina smatra za najvišjo dovršitev ruskega avtohtonskega »šotorskega« sloga.

Stal sem kakor vkopan. Popolnoma sem pozabil stopiti v cerkev in sem začuden nad nemirom svoje notranjosti odtaval v Kreml. Tu sem videl Uspensko cerkev, Ivana Velikega in še marsikatero znamenitost, toda vse to mi je popolnoma izginilo iz spomina. Vedno znova sem se vračal na Rdeči trg pred pravljico o Vasiliju Blaženem, ki je ne bom pozabil nikoli.

II.

Bilo je kakih sedem let kesneje. Nestrpen in razgret sem skočil s tramvajskega voza na trgu ob milanski katedrali. Stal sem pred to neznan-sko grmado žlahtnega marmorja, pregledoval njene obrise in razmerja, opazoval goščo belih stolpičev, zobcev in nastavkov na njeni strehi. Ponovil sem si v dveh stavkih zgodovino gotskega sloga, ki je nastajal v severni Franciji s prvimi poizkusi domače literature, s Chansons de geste, spremljal dvorsko in trubadursko poezijo ter pričel z njo vred proti zatonu 13. stoletja propadati. Govoril sem si, da je bila milanska katedrala zamišljena v času propadanja tega sloga, kajti započeta je bila menda leta 1386. Dobo vélikega razcvita nove literature je imela Italija tedaj že za seboj. Veliko trozvezdje: Dante, Petrarca, Boccaccio, se je pomaknilo v zgodovino. Tako nekako sem premišljal, ko sem hodil po trgu, in polagoma so se mi začeli prikazovati prizori iz Merežkovskega »Leonarda da Vinci«, ki opisujejo milansko življenje in zidanje katedrale kakih sto let po tem, ko ji je bil položen temelj.

Nenadoma pa sem se skoro z bojaznijo zavedel, da mi prihajajo vse te misli zato, ker ni pravega očaranja. Krenil sem nekoliko zbehan preko

ceste in po stopnicah proti vhodu. Po glavi so mi šle besede »propadanje slogovnega smisla« in podobni zgodovinarski izrazi. Ali čim sem prestopil prag in se znašel v cerkvi, sem jih pozabil in misel mi je postala čista. Ozrl sem se po ladji predse in navzgor proti stropu. Zazdelo se mi je, da še nikoli nisem videl neba in da ga vidim zdaj prvič v teh obokih tam zgoraj, v katerih se srečuje in križa strmi in mogočni zalet obeh vrst mramornih stebrov. Strahovita moč in veličastno lepa misel sta bili, ki sta pognali to stebrovje in te oboke proti nebu. Ostali sta v njih in oblastno ugnatata, pretresata in dvigata naše majhne in slabotne duše. V veliki ladji nisem videl moliti nikogar. Nekaj vernikov sem opazil v stranskih, ki so zgrajene v znosnejših razsežnostih. Obšel me je dvom nad tehniško razlago o potrebi stranskih ladij in sem spoznal, da so potrebne iz drugih razlogov. V teh ogromnih razsežnostih in pod to mogočno prisposodbo neba more moliti samo človek, ki nosi v svoji duši velikega in silnega Boga. Za majhne in uboge je ta Bog prevelik in prestrašen, da bi se lahko zaupno zatekali k njemu po pomoč. Treba jim je bilo dati nalike manjšega, bližjega, bolj človeškega neba in božanstva. Nasmehnil sem se zgodovinski kritiki, ki sem jo bil nekje čital, da prevladuje v zamisli te stavbe golo stremljenje v vertikalno smer. Ne, to stremljenje dobro pozna meje svojim močem in dobro pozna gmoto, ki jo kopiči. Dvignilo jo je do skrajne napetosti, do skrajnih naravnih meja. Tako je nastalo telo in organizem te cerkve, ki s svojo notranjščino — kakor komaj katera druga stavba — predstavlja veličastno kipevanje človeškega duha proti nebu.

Nato sem ubogal tradicijo, ki se ji pokori večina obiskovalcev te katedrale, in sem se odpravil na streho, na kupolo in na najvišji stolpič. Razgrnil se mi je širok razgled po lepi Lombardiji proti Gardskemu jezeru in proti Alpam. Ko sem gledal snežne vrhove pred seboj, sem se plaho in vendar uverjeno zavedal nepojmljive moči človeškega duha, ki je vtisnil tej neznatni kameniti kopici pod menoj veličast, ki ne zostaja za mogočnostjo verige alpskih vrhov. Ta katedrala je največji spomenik plemenite moči in veličasti človeške duše, ki se je s hrepeneanjem zamaknila v neskončnost večne skrivnosti.

Kesneje sem še nekajkrat potoval skozi Milan. Le enkrat sem — prisiljen — nadaljeval svojo pot, ne da bi obiskal katedralo. Drugače sem vedno znova zavzet, vsaj za kratek trenutek postajal v mraku pod njenim kamenitim nebom. Na trgu pred njo pa se nisem mudil nikoli več.

III.

Tretji spomin te vrste me vede v Pariz. V Parizu sem bil dvakrat. Prvič šest dni, drugič šest mesecev. Vtisi prvega poseta so bili prenašli in se še danes zasopljeno prehitevajo v moji zavesti. Spominjam se le, da sem si že takrat s posebno radostjo ogledal staro gotško katedralo Notre-Dame. Ko sem prišel drugič v to glede arhitekture tako bogato mesto, je bila med prvimi mojimi mislimi zopet cerkev Naše Preljube Gospe. Poslej sem postajal pred njo skoro sleherni dan in sem z vedno novim očaranjem vpijal njeno graciozno mogočnost.

Katedrala se mi zdi v nekem smislu pravo nasprotje milanske. V milanski me je porazila notranjščina, dočim se mi je zdelo pročelje brez

izraza in značaja. Notre-Dame obratno. Fasada, ki je pri gotski cerkvi prav za prav odločilni del vnanjosti, je pri nji pomembno dragocenejša od notranjščine. Osrednja ladja te cerkve se mi je dozdevala v primeri z višino preozka, zalet njenih mas nekako šibak. Ves značaj sem občutil samo kot eleganten in odličen, a bil mi je brez veličasti. Razen tega se mi je zdel zaključek obokov nad apsido, to je nad gornjim koncem tlorisnega križa, pokvarjen. Če se ne motim, sem kesneje čul od strokovnjaka, da je to napako zakrivila prezidava.

Drugačna pa je stvar s pročeljem. Razčlenjeno je po neštevilnih okraskih in vendar je vzorno enotno, pregledno, harmonično razdeljeno in sijajno stopnjevano. Kakor vsa cerkev je zgrajeno iz rezanega kamna in se dviga z nedograjenima stolpoma nad sedemdeset metrov visoko. V tej vzpetosti ni toliko zaleta, kolikor plemenitega miru, ki je navzlic okrasnemu bogastvu strog in jasen. Višina in masivnost zgradbe sta porazni in vendar je težka snov nagrmađena z edinstvenim mojstrstvom, ki vzbuja videz igrivosti, smehljajoče se lahkotnosti, da, breztežnosti, pa vendar zopet ne one pretirane prozornosti, ki je značilna za nekatere odprte stolpe gotških cerkva. V tej fasadi sem videl do popolnosti dognan tisti veliki element vsake umetnosti, ki pretvarja umetniške, iz snovi ustvarjene like v prikazni, v nekako prozorno snov.

Tudi v značaju Notre-Dame je močan pravljичni element, ki v cerkvi Vasilija Blaženega prevladuje. Tudi tu je bil na delu duh, ki vsebuje nagnenje do fantastične čudovitosti. Katedrala je bila sezidana v visokem srednjem veku v letih od 1163. do 1230. Graditev obsega dobo tretje, četrte in pete križarske vojne in je bila započeta v času, ko je bila prvič zapisana Chanson de Roland. Potekala je v dobi, v kateri je začela ljudska epika propadati in ko je v ta prvotno strogi in moški svet pričela prodirati bretonska fantastika. Mimo tega je najbrže zelo pomemben element gotškega sloga — koničasti obok — azijsko arabskega izvora in je najbrže prišel v evropsko stavbarstvo prav z vračajočimi se križarskimi vojskami. Ali azijski vpliv in fantastika, ki sta bila v duhu časa, sta tu do skrajnosti obrzdana z evropsko potrebo po jasnosti in sta postala elementa, ki samo stopnjujeta dražest, ne da bi razdirala čvrste enotnosti in strnjenosti celote.

Pročelje mi je bilo pri vsakem srečanju lepo in lepše presenečenje in mi je še danes umotvor, ob katerem moj spomin premišlja o skrivnem bistvu umetnosti. Med svojim bivanjem v Parizu sem se navadil, da sem katedralo obiskoval slednji dan. Postajal sem tam, kjer se morda najlepša pariška ulica Rue Saint Jacques upira v Seino, in sem gledal temno, a belo obrobļeno prikazen onstran reke. Včasih sem krenil čez most in se ustavil na trgu pred njo. Notranjščina me je zvalila redko. Večkrat pa sem šel na stolp in sem si spotoma na drugi galeriji ogledal kamenite pošasti in nestvore, ki se ozirajo v globočino in čujejo nad mestom. Čudni grozanski in vendar dragi prividi človeškemu srcu, kajti nastali so iz njega, da so razodeli njegove grozljive slutnje in temne strahove. Navadno sem se povzpел tudi na vrh, od koder se odpira razgled na Seino, na njene bregove in na vse to prekrasno, pregrešno in veliko mesto, ki je nekoč bilo srce vsega sveta. V lepih pomladnih dneh, ko so bulvarji kakor čez noč ozeleneli, in ko je solnce postalo toplejše, sem na svinčeni strehi severnega stolpa presedal in poležaval dolge ure in se udajal sladkemu brezmiselnosti in zamaknjenosti v blaženi pomladanski, solnčni nič.

IV.

Iz Pariza sem se vračal skozi Strassburg in sem si ogledal tamošnjo katedralo. Zidana je, kakor trdi zgodovina, po vzoru Notre-Dame. Spominjam se, da se ji sicer notranjščina bolj približuje veličastnosti nego notredamska, toda tako velikega vtisa kakor milanska, ni naredila name. Fasada pa ni primere z notredamsko. Kesneje sem posetil še Köln. Prva pot me je vedla h katedrali, ki itak stoji prav tik kolodvora. Tu sem doživel celo razočaranje, kajti ta slavna cerkev je samo velik monument, a ne v nji ne na zunanosti nisem zaznal tiste čarovnije, ki daje veličnosti veličino in ogromnosti veličast. Tu je resnično viden propad slogovnega smisla in je opaziti tisto stremljenje v vertikalno smer, ki je značilno za izumiranje gotike. Dobil pa sem pred to cerkvijo vtis, da se v njeni suhi geometričnosti in v okornem, neživem zaletu nekako izraža nemški stavbarski okus, kakor se mi je francoski graditeljski genij videl izražen v graciozni umerjenosti notredamske fasade. Vendar je verjetno, da je bilo to čustvo krivično.

Po tem ovinku prihajam k zadnji postaji svojega romanja po katedralah v Prago. Blodil sem po Starem mestu in nanese je, da sem zavil od Klementina ob novem magistratu na Mali trg, od koder sem nameraval proti Velikemu trgu. Ko sem zavil okrog starega magistrata, mi je zastal korak. Pred sabo sem zagledal Týnsko cerkev. Cerkev je prav za prav brez fasade ali vsaj brez portala, ker je nanjo prislonjena trinadstropna hiša. Toda ostanek fasade se dviga visoko nad hišno streho in stolpa se zaganjata omotično strmo proti nebu. Skoro strahoten pogled. Nekaj brezprimerno divjega, robatega in prvobitno mogočnega je v tej preprosti, iz surovega kamna zloženi stavbi, ki se zdi popolnoma brez okraskov. Zamislila jo je neuka, barbarsko preprosta, toda silovita misel, ki ji ne poznam podobne. Prebival sem v Pragi polne štiri semestre, toda vselej, kadar sem nepričakovano zagledal to cerkev pred seboj, sem bil skoro do solz pretresen in prevzet. Praga ima morda več lepših cerkev, a nobena ne govori srcu s tako upornim zaletom in s tako asketsko divjostjo.

Ko sem si ogledoval notranjščino, ki je prav tako surova in gola kakor fasada, dasi ne vsebuje njene mogočnosti, sem pogršil barvasta okna, ki so običajna v gotških cerkvah. Spomnil sem se zlatega ozračja, v pariški Sainte Chapelle, ki ji ga dajejo posebno lepa okna, in takratne misli, ki je našla v tisti prozorni pestrosti dobro prispodobo za snov, ki nastane iz življenjske gmote, če jo je pregnetla roka velikega umetnika...

Týnsko cerkev so pričeli graditi v drugi polovici 14. stoletja. Dovršena je bila šele v početku šestnajstega. Moški in uporni duh husitske Češke menda ni našel vernejšega izraza. Skoro isti čas je bila v Pragi pričeta in približno isti čas dovršena druga zgradba, ki jo štejem med najdragocenejše umetnine njene vrste. To je Karlov most.

Komur se je srce razburilo pred Týnsko cerkvijo, naj stopi po Karlovi ulici proti Vltavi. Kmalu bo stal pred stolpom na majhnem nagnjenem trgu. To je vhod na most. Ne bi se upal trditi, da je most gradil velik mojster v stavbarstvu. Preprost je, težak in okoren. In niti ne drži v premi smeri preko temne Vltave. Gradili so ga nevešči stavbeniki in med zidanjem se jim je celo podiral. In vendar, kakšno čudovito razpoloženje miru, starodavne domačnosti in tihe blaženosti te obide, ko

postajaš pod kipi svetnikov, ki se na obeh straneh vrste na ograjnih zideh od brega do brega. Vem, da je del čudovitega vtisa pripisati prekrasnemu pogledu, ki se ti odpira z mostu mimo malostranskega stolpa na Malo strano z zeleno kupolo svetega Mikulaša, na Hradčane, nazaj na Staro mesto in na tiho Vltavo. Toda hodil sem po njem tudi ponoči, ko te edinstvene scenerije ne vidiš, in ves sem bil radostno vznemirjen od te neokretne in naivne kamenite brvi visoko nad reko in od ganljivega špalirja svetnikov, ki stoje tako mirni in naravno vzvišeni nad pločniki, po katerih begajo ubogi današnji ljudje. Potrt, nesrečen ali obupan se sprehodi med njimi. Srce se ti bo razširilo, bolečina pomirila. To je kraj, kjer še živita tišina in pokoj, kakršnih naše stoletje ne pozna več. Duh davnih vekov se je ujel v to surovo stavbo in v kretnje svetnikov in govori človeškemu srcu strašno in sladko tolažbo, da je tvoje življenje kratko in da bo le malo časa trajal tudi tvoj nemir in tvoja bolečina. Večen da je le on, duh vekov, ki je okamenel na tem kraju. On in pa tiho pretakanje črnih voda, ki pljuskajo pod njegovimi oboki.

Kakor v Parizu k Notre-Dame, tako sem v Pragi romal na ta most. Njegov duh je tisto, kar je današnjemu človeku včasih tako zelo potrebno: tiha zbranost in preprosti, dobri, starodavni mir.

NEPOMEMBNA ZGODBA

JOŽE KRANJC

(Rumena enonadstropna hiša. Stala je v starem delu mesta. V pritličju je stanovala gospa Knezova, ločena že pet let od svojega moža. Preživljala se je s tem, da je kuhala dobro, domačo hrano — kakor je pravil listek na oknu, ki je gledalo na cesto —, deloma pa s tem, da je oddajala eno od svojih dveh sob v podnajem. Te dni je pri njej stanoval Ivan Slak, ki je bil, kakor je pravil, po poklicu novinar, vendar to ni prav gotovo. Res pa je, da je bil oče neštetič člankov, ki so izhajali v listu »Rdeča luč«. Zbudili so precej pozornosti. Vendar to ni taka stvar, saj je imel list le okrog sedemsto naročnikov.

Ivan Slak je na prvi pogled napravil sila ugoden utis. Usoda ga sicer ni obdarila s telesno lepoto, kar je pričala že njegova debela glava, ki ni bila v razmerju z ostalim životom, ali njegov razum je bil takega značaja, da je bil Slak skoro prikupen.

Gospa Knez je bila zadovoljna ž njim; ni imel namreč navade prihajati pijan domov, in ljubezenskih grehov ni bilo kar nič videti. Verjetno je bilo celo, da je fant »pošten«, čeprav se je bližal že petindvajsetemu letu. Sicer pa bomo spoznali, kako je s to stvarjo.

V prvem nadstropju te hiše je stanovala neka gospa, ki so jo vsi klicali za Marijo. Bila je vdova in je imela še precej visoko pokojnino, tako, da ji ni bilo treba delati. Zato si je plačevala deklo Tončko, ki je bila že drugo leto pri nje.

V hiši ni bilo električne napeljave.)

— — — — Pozen večer. Slakova soba.

Petrolejka na mizi je mežikala. Sence na kup naloženih knjig so se krajšale in daljšale. Postelja je bila še pogrnjena z rdečim zagrinjalom. Peč je bila toplo zakurjena, ker je bil december.

Slak je hodil po sobi sem in tja. Delal je dolge korake in je bil kar smešen. Kadar se je prestopil, je namreč pokimal, ko da si nekaj dopoveduje. Rožena, črna očala na zabuhlem nosu so včasih zdrknila navzdol. Takrat je Slak naglo dvignil roko, obstal, in si jih je popravil. Nato je roke spet vrgel na hrbet in nadaljeval čudni sprehod po sobi.

Najmanj razumljivo pa je postalo njegovo počenjanje, kadar se je približal zaklenjenim vratom, za katerimi je spala njegova gospodinja, gospa Knez. Takrat je namreč stopal po prstih, se za trenotek ustavil in se sklonil. Ustavil je dih in prislonil uho h ključavnici. Nemirno je nato zmajal z glavo in spet začel svojo pot. Od vrat do okna in nazaj do vrat.

Od vrat do okna in nazaj do vrat, kjer je prizor pri ključavnici zopet ponovil.

Nič ni bilo videti, da je zadovoljen. Vzrok temu je bil v tem, da je gospa Knez prišla že v tista leta, ko človek iz bogsigavedi kakšnega vzroka ne more zaspiti. Ves čas je namreč nekaj šelestelo v njeni spalnici. Morda se je nemirno obračala v postelji. Morda pa je čitala večerne liste ali celo molitvenik.

Slak pa je vendar tako težko čakal, da gospa zaspi. In ko je bilo to njegovo pričakovanje brezuspešno (Slaku so se sekunde zdele minute), se je skoro obupan vsedel na stol pred mizo, malomarno segel s prsti med papirje in siknil:

— Hudič!, nakar si je z rokami segel v lase, ko da hoče nekaj potisniti iz glave.

Kri mu je močno udarjala v senca in tudi v pljučih je čutil trd pritisk.

Poskušal se je razvedriti.

Segel je po knjigi, jo odprl — in že jo je vrgel po mizi.

Vzel je svinčnik, da bi začel pisati članek, na primer o človeški družbi in pravičnosti (to je namreč bilo njegovo polje), pa je roka obstala in vztrepetala.

Vroče mu je bilo. Misel za mislijo se je porajala v njegovi lobanji, ena šez drugo, brez povezanosti, a nobena ni ostala jasna. Vse so zašle v eno samo pot. Konec vseh je izvenel v: — Tončka.

Tončka.

Da, Tončka.

V mraku je bilo. Veža, vsa temna. Slak jo je srečal pod stopnicami. Naglo ji je stisnil roko in vsa kri mu je planila k srcu, ko ji je šepnil:

— Rad te imam.

Človek je človek.

Nikdar ni samo duh. Morda še bo. Danes ne.

Imela je štajersko obleko. Tesno je bila povezana nad boki. Z roko ji je bil otipal napete grudi.

Tudi po obrazu jo je nato pobožal. Ničesar se ni bal. Saj je bila tema, zakaj bi se sramoval.

Tončka je bila sprva, ko da je onemela. Menda je celo povesila trepalnice. Nazadnje pa je le skočila na prve stopnice in z blaženim glasom šepnila:

— Lažete!

In je izginila.

Nato ji je pisal.

Potem jo je poljubil. V temi. Morda bi je pri svetlobi ne. On, razumnik.

Nihče ni vedel.

Kmalu je šel gori k njej. V sobico. Zvečer, ko je gospa Marija spala. Ko se je vrnil nazaj, si je v svoji sobi umil roke.

A je še dostikrat šel.

Čez nekaj dni je spoznal, da tudi on zmore vžgati ljubezen. Zato ji je — nekako pred tednom dni, da, da, prav teden je — povedal, da je nesrečen človek in da bo na vse večne čase tak ostal. »Ne najdem v tebi, kar iščem —«, ji je dejal, ko se je zvečer vsa prepadena oglasila v njegovi sobi.

Sedaj pa...!

— Ne morem vzdržati. Ne morem. Kaj hočem? Saj je vseeno..., je mrmral in je vstal. Stopil je k umivalniku. Natočil je vodo v kozarec in izpil. Nalahno je spet postavil čašo nazaj.

— Menda vendar že spi! je nato pomislil in je spet po prstih stopil k gospodinjinim vratom. Dolgo je poslušal: gospodinja je glasno soplala.

Nekam zamotano se je nasmehnil Slak. Okamenel je in se zagledal v tla, nato pa je previdno stopal k mizi, medpotoma se je lomil v pasu, kakor pač hodi človek, če stopa samo po prstih.

Privil je svetilko, da se je soba zavila v mrak, in je pritajeno drsel k durim, ki so se odpirale v vežo.

Počasi je odpiral. Odprl. Zaprl.

V veži se ni tako spoznal ali kaj, zakaj ustavil se je in prisluhnil. Končno pa se je le odločil in dotipal prijemalnik. In tako je stopal previdno stopnico za stopnico, na vrhu je obstal in pogledal po hodniku.

Tenka raza svetlobe je tiščala iz špranje prvih vrat. Iz sobe gospe Marije, ki je spala vedno pri prižgani svetilki. — Strah jo je, pa ji gori luč, je potolažila Tončka Slaka takrat, ko je bil tretjič pri njej. Zato se tudi to pot Slak ni bal.

Stopil je naprej in zatajeval dihanje. Tako se je plazil in venomer tipajoč steno, počasi prihajal do zadnjih vrat na koncu hodnika.

V glavi mu je šumelo, strast ga je vodila, da je nazadnje dotipal kljuko. Za trenutek je roka obstala. Po njegovih možganih se je razlila misel: — Pojdi nazaj! Toda roka je že pritiskala. Prav nalahno so zaškripala vrata v temi.

V Tončkini sobi je bil polmrak. Skozi majhno okno je namreč prodirala mesečina.

Slak je zaprl vrata za seboj.

Tončka se je ob občutku, da je nekdo v njeni sobi, zbudila. Premaknila se je v postelji in si z roko otrnila trepalnice. Nato se je sunkoma dvignila in napol v strahu, napol v spanju vprašala:

— Kdo, kdo pa je?

— Jaz sem..., je šepnil strastno Ivan Slak in je bil že pri postelji.

Tončka je široko odprla oči, nekam čudno se ji je zatikal glas, ko se je začudila:

— Ti, Ivan?

— Jaz, da, jaz..., ji je vroče pritrdil Slak. — Jaz..., je jecljal in sedel na blazino..., — ne morem pomagati. Brez tebe, brez tebe nimam ničesar, vse je pusto.

In že se je sklonil k njej in svoj obraz prislonil k njenemu. Z roko ji je božal vrat in lakti, govoril, da sam ni vedel kaj, in imel je en sam namen.

Tudi Tončka je šepetala med zobmi in globoko dihala. Brez vzroka je, kakor v poljoku, izpraševala:

— Ali si zaprl vrata?

Slak je brez premišljanja in nevede odgovarjal:

— Sem, sem, sem ...!

*

Ko je drsal nazaj po stopnicah, je bil kakor omotičen. Zdelo se mu je, da so stopnice iz toplega voska, da se vdirajo, ko stopa nanje in se s čudovito naglico pogrezajo. Včasih je moral celo obstati.

— Kaj je to?

— Kaj imam od tega?

— Česa me je prav za prav strah?

Prav nekje na dnu podzvesti je začul krik: — Ni prav to, ni prav to!

— Saj je res ne ljubim, je spoznal. Pa ona tebe, je zaklicalo z vso močjo iz srca, da je Slaka obliil mraz.

Iz teme je nenadoma vstala prosojna postava. Obstala je pred Slakom in on je videl temo skozi njo.

— Tončka! ga je zaskrbelo. — Zakaj me je tako gledala? Kaj hoče od mene?

Slak se je stresel in planil navzdol. Skoro butnil je v sobo.

Nenadoma se je oddahnil, ko je zagledal brlečo svetlobo. Zaprl je vrata za seboj, stopil k mizi in odvil svetiljko. Vsa teža je izginila iz njega. Vsedel se je na stol in si podprl obraz.

— Neumnost!

— Kaj morem zato?

— Telo je telo.

— Sicer je pa ta strah samo predsodek. Nekoč bo vse drugače.

— Če bi mene ne bilo, bi bil kdo drugi na mojem mestu.

— Delam, kar hočem.

— Ali naj bi na ljubo svoji vesti žrtvoval svojo osebno svobodo?

— Ali bi bila kakšna razlika, če bi imela oba poročne prstane, blagoslovljene za naju, na prstih?

— To je le zabloda.

— Pa zakaj hodiš k njej? se je oglasilo v njegovem srcu.

— E, kaj! je zamahnil z roko.

Poiskal si je v predalu cigareto in si jo prižgal. Zamislil se je in gledal za dimom. Nazadnje pa je vzel svinčnik. Risal je vijugaste čire-čare, nato pa je nenadoma jel pisati.

Članek.

Mirno je bilo v sobi.

— Kako lahko pišem!

»Treba je vliti v vse ljudi eno samo prepričanje, eno samo pravičnost, eno samo čuvstvovanje — — —«

Prečital je »čuvstvovanje« in nekoliko pomislil, da bi našel drugo besedo. Ta mu ni bila po godu. Tedaj pa je nekdo pritajeno potrkal na vrata iz veže.

Ko da ga je kdo oblil z vodo, se je Slak naglo dvignil in zastrmel v vrata, ki so se počasi odprla.

S smehljajem na ustnih je med dvermi stala napol oblečena Tončka. Roki je imela prekrizani na prsih in vsa zardela je bila v obraz. Gledala je naravnost v Slaka in oči so se ji vlažno svetlikale.

— Kaj je? je hripavo vprašal Slak in dvignil roko do lic, ko da se brani nečesa.

— Prišla sem. Ne morem zaspati. Lahko noč bi ti rada še enkrat voščila..., je nekoliko boječe besedovala Tončka in je obstala na mestu.

Slak je zardel. Nemirno je gledal v sosedna vrata. Nato pa se je obrnil k Tončki in dejal skoro šepetaje:

— Pusti me vendar! delo imam, saj vidiš. Če te kdo vidi...

Ona je stala in se zazrla v tla. Nekam čudno so ji vztrepetavala usta.

Slak pa je zamolklo ukazal:

— Pojdi vendar!

Že se mu je zazdelo potrebno, da bi stopil k njej in jo pobožal, ko je ona nenadoma zaihtela:

— Ivan, nekaj se je zgodilo v meni. Nisem ti hotela preje povedati.

Slak je omahnil vznok. Oprijel se je mize in motno gledal pred se. Čudna zavest se mu je zarila v možgane in se razlila po vsem telesu. Bil je za trenotek, ko da je otrpnil. Torej je vendar le res. Grizel si je ustnice in je jecjal:

— Kaj, kaj..., iskal je besede in kakor zmešan obračal oči po sobi. Mahoma pa je skrčil pesti, vzpel se je in trdo stopil k Tončki, ves rdeč v obraz kakor od sramu. Vstran je gledal, ko je rekel:

— Z menoj ne, da veš, z menoj ne!

Tončka je široko odprla oči. Vse se je zameglilo pred njo. Toliko da ni omahnila. Nerodno se je zagrabila za glavo in siloma tiščala ustnico na ustnico.

Čez čas se je obrnila in tipala po okviru vrat. Stopila je čez prag.

Polagoma so se zapirala vrata za njo. Roka, ki je trdo držala za kljuko, je sunkoma izginjala, ko da bi se rada vrnila.

Tako je Tončka odšla. Na vsaki stopnici se je ustavila, prisluhnila in se okrenila. Še na vrhu je obstala, čakala, nato pa prislonila roko na oči in opotekaje šla v svojo sobico.

Vrgla se je na posteljo in tiščala obraz v blazinicico. In menda je nekaj govorila sama s seboj, kajti vse telo ji je vztrepetavalo v kratkih sunkih.

Ivan Slak je obstal kakor pribit. Gledal je v vrata, a videl jih ni.

— Zgodilo se je.

— Z menoj.

— Kaj sedaj?

— Oba sva kriva.

— Saj res.

— Ali naj pustim vse delo za idejo, ki bo koristila tisoč in tisoč ljudem, ali naj... Kdo pa sem jaz! In ona? Smešno...

Mislil je in mislil in si lagal, čeprav je v duši čutil, da nekaj ni prav. Kakor nalašč se niti za trenotek ni hotel spomniti na otroka.

— Poleg tega pa mi ni zanjo. Saj sem bil takorekoč zapeljan.

— Saj pravim...

Obrnil se je in se napotil k zrcalu. Dolgo se je gledal.

— Kaj storiti?

Na zadnje se je skoro nasmehnil. Da.

Stopil je k postelji in se začel razpravljati.

Za delo mu ni bilo več.

Ko je luč ugasnil, je legel. Ležal je vznak in je dolgo, dolgo strmel v strop ... — — —

Veliko začudenje je drugi dan zavladalo v rumeni hiši. Kaj je bilo? Nič pomembnega. Le Ivan Slak se je izselil.

Knezova gospa je stokala: »Le kaj bom reva sedaj? Moj Bog, toliko je nepoštenih ljudi na svetu. Kje dobim tako dobrega, kot ste bili vi?«

Toda Ivan Slak je ni nič kaj preveč poslušal. Kar šel je s kovčegi. Pa nekam mudilo se mu je.

V prvo nadstropje se še ozrl ni, ko jo je z naglimi koraki pobiral po cesti navzdol.

Sicer pa ne bi videl bogve kaj. Tončke ni bilo pri oknu. Prav takrat jo je namreč gospa Marija kregala prvič, odkar je bila pri njej:

»Nikoli mi niste ničesar razbili,« je, seveda dostojanstveno, govorila, »danes pa vam vse leti iz rok. Kaj vam pa je?«

Toda Tončka ni odgovorila.

IZPOVEDI ¹

S. AURELIUS AUGUSTINUS

Ob pogledu na zlo in dobro, ki sem ju storil v svojem življenju, so nastale »Izpovedi« (»Confessiones«), ki slavijo pravičnega in dobrega Boga, h kateremu naj dvigajo človeške misli in čuvstva kakor so jih v meni, ko sem jih pisal, in jih še zmerom, kadar jih čitam. Kako jih drugi sodijo, to je njihova stvar; vendar vem, da jih je mnogo bratov z velikim veseljem čitalo in jih še čita.

Augustinus malo pred smrtjo.

Že kot otrok sem čul o večnem življenju, ki nam ga je obljubil ponižni Gospod, naš Bog, ki se je sklonil k naši prevzetnosti, in že takrat sem delal znamenje njegovega križa, a s soljo katehumenov sem bil potrjen takoj po rojstvu, ker je moja mati Vate trdno zaupala. In ko sem bil še deček, so me nekega dne napadli taki želodčni krči, saj dobro veš, Gospod, da bi bil kmalu umrl. Tudi to veš, moj Bog, ki si bil že tedaj moj varuh, kako goreče in s kakšno vero sem želel prejeti krst Tvojega Maziljenca, mojega Boga in Gospoda, od svoje ljubeče matere in od Matere nas vseh, Tvoje Cerkve. To je vznemirilo mojo telesno mater, ki je verovala Vate in je njeno čisto srce še bolj skrbela moja večna sreča, in če ne bi bil kmalu ozdravel, bi mi bila takoj omo-gočila prejeti zveličavne zakramente, po katerih bi priznaval Tebe, Gospod Jezus, in tako očistil svojo dušo, ker bi mi bili odpuščeni vsi

¹ Pričujoče odstavke iz Avguštinovih »Izpovedi« prinašamo v spomin 1500-letnice njegove smrti. Uredništvo.

grehi. Ko pa se mi je vrnilo zdravje, so mi odtegnili tudi zveličavno kopel, češ, da si bom v življenju tudi tako še večkrat umazal dušo, če pa se očistim v tej kopeli, so poznejši madeži greha tem hujši in nevarnejši. Tako sem že tedaj veroval jaz in mati in vsa hiša — izvzemši očeta, ki pa kljub temu ni nasprotoval pobožni materi, da bi mi bil prepovedal verovati v Kristusa, v katerega sam še ni veroval. Mati si je tudi prizadevala, da bi mi bil Ti, moj Bog, za očeta bolj kakor moj telesni oče; in pri tem si jo podpiral, da je premogla svojega moža, kateremu je služila — čeprav je bila boljša od njega — ker je s tem obenem Tebi služila, kakor si zahteval od nje.

Zato bi rad vedel, moj Bog, in Te vprašam, ako ni proti Tvoji volji, po kakšnem sklepu se je zgodilo, da jaz takrat nisem bil krščen: ali so mi bile s tem v srečo zrahljane ali nategnjene vajeti za greh? In kako, da še dandanes¹ slišim o tem in onem: »Pusti ga, pusti, naj dela, kar če; saj še ni krščen!« Ako pa kdo zbolí, nihče ne bo rekel: »Pusti ga, pusti, naj se mu bolezen razpase po vsem telesu; saj še ni ozdravel!« In koliko boljše bi bilo: jaz bi bil hitro zdrav in po mojem in mojih bližnjih prizadevanju bi bil blagor moje duše, za katerega se moram zahvaliti Tebi, še nadalje pod Tvojim varstvom. Res, dosti boljše bi bilo! Mati pa je že naprej vedela, kakšni navali strasti bodo privihrali nadme, čim prekoračim otroška leta; zato je rajši žrtvovala zemljo, naj bi se kasneje izobličil po Tvoji podobi, kakor pa podobo samo. — — —

Čast in slava Ti, vir usmiljenja! Čim večja je bila moja beda, tem bliže si mi bil Ti. In že si mi ponujal svojo desnico, da bi me potegnil iz blata in me umil — jaz pa nisem vedel! Edino strah pred smrtjo in pred Tvojo prihodnjo sodbo, ki mi kljub najrazličnejšim nazorom ni hotel iz misli, me je zadrževal, da se nisem še globlje pogreznil v vrtnec počutnosti in strasti. S prijateljema Alipijem in Nebridijem sem razpravljaval o najvišjem dobrem in najhujšem zlu in gotovo bi se bil z vsem srcem oklenil Epikura, ako ne bi bil veroval, da duša tudi po smrti še živi in prejme plačilo, ki ga je zaslužila, kar pa Epikur ni maral verovati. Pa sem si zastavil vprašanje: če je človek nesmrten in mu ne greni veselega življenja niti najmanjša bojazen, da bi nesmrtnost izgubil, zakaj ni potemtakem srečen in česa drugega še išče? Tedaj nisem vedel, da se vprav v tem kaže moja največja revščina, ker sem bil tako zaslepljen in pogreznjen v močvaro, da nisem mogel vzdigniti svojih misli v solnčne višine čednosti in lepote, katere ne uzre telesno oko, marveč edinole duša v svoji globini. In ubožec sem bil tako omejen, da se nisem zmenil niti za to, iz katerega vira mi prihaja, da sem celo o takih bedastocah govoril s silno slastjo, kadar sem bil v družbi tovarišev, in da se brez njih sploh nisem počutil srečnega, pa naj sem bil kakršnihkoli nazorov, in je ni bilo telesne naslade, ki si je ne bi bil privoščil. In vendar sem ljubil prijatelje iskreno in nesebično in morem reči, da so tudi oni meni vračali ljubezen. O zmotne poti, po katerih sem taval! Gorje moji prešerni duši, ki je mislila, da bo sama našla kaj boljšega, če krene vstran od Tebe! Obračal in premetaval sem se s hrbta na to in na ono stran, pa na trebuh — a povsod je bilo trdo, nikjer nisem mogel počiniti;

¹ V prvih stoletjih so imeli navado, da so se dali krstiti že odrasli otroci krščanskih staršev (pred poroko ali ob drugih važnih prilikah).

edino v Tebi, Gospod, najde človek mir in pokoj. Pa glej, Ti sam prihajaš k nam in nas rešiš iz bednih zablod, pokažeš nam pravo pot in nas potolažiš z lepo besedo: »Le pogumno naprej, jaz vas bom držal za roke in vas vodil, dokler vas ne pripeljem na cilj!« — — — — —

Poglej, nebo in zemlja sta in kličeta, da sta nastala, ker se spreminjata in predručajujeta. Kar namreč ni nastalo, a je, v tem ni ničesar, česar kdaj ni bilo, kar je vprav izpreminjanje in predrugačevanje. Kličeta tudi, da nista nastala sama od sebe: »Zato sva, ker sva ustvarjena; kajti preden sva bila, naju ni bilo, da bi mogla nastati sama od sebe.« Njim je razvidnost sama. Torej si ju ustvaril Ti, Gospod, ki si lep, tudi onadva sta lepa; ki si dober, tudi onadva sta dobra; ki si, tudi onadva sta. Nista pa niti tako lepa niti tako dobra niti nista tako kakor si Ti, ki si ju ustvaril. V primeri s Teboj nista ni lepa ni dobra ni sploh nista. Hvala Ti, Gospod, da to vemo; toda v primeri s Tvojim znanjem je naše znanje popolna nevednost. — — —

Bilo je v Ostiji ob Tiberi. Približal se je dan, ko se bo moja mati poslovila od tega sveta — Ti si pač vedel za ta dan, mi pa prav nič — in tedaj se je zgodilo, trdno sem uverjen, da po Tvojih skrivnostnih načrtih, da sva jaz in ona sama slonela ob oknu, ki je gledalo na notranji vrt hiše, kjer smo se nastanili. Umaknila sva se pred množico, da bi se nekoliko odpočila od dolgega napornega potovanja in se pripravila za vožnjo po morju. Prav ljubeznivo sva se razgovarjala in »pozabila, kar je bilo za nami, ter govorila o tem, kar je pred nami«. V Tvoji navzočnosti, ki si Resnica sama, sva drug drugega spraševala, kakšno bo neki prihodnje večno življenje svetih, »ki ga oko ni videlo in uho ni slišalo in ki v nobeno človeško srce ni prišlo«. S svojimi duševnimi ustnicami sva koprnela po višnjih vodah, ki vrejo iz Tvojega studenca, »studenca življenja, ki je pri Tebi,« da bi mogla poškopljena s to vodo, kolikor je pač v najini moči, dojeti tako vzvišene resnice.

In ko sva prišla v pomenku do prepričanja, da vse čutno, pa naj bo še tako veliko in naj se zdi v siju stvarne luči še tako očarljivo, proti radosti onega življenja ni vredno niti omembe, kaj šele primere, sva se obrnila z vedno bolj hrepenečimi srci k Biti sami. Stopnjo za stopnjo sva prešla vsa telesna bitja in tudi nebo, odkoder sijejo na zemljo solnce, luna in zvezde. Dvigala sva se čedalje više, sama pri sebi sva premišljevala Tvoja dela, govorila o njih in jih občudovala. Prišla sva do svojih duš in se povzpela tudi nadnje, da bi dosegla kraje neskončne polnosti, kjer na pašniku Resnice na veke pasej izvoljeni Izrael, kjer je življenje resnica, po kateri je vse, kar je, kar je bilo in kar bo, ki pa sama ne nastaja, temveč je, kakor je bila in kakor zmerom, ali pravzaprav, ki v njej ni ne bilo ni ne bo, marveč samo je, ker je večna; kar pa je bilo in bo, ni večno. In ko sva govorila o njej in si k njej želela, sva se je nekoliko dotaknila s koprnečimi srci, vzdihnili in ondi pustila priklenjene »prvine duha« ter se povrnila k jecljajoči človeški govorici, kjer se beseda začne in konča. Pa, Gospod, kako različne so naše besede od Tvoje besede, ki ostaja sama v sebi in se ne postara, ampak vse prenavlja!

Dalje sva govorila: »Če bi ponehali v človeku vsi viharji strasti, umolk-nile predstave zemlje, vodâ in zraka; če bi umolknila tečaji zemlje in duša sama in se, ne misleči nase, vzdignili nad sebe; če bi umolknila

sanje in vsi liki domišljije, vsaka govornica in vsako znamenje ter vse, kar je in premine, če bi umolknilo skratka vse — kajti če bi kdo poslušal, bi slišal, kako vse te stvari govorijo: »Nismo se same naredile, temveč ustvaril nas je Oni, ki je na veke!« — če bi torej po teh besedah umolk-nile in prislubnile svojemu Stvarniku in bi govoril samo On, ne po njih, ampak sam po sebi, da bi slišali njegovo besedo, ki je ne bi izrekel niti s telesnim jezikom niti z angelskim glasom niti z gromom iz oblaka niti v slikah in prilikah, marveč tako, da bi čuli Njega samega, ki ga v teh stvarih ljubimo, in sicer brez njih, kakor sva se sedaj vzdignila in se v silnem poletu misli dotaknila večne resnice, ki je nad vsem; če bi tra-jalo samo to in izginilo vse drugo, popolnoma drugačno gledanje, in bi edino ta resnica docela osvojila duha, ga vsega prevzela in zatopila v globine notranjega veselja, da bi bilo življenje na veke takšno, kakršen je bil oni trenutek spoznanja, po katerem sva tako koprnela — ali bi ne bilo to tisto: »Pojdi v veselje svojega Gospoda? ...« Toda, kedaj se bo to zgodilo? Morda takrat, »ko bomo vsi vstali, a se vsi ne bomo spre-menili.«

Tako nekako sem razkladal, dasi ne morda na ta način in s prav temi besedami; vendar še veš, o Gospod, da se nama je v takih pogovorih onega dne zazdel prazen in ničev svet in njegovo veselje. Pa je rekla mati: »Sin, mene na tem svetu nobena stvar več ne veseli! Ne vem, kaj naj še počnem tukaj in čemu sem še na svetu. Zame nima svet nobenih upov več. Edino radi tega bi bila še nekoliko časa rada živela, da bi pred svojo smrtjo videla tebe kot katoliškega kristjana. Bog pa mi je dal dosti več, da te vidim še potem, ko si se odpovedal vsej posvetni sreči in postal njegov služabnik. Kaj še delam tukaj?« — — — — —

Gospod, ljubim Te! Tega ne govorim kar tako, ampak pri polni zavesti. S svojo besedo si zadel moje srce in sem Te vzljubil. Toda glej, nebo in zemlja in vse kar je na njih, mi od vseh strani kliče, naj Te ljubim, in neprestano kličejo vsem ljudem, »da so neopravičljivi«. Le močnejši pa je glas Tvojega usmiljenja onemu, ki se ga hočeš usmiliti, in usmi-ljenje boš izkazoval onemu, ki si se ga usmilil, sicer bi nebo in zemlja gluhim oznanjala Tvojo slavo. Kaj pa ljubim, ko ljubim Tebe? Niti telesne lepote niti minljive časti; niti jasne dneve svetlobe, ki jo tako ljubijo naše oči, niti sladkih melodij najraznovrstnejših glasbil; niti pri-jetnega vonja cvetlic, dišav in mazil, niti mane ni medu, niti kipečih udov, ki vabijo v objem: vsega tega ne ljubim, ko ljubim svojega Boga. In vendar ljubim neko luč in neki glas, neki vonj, neko jed in neko ljubezen, ko ljubim svojega Boga, ki je luč in glas, vonj, jed in ljubezen mojega notranjega človeka. Tamkaj je svetloba, da je ne objame noben prostor, in tamkaj doni glas, da ga ne obseže noben čas; tamkaj plava vonj, da ga ne razprši noben veter, in tamkaj je združitev, da je ne raz-trga nobena nasičenost. To pač ljubim, ko ljubim svojega Boga.

Kaj pa je to? Vprašal sem zemljo, pa je odvrnila: »Jaz nisem!« In vse, kar je na njej, je enako odgovorilo. — Vprašal sem morske globine in laznino, ki živi v njih, pa so mi odgovorile: »Nismo mi tvoj Bog, išči više, nad nami!« — Vprašal sem božajoče sapice, pa mi je dejalo vse ozračje z vsemi svojimi prebivalci: »Anaksimenes¹ se moti. Jaz nisem

¹ *Anaksimenes* (588—524 pr. Kr.), grški filozof, je učil, da je zrak prvina vsega in ga je pobožil ter trdil, da je neskončen, da nastaja sam iz sebe in se večno vrti.

Bog!« — Vprašal sem nebo, solnce, luno in zvezde, pa sem dobil odgovor: »Tudi mi nismo Bog, ki ga iščeš!« — Rekel sem vsem stvarjem, ki bivajo okoli mene: »Povejte mi kaj o mojem Bogu, vsaj povejte mi kaj o njem, ko ve niste Bog!« Tedaj so vzkliknile z mogočnim glasom: »On nas je ustvaril!« ... In ko sem jih opazoval, sem jih obenem izpraševal, iz njihovih besed pa sem spoznal njih krasoto. — Zatem sem se obrnil sam vase in se vprašal: »Kaj si pa ti?« — »Človek!« sem odgovoril. — »Imam telo in dušo, telo je zunaj, duša znotraj. Kje naj tedaj začnem iskati svojega Boga, ki sem ga s telesom iskal že od zemlje pa do neba, kakor daleč so segli moji poslanci, žarki mojih oči. Toda, kar je globlje, je boljše, ker duši kot prednici in sodnici so javljali vsi telesni sli, kaj je odgovarjalo nebo in zemlja, in vse, kar je na njih, rekoč: »Mi nismo Bog«, in »On nas je ustvaril!«.

Ali ne vidijo te krasote vsi, ki imajo zdrave čute? Kako potem, da vsem enako ne govori? Živali, velike in majhne, jo pač vidijo, a je ne morejo vprašati, ker nimajo razuma, ki bi razbiral in razsojal, kar javljajo čuti. Ljudje bi pa lahko vprašali, da bi »to, kar je v Bogu nevidnega, o njem s svojim razumom spoznali na stvarih«. Ali kaj, ko jih ljubezen do stvari tako oslepi, da ne morejo več prav presojudati. Zaradi tega jim tudi tako odgovarjajo, kakor sami presojudajo. Tudi stvari čisto nič ne spreminjajo svojega glasu, to se pravi svoje lepote, če ta človek samo gleda, drugi pa z gledanjem obenem vprašuje, tako da se prvemu zdi takšna, drugemu drugačna: obema se kaže na enak način, vendar je za prvega nema, medtem ko drugemu govori; pravzaprav govori vsem, razumejo jo pa samo oni, ki zunaj sprejet glas primerjajo z resnico odznotraj. Resnica mi namreč pravi: »Niti nebo niti zemlja, skratka nobeno telo ni tvoj Bog!« To izpričuje tudi njihova narava, ki pravi, da so iz snovi, ker je del manjši od celote. Radi tega si i popolnejša, moja duša, ker z lastno močjo prešinjaš svoje telo in ga oživljaš, kar telo telesu ne more storiti. Tvoj Bog, kateremu čast in slava na vekov veke, pa je tudi življenje tvojega življenja!

IZ ORIGINALA PREVEL S. GREGORC.

NENADEJAN USPEH GOSPE DOBROVSKE

VLADIMIR BARTOL

»Svojo kariero dolgujem v veliki meri neprekosljivim metodam gospe Dobrovske, ki je bila moja prva učiteljica v petju«, je pripovedovala gospodična Irma, naša odlična rojakinja, ko se nas je zbralo nekaj znancev iz domovine v njenem prikupnem stanovanju v enem izmed najboljših pariških hotelov. »Moj glas je vzbudil pozornost, ko sem bila še napol otrok. Na konservatoriju so me priporočili gospe Dobrovski, ki me je sprejela kot privatno učenko v svojo šolo. Gospo Dobrovsko gotovo poznate? O njej sem slišala praviti toliko čudnih stvari, ki razburjajo deklško fantazijo, da mi je srce na vso moč utripalo, ko sem prišla prvokrat k njej. Sprejela me je s tistim nedopovedljivim smehljajem, ki sem ga tudi pozneje opazila samo pri zelo zrelih ženskah, ki mnogo vedo in vse razumejo. Pogled iz njenih velikih, dobrih oči je bil vsekako čudno prizanesljiv, kakor da prodira tudi v poslednji kotiček mojega srca. Kaj čuda, če sem pred njim velikokrat pogledala v tla

in zardela? Vendar se je bila nekoč pošteno urezala v meni. Zakaj, mi še danes ni popolnoma jasno. Morda je vendarle precenjevala svoj upliv name, ki je bil resda precej velik, ali pa je, kakor se pogostoma pripeti celo tako izkušnim damam, kakor je bila ona, iz neke majhne ničemurnosti podcenjevala žensko v meni. Naj bo tako ali tako. Ker sem že na tem, da pripovedujem, vam bom zaupala še ta doživljaj. Upam, da ne boste smatrali moje odkritosrčnosti za indiskretnost. Moj ljubi, mali ogenjček tako vablivo prasketa v kaminu...

Da začnem torej... Nekoč sem prišla h gospe Dobrovski posebno raztresena. Bila sem v tistih neumnih dekliških letih, ko človek neprestano sanjari in nekaj hoče, ne da bi sam vedel, kaj. Moja učiteljica me je nekaj časa potrpežljivo opazovala, potem pa me je nenadoma vprašala s tistim svojim čudnim, meni takrat popolnoma nerazumljivim smehljajem:

»Kam si neki zaljubljeno, dete?« Kri mi je bušila v lica. Komaj, da sem spravila preko ust: »Ne vem, kaj mislite, gospa.«

Gospa Dobrovska se je zasmejala. »Kako nedolžen si še, otrok!« je vzkliknila. »Ah, ko bi jaz bila na tvojem mestu! S tem, kar vem danes, bi bila lahko najsrečnejše bitje na svetu.«

Začudeno sem jo pogledala. Z roko mi je rahlo šla preko las, potem me je prijela za zapestje. Resno me je pogledala v oči in me vprašala: »Kaj ne, moških ne poznaš še?«

Lahko si mislite, kako me je spravila v zadrego. To videč, me je tolažeče pogladila po licu. Potem je dejala: »Béži pred moškim in boj se ga kakor vraga! Zakaj slabši je od zveri. Vsak bo zahteval od tebe samo eno: tvoje telo. Kaj njemu mar tvoje srce! Kaj njemu mar tvoja ljubezen! Skrunil te bo, ne da bi te vprašal, kaj misliš in kaj čutiš. Samo uteha pohoti mu boš. Nikoli ne bo videl v tebi človeka. Bil se bo zate in se z drugimi sovražil. Toda samo kot za predmet, ki je njegova lastnina in do katerega ima vse pravice.«

Tako ni bila še nikoli govorila z mano. Od sramu nisem vedela, kam bi pogledala. Ona pa je zrla name s tihim, prizanesljivim smehljajem. Govorila je dalje:

»Pripovedovati ti hočem nekaj iz svojega življenja. Videla boš, da ne pretiravam, če sodim tako slabo o moških. Mati mi je umrla, ko sem bila še majhno dete. Ostala sva sama z očetom, ki je bil ugleden zdravnik v Pragi. Bil je precej redkobeseden z mano, čeprav sodim, da me je imel na svoj način prav rad. Ko sem bila v tvojih letih, so odkrili, da imam za petje talent. Oče me je dal na konservatorij. Moj ideal je bil, da bi postala operna pevka... Nekoč je prišel k nam na obisk mlad, črnobrad doktor in naslednji dan sem izvedela, da je poprosil za mojo roko. Lastnim ušesom nisem mogla verjeti, ko mi je oče povedal. Prepričana sem bila, da se je samo šalil. Kaj naj bi bil tudi našel na meni, malem, še nerazvitem dekletcu, sem se spraševala. Imel je čudne, temne oči, ki sem se jih bala in ki so me vendarle privlačevale k sebi z neko meni nerazumljivo močjo. Kmalu sem uvidela, da je mislil resno. Vsa sem trepetala od strahu in vendar sem bila vsa iz sebe od sreče. To mi bodo zavidale prijateljice, sem si mislila, ko bodo izvedele, kakšna čast me je doletela. Vendar sem mogla komaj prikimati z glavo, ko me je vprašal, če ga hočem za moža. O možu in o zakonskih stvareh nisem imela pojma. V glavo mi ni hotelo, kaj je videl v meni lepi zdravnik,

ko me je hotel za ženo. Po poroki so se mi kmalu odprle oči. Pfuj, kako se mi je človek zastudil. Toda kaj sem hotela storiti? Bila sem malo, neizkušeno dekletce, njegova žena, njegova last. — Ti o vsem tem seveda ničesar ne slutiš. Povem ti, da mi je bilo strašno pri srcu. Nikogar nisem imela, ki bi se mu bila mogla potožiti. Pred očetom me je bilo sram, prijateljicam nisem hotela pokazati, da mi je hudo, njemu pa — bog se usmili. — Ni še minilo leto, ko sem že rodila otroka. Malega sinčka. Danes je že imeniten gospod. Postala sem mati, da sama nisem vedela kdaj. Preselili smo se na Dunaj. Mož je slovel kot imeniten zdravnik in tako sem prišla v odlično družbo. Nekajkrat sem zapela in opazili so, da imam lep glas. Z novo, podvojeno silo se je zbudila v meni želja, da bi se šolala dalje. Sedaj sem zahtevala od moža, da mi je dovolil posvetiti se študiju. Postala sem bila žena in nič več me ni bilo strah pred njim. Boriti sem se morala sicer za vsako vajo, za vsak nastop, vendar je bil zmerom on tisti, ki je popustil. Tedaj sem opazila, da mi ni bilo prav nič več do njega. Vsako čustvo zanj je ugasnilo v meni. Dobila sem svojo družbo in začela zahajati vanjo. Neznansko je postal ljubosumen. Če je le utegnil, mi je bil za petami. V srcu sem postala proti njemu trda ko kamen. Na tihem sem se smejala njegovemu večnemu trepetanju zame. Sovražila sem ga. Postal je popoln suženj svoje ljubosumnosti in vsa okolica je brila skrivaj norce iz njega. Vedela sem to in sem se veselila, čeprav sem slutila, da je trpel nezasišane muke... Nekoč sem prišla pozno zvečer domov. Iskal me je bil povsod in ko me ni našel nikjer, se je vrnil ves skrušen. Brezbrižno, narejeno brezbrizno sem ga pozdravila in začela slačiti plašč. Tedaj je zavrelo v njem. Prvič se je zgodilo, da me je udaril. Prenesla sem molče, vendar z zavestjo, da mi odslej ni treba imeti več nobenega obzira do njega. In res! Ko je gostoval takrat v operi slovit tenor, sem se do blaznosti zaljubila vanj. Pisala sem mu pisemce in mu določila sestanek. Na konservatoriju je slišal moj glas. Čez teden dni sva sklenila, da pobegnemo skupno v Berlin. Takrat bi bila morala videti, kako sem umela biti ljubezniva do svojega moža! Norec je bil ves iz sebe od sreče. Za vse, kar mi je kedaj storil hudega, me je prosil sedaj odpuščanja. Čez noč se je bil izpremenil v otroka. Toda kadar ugasne v ženski enkrat do nekoga ljubezen, ne pozna zanj več niti usmiljenja niti drugega čustva. Zame je bil on mrtva stvar. Vse svoje srce in vse svoje misli sem podarila drugemu... Odpeljala sva se v Berlin. Tam sem dobila svoj prvi angažman. Mož je skoraj zblaznel od boli in sramote. Pisal mi je in me rotil, naj se vrnem in da mi bo vse odpustil. Toda zame ni bilo nobene poti nazaj. — Sedaj pa poslušaj moje drugo in še veliko večje razočaranje. Moj tako goreče ljubljeni in tako visoko oboževani tenor se je prav kmalu pokazal kot smešen in vsakdanji bedak, katerega najimenitnejše in najvažnejše opravilo je bilo, odpirati zaljubljena pisemca in hoditi na tajne sestanke. V svoji nadutosti je bil otročji in njegov ogenj se je prav kmalu razkril kot dobro naučena uloga in pobožna želja izžitega komedijanta. Jokati in smejati sem se morala obenem. Kako klavrno končajo včasih najlepše sanje! To je bil torej moj slavni tenor! Otresla sem se ga in z njim vred tudi sleherne sentimentalne romantike. Začele so se borbe za uspeh, velikokrat prav umazane borbe, ki jih boš itak, če misliš iti h gledališču, prav kmalu tudi sama spoznala. O tem poglavju ti ne bom govorila... Moja tretja resnična ljubezen je

bil mlad, ognjevit oficir, po rodu Poljak. Pošiljal mi je rože na oder in nestrpno želel, da bi se z mano seznanil. Ko sem ga potem prvikrat videla, sem se takoj zaljubila vanj. Imel je lepo glavo in rjave oči, ki so božale kakor žamet. Prekinila sem vse druge vezi in se vrgla samo njemu v naročje. Takrat sem sveto verjela, da sem naletela na edino pravega. Bila sem presrečna. Zdel se mi je kakor princ iz tisoč in ene noči. Bil je viteški in vdan mi z dušo in srcem. Sklenila sva, da se poročiva. Odstraniti je bilo treba samo še nekaj ovir, ki so jih nalagali njemu vojaški predpisi. Če bi bila takrat nenadoma umrla, bi bil gotovo ostal na mojih ustnicah blažen smehljaj. Ljubezen se mi je takrat zdela najvišje na svetu... Kako malo sem še poznala moškega! Kako lahko sem se dala preslepiti od videza! Poslušaj, dete. Nekoč sem se sprehajala z enim izmed svojih stanovskih kolegov, mladim pevcem, in, pripovedujoč mu o svoji ljubezenski sreči, sem se ga nehote oklenila pod roko. Nenadoma je stopil pred naju moj oficir in — pomisli: ne da bi zahteval najmanjšega pojasnila, me je udaril po licu. Nastal je škandal. Zgrudila sem se na tla in nezavestno so me odpeljali na stanovanje. Moje najlepše sanje so se sesule v prah. Oba sva sicer poskušala pozabiti, kar se je bilo zgodilo, vendar prejšnje sreče ni bilo več nazaj. In ko so me kmalu nato povabili v Petrograd, sem brez obotavljanja podpisala pogodbo. Z oficirjem sva se razšla za vedno... V Petrogradu sem se v drugič poročila. Z enim izmed dirigentov v operi. Zaljubljena nisem bila posebno. Ne bom tajila: tudi nekaj matematične kalkulacije je bilo zraven. Mislila sem si: dobila si moža, ki te spoštuje in ceni, ki te ljubi in ki si je zaželel, kakor ti, mirnega doma. Z neko resignacijo sem šla v ta zakon. S studom in gnusom sem se iztrgala iz njega. Mož nisem posebno cenila. Od vsega početka sem imela občutek, da sem se ponižala, ko sem se z njim poročila. Zato je tem globlje ranilo moj ponos, ko sem ga zalotila nekoč v objemu z neko zboristko. Tembolj, ker se je on samo mirno smehljaj, govoreč mi, da človek vendar ne sme biti v takih stvareh preveč natančen. Pozneje sem izvedela, da je vzdrževal še nekatera druga razmerja. Zdelo se mi je, kakor da sem se ves čas, ko sem živela z njim, valjala v blatu. Prvikrat mi je bilo, da sem se oma-deževala. Pljunila sem mu v obraz in ga zapustila. Pot me je privedla v Kijev. Tu sem spoznala »edino pravega«, kakor mi je sam dejal. Bil je komponist in glasbeni kritik obenem. Bil je visoko izobražen mož, sicer pa nekaj let mlajši od mene. Med nama je bil popoln sporazum in nekako »duhovno sorodstvo«, kakor se je izražal sam. Trdno sem zopet verovala v ljubezen. Nameravala sva se poročiti. Moj kritik je odlašal in odlašal in čez noč se je zgodilo, da se je zagledal v eno izmed mojih mlajših kolegic. Vse je zavrelo v meni. Šla sem k njemu in ga poklicala na odgovor. Ves prepaden je jecljal nekaj nerazločnega. Tedaj mi je bilo komedije dovolj. Vrgla sem se proti njemu z nožem v roki. Ubrnil se je. Dobila sem živčni napad. Takrat sem začela uživati strupena mamila... Zopet sem prišla v Berlin. Moja slava je dosegla svoj višek. Živela sem zase, strta in razočarana. Dobila sem prijateljico, ki me je zares razumela. V vsem sva se skladali. Tudi ona je poznala življenje. Videla sem, da žensko samo ženska lahko popolnoma doume. Žal mi je bilo, da sem tako dolgo potrebovala, da sem prišla do tega spoznanja. Hotela sem nadoknaditi vse, kar sem bila doslej zamudila. Najeli sva si skupno stanovanje.«

Gospa Dobrovska je pripovedovala z nekaj malimi presledki vse dotlej kakor v eni sapi. Sedaj je nenadoma umolknila in mi pogledala s svojim čudnim, vsevedočim smehljajem v oči.

Lica so mi gorela in oči so me pekle, kakor da bi imela vročico. Videč učinek svojega pripovedovanja, me je gospa Dobrovska z drhtečo roko rahlo pobožala po obrazu. S prsti se mi je dotaknila ramen in šla potem z njima polagoma po celem telesu. Toda vsega tega sem se zavedla šele veliko pozneje. Takrat sem strmela z vso dušo v njeno življenje, ki se je razvijalo pred mano kakor nedoumljiv privid. Čez nekaj časa je gospa Dobrovska zopet povzela:

»Vidiš, dete, naslikala sem ti moškega, kakor sem ga bila sama spoznala. Vendar s tem še ni konec mojih izkušenj in razočaranj. Nekje globoko v meni je še vedno ostala kal onega hrepenenja, ki me je vselej vodilo pri iskanju za »edino pravim«. Zaradi tega hrepenenja sem naposled storila najgrše izdajstvo. Spoznala sem »dobrega« človeka, že starejšega moža, ki je bil nekoč gledališki ravnatelj in je živel tedaj kot privatnik. Bil je simpatičen in zelo izobražen človek in zaradi njega sem zapustila svojo prijateljico. V tretje sem se poročila. Toda kmalu se je pokazalo, da se skriva za tem duhovitim možem betežen starec, ki je mislil, da bo našel v meni postrežnico za svoja stara leta. Za to sem se zdela sama sebi vendarle predobra. Zapustila sem ga, gostovala sem tu in tam, še nekajkrat zaman poizkusila svojo srečo in se končno naselila v vašem mirnem mestecu, ki sem ga bila na nekem potovanju spoznala. Tu se počutim skoraj srečno. Samo duša mi manjka, ki bi me razumela. Glej, dete: spoznala sem tebe. Takoj si mi k srcu prirasla. Tako mlada si še in tako nedolžna. Hotela bi te obvarovati najhujšega v življenju, to je zver, ki se ji pravi: moški. Tako mehke laske imaš in tako voljni so tvoji udje. Strahoten greh bi se mi zdelo, če bi se dala skruniti moški živali.«

Pritisnila me je k sebi in me začela rahlo poljubljati. Nekaj časa sploh nisem vedela, kaj se godi z mano. Potem sem se ji skoraj s silo izvila iz objema. Kakor omamljena sem se opotekla. Pred očmi se mi je zameglilo, da nisem razločevala ničesar več okoli sebe. Toda s svojim duhovnim očesom sem uzrla pred sabo obraz kakor iz jekla, ponosen in neizprosni, strašno lep v svoji moči, divji in naskakovalen in vendar dober in mehak kakor obraz otroka, z očmi gospodovalnimi in upornimi ter obenem vdanimi in prosečimi, s prekrasnim izrazom duha na visoko obokanem čelu, zamegljenem od divjih strasti in neukročenega poželenja. Gledala sem obličje moža, ki se mi je bilo takrat razodelo. Kakor v kaleidoskopu se je utrnila za trenutek pred mano moja bodočnost. Videla sem se, kako s hrepenenjem iščem po svetu ta obraz in kako se mi izmika v vedno večje daljave. Povsod ga je nekaj in vendar nikjer ga ni vsega. Slutila sem bodoča razočaranja in kakor blisk me je spreletelo, da bo vse moje iskanje morda zaman. Zakaj v njegovi popolnosti ne bom našla tega obličja nikjer, razen morda v nebesih ali peklu. —

To se mi je bilo odprlo ob pripovedovanju gospe Dobrovske. Danes se moram seveda smehljati, ko vidim, da je bila izkušena gospa dosegla baš obratno od onega, kar je bil prav za prav njen namen.«

Tako je končala naša odlična rojakinja in nekako razmišljeni smo se spustili v drug pogovor.

STREL V MEGLI

JENS PETER JACOBSEN

Mala zelena soba na Stavnedi je bila očitvidno zato zgrajena, da služi za prehod v druge sobe. Stoli z nizkimi nasloni, ki so bili postavljeni vzdolž sive stene, vsekakor niso vabili k daljšemu počivanju. Sredi stene je viselo jelenovo rogovje; kronalo je svetel prostor, katerega oblika je jasno kazala, da je tu viselo nekoč okroglasto zrcalo. Na eni od rogovil je bil obešen širokokrajen damski slamnik z dolgimi zelenimi trakovi. V desnem kotu je stala majhna puška in borna roža, v drugem sveženj ribolovskih mrež, v zanko je bil zapleten par rokavic. Sredi sobe je stala okrogla mizica s pozlačeno nogo; na črni marmornati plošči je ležal velik šopek praproti.

Bilo je pozno dopoldne. V veliki, zlati struji je prodirala solnčna luč skozi vrhno šipo v oknu in padala prav v sredo med praprot. Praproti so bile nekatere živozelene, večinoma pa uvele, a nikakor ne suhe in zgrbljene; svojo obliko so docela ohranile, le zelena barva se je umaknila neskončni vrsti rumenih in rjavih odtenkov, od najnežnejše belorumene do najmočnejše rdečerjave.

Ob oknu je sedel približno petindvajset let star moški in strmел na vesele barve. Vrata v sosednjo sobo so bila na stežaj odprta in tam je ob klavirju sedela velika, mlada dama in igrala. Klavir je stal tesno ob odprtem oknu in okenska polica je bila tako nizka, da je dama lahko videla na zeleno trato in na pot tam zunaj, kjer je mladenič v prijetno okusni jahalni obleki opravljal konja za ježo. Jezdec je bil njen zaročenec, Niels Bryde mu je bilo ime; ona je bila domača hči. Belec tam zunaj je bil njen, in njen bratranec je bil ta, ki je sedel v predsobi, sin njenega strica, očetovega brata, posestnika Linda na Begtrupu, ki je obubožan in zadolžen umrl in niso o njegovem življenju nikoli rekli dobre besede, ki je pa navsezadnje tudi zaslužil ni. Za sina Henninga se je zavzel Lind na Stavnedi in ga na svoje stroške vzgojil, ampak samo do neke meje; kajti, čeprav je bil Henning nadarjen in je imel veselje do študija, so ga vendar vzeli iz latinskih šol, kakor hitro je bil pri birmi, in je prišel potem nazaj na Stavnedo, da se priuči poljedelstva. Sedaj je bil nekak oskrbnik na posestvu, ni pa imel nobene prave avtoritete, ker se stari Lind ni mogel vzdržati, da mu ne bi vsega obgodrnjal.

Njegov položaj je bil sploh zelo neprijeten. Posestvo je bilo slabo obdelano in za izboljšanje ni bilo mogoče storiti ničesar, ker ni bilo kapitala. O tem ni moglo biti govora, da bi hodil s časom, celo s sosedi ne. Vse je moralo iti, kakor je šlo do zdaj bogve koliko časa: kolikor mogoče veliko s kolikor mogoče majhnimi stroški. V slabih letih so morali prodajati tudi njive, da so dobili kaj gotovine pod palec.

Bilo je sploh zelo žalostno za mladega moža, da je tako tratil svoj čas in svoje moči. In poleg tega je bilo še to, da je bil stari Lind zelo jezljiv in malo za občevanje. In ker je Henningu izkazal one navedene dobrote, je mislil, da mu ni treba imeti do njega nikakšnih obzirov. Tako ga ni bilo sram, če se je razjezil, oponašati mu, kakšen sestradan mladič je bil, preden se je on zavzel zanj, in če je postal res hudoben, je šel celo tako daleč, da je prišel na dan, res da z resničnimi, a vendar grdo brezobzirnimi namigovanji na početje njegovega očeta.

Neki neoženjeni stric doli v Schleswigu, ki je trgoval na debelo z lesom, je večkrat poskušal, da bi vzel Henninga k sebi, in ta bi tudi že zdavnaj zapustil to življenje na Stavnedi, če ne bi bil tako zaljubljen v hčer, da si ni mogel niti misliti, da bi živel kje drugje kakor ona. To ni bila nikaka srečna ljubezen. Agata ni imela nič proti njemu, kot otroka sta se skupaj igrala, pravzaprav tudi še kot odrasla. Toda, ko se ji je nekega dne odkril, eno leto je od tega, se je radi te ljubezni prav tako razjezila kot začudila in mu rekla, da smatra to za nepremišljeno šalo in upa, da ji ne bo dal povoda, da bi smatrala to za njegovo fiksno idejo, če bo spet kdaj namignil na kaj podobnega.

Stvar je bila namreč ta: videla ga je, kako je neprestano izpostavljen ponižujočemu ravnanju, kateremu se nič ne upre, seveda vse le radi ljubezni do nje. In prav to ga je ponižalo v njenih očeh, da se ji je zdel kakor človek nižje vrste, ne nižje po stanu ali radi revnosti, ampak nižje po čutenju, radi nerahločnosti v zadevah časti.

Nato je prišla čez nekaj časa zaroka z Brydejem.

Kaj vse je pretrpel Henning v četrto leto, odkar se je to zgodilo! In vendar je ostal; ni mogel opustiti misli, da jo bo dobil, upal je, da se bo zgodilo karkoli, da, prav za prav je malo upal, ampak izmišljeval si je čudovita naključja, ki bodo nastopila in napravila konec tej zvezi; zares pa ni pričakoval, da se bodo te fantazije uresničile; posluževal se jih je le kot pretveze, da je mogel ostati.

»Agata!« je zaklical jezdec zunaj na poti in pridržal konja pod odprtim oknom. »Saj se še ozreš ne na naju in vendar se tako lepo ravna!«

Agata je obrnila glavo proti oknu, pokimala jezdecu in rekla, ne da bi prenehala z igro: »Seveda vaju vidim; saj sta gori pri onem grmovju skoraj padla,« in je zaigrala nekaj hitrih taktov v diskantu.

»Pojdi zdaj! — Hi!« in je prešla v hrupno galoppado. A jezdec je še vedno stal.

»No?«

»Povej, ali boš vse dopoldne sedela pri klavirju?«

»Da!«

»Hm, potem mislim, poskusiva enkrat — da, saj lahko pojezdimo proti Hagededgaardi in bom pri kosilu spet tu?«

»Da, če se požurita! Zbogom, debeli Bläss, adijo, Niels!«

In potem je odjezdil, ona je zaprla okno in igrala dalje, a kmalu nehala; bilo je seveda veliko zabavneje, če je on jezdil zunaj po vrtu in bil prav nestrpen.

Henning je sedel in gledal za jezdecem. Kako je sovražil tega človeka; da ne bi bil... in onadva nista prav nič drug za drugega; da bi prišla vsaj kaka majhna nesložnost, da bi se čisto razkrila, kakšna sta v resnici.

Agata je prišla v zeleno sobo, pela predse motiv iz nokturna, ki ga je pravkar igrala, stopila k mizici in jela uravnavati šopek praproti. Solnčna svetloba je padala na njene roke; bile so velike in bele, čudovito lepo oblikovane. Henninga so vedno očarale te lepe roke in danes je nosila zelo široke rokave, da je lahko videl njene okrogle roke prav do komolcev; bile so tako bujne, te roke, s svojo okroglasto nežnostjo, slepečo beloto in krepkimi oblikami; in potem nežna, menjava igra mišic, dražestni gibi — tako neskončno ljubeč, valujoč je bil gib, ko je šla z roko

preko las. Kako pogosto je užival, ko so skakale po neumnih tipkah in se morale stegati, za kar niso bile prav nič ustvarjene. Mirno naj bi ležale v njenem v temno svilo oblečenem naročju, okrašene z velikimi prstani, kakršne imajo turške žene po haremih.

Ko je stala tu in počasi urejala praproti, je bil v njenem obrazu izraz malomarnomirne sreče, kar je dražilo Henninga. Zakaj naj bi imela ona, ki mu je ugrabila vsak žarek solnca, tako svetlo in lahko življenje? Kaj, če bi jo splašil iz tega svetlega miru, kaj, če bi vrgel majhno senco čez njeno pot! Ona je njegovo ljubezen vrgla v prah, njemu pred noge in preko tega stopa dalje, kot da je on bitje brez čutov, kot da ni v njem človeške duše, ki se hrepeneče in bolno zvija in vzdihuje za srečo v ljubezni do nje.

»Zdaj bo kmalu v Borrebyju,« je rekel in gledal skozi okno.

»Ne, mislil je iti proti Hagestedgaardi,« je odvrnila.

»No, da Borreby pa ni tako daleč od poti.«

»Kako? Saj ne leži ob poti.«

»Ne, saj prav za prav res ne — ali še vedno tako pogosto hodi tam okoli?«

»Kje?«

»V Borrebyju vendar, pri gozdnem čuvaju.«

»Tega pa res ne vem, kaj naj bi tam iskal?«

»Ah, to je seveda le govorica med ljudmi — saj veš, lepo hčer imajo.«

»No, in?«

»Za Boga vendar! Vsi moški vendar niso menihi.«

»Govore o tem?«

»Ah, kaj, nekaj vendar govore o vsakem človeku, ampak malo bolj previden bi pa lahko bil.«

»Pa kaj govore? Kaj pravijo?«

»Ah, sestanki in ... kar je navadno!«

»Lažeš, Henning! Tega ne pravi nobeden, to si si vse sam izmislil.«

»Zakaj pa vprašuješ? — Sploh pa kaka zabava naj bi bila zame hoditi okoli in pripovedovati ljudem, kakšno srečo ima pri dekletih v Borrebyju!«

Pustila je praproti in stopila k njemu. »Za tako prostaškega te pa vendar ne bi smatrala, Henning!« je rekla.

»Da, draga, seveda razumem, da se ti taka novica upira; seveda mora biti zate tudi neprijetno, da se ne pomuja niti toliko — posebno sedaj.«

»Fuj, Henning! To je nizkotno in prostaško od tebe, toda tvojim lažem ne verjamem.«

»Ali saj ne trdim,« je rekel in gledal v tla, »ja z nisem videl, kako sta se poljubljala.«

Agata se je sklonila k njemu in ga z gnusom udarila v lice.

Prebledel je kot mrlič in jo ošinil s pogledom, ki je bil na pol pogled bolnega psa in samo na pol pogled razžaljenega moža. Agata je skrila obraz v dlani in šla proti odprtim durim. Tam je za trenutek obstala in se naslonila, kot da se je loteva omotica, potem je pogledala preko rame nanj in rekla mrzlo in mirno: »Henning, samo to ti rečem, ni mi žal, da sem storila.«

Potem je šla.

Henning je sedel dolgo tu kot omotičen, potem se je opotekel v svojo sobo in se vrgel na posteljo. Studil se je sam sebi. Zdaj je bilo vse končano — najbolj pametno bi bilo, da bi si pognal kroglo v glavo; živeti — vlačiti se skozi vse življenje s škilečim pogledom kot obrcan pes? — Ne! — S tem, da ga je udarila, ga je zaznamovala z znamenjem sužnja in prav je imela; proti takemu prostastvu ni bilo mogoče storiti nič drugega. Kako jo je ljubil! — goreče — blazno; a ne kot mož, kakor pes — v prahu pred njenimi nogami kot pred podobo božanstva. Stala sta na vrtu, vrezavala je svoje ime v drevo, veter se je igral z njenimi kodri, poljubil je frfotajoči koder in je bil srečen naslednje dni; ne, njegova ljubezen ni bila nikoli moškopogumna ali polna veselega upanja, suženj je bil v vsem, v svoji ljubezni, v svojem upanju, v svojem sovraštvu. Zakaj ni verjela, kar ji je povedal, ampak slepo zaupala Nielsu? Nikoli se ji ni zlagal; to je bilo prvo nizkotno dejanje, ki ga je izvršil, in ona je to takoj spregledala! To je bilo, ker mu ni nikoli prisojala kaj drugega, kakor nizkotnost in prostastvo. Nikoli ga ni razumela, in radi nje je prenašal to dolgo, žalostno življenje na Stavnedi, kjer mu je vsak grižljaj zagrenila misel, da je podarjen. Zbesnel bi ob tej misli: kako je sovražil samega sebe radi neumne potrpežljivosti, radi svojega ponižnega upanja. Lahko bi jo umoril za to, da ga je zmaličila v tak značaj. Hotel se je maščevati, da mu poplača dolga leta ponižanja, tisoč bolestnih ur. Maščevanje za svoj izgubljeni moški ponos, maščevanje za svojo suženjsko ljubezen in za udarec v lice.

Tako se je zdaj zibal v sanjah o maščevanju kot prej v sanjah o ljubezni. Ni se ustrelil in tudi ni odpotoval.

*

Nekega dopoldneva, dva ali tri dni po tem, je stal Henning na dvorišču s puško in loveko torbo. Ko je tako stal, je prijezdil Niels Bryde, tudi opravljen za na lov, in dasi si nista bila prav nič dobra, sta vendar prijazno govorila med seboj in hlinila prav veliko veselje, da je naneseo naključje in gresta lahko skupaj na lov. Šla sta potem skupaj na »Rönek«, na precej velik, pustinski, nizki in ravni dok zunaj v ustju fjorda. »Röne« so jeseni zelo radi obiskovali morski psi, valjali so se po nizkih, od brega se raztezajočih sipinah ali pa spali na velikih, ploskih kamnih, ki so ležali ob obrežju. In nad te sta šla. Ko sta prispela na kraj, je šel vsak svojo pot vzdolž ob vodi. Sivo, megleno vreme je privabilo mnogo morskih psov na otok in slišala sta pogosto strele drug drugega. Polagoma se je megla zgostila in okoli poldne je ležala tako gosto in tesno nad otokom in fjordom, da ni bilo mogoče na dvajset korakov razločevati kamnov in morskih psov.

Henning je sedel spodaj ob obali in strmел v meglo. Bilo je čisto tiho, samo lahen, plivkajoč glas vode in prestrašeno žvižganje samotnega ptiča na obali se je včasih dvignilo iz težkega dušечега molka.

Bil je utrujen od vseh teh misli, utrujen od upanja, utrujen od sovraštva, bolan od sanj. Čisto tiho sedeti in zaspano strmeti predse, misliti o svetu kot o nečem, ki je daleč nekje v daljavi, kot o nečem, ki je že za njim, tu sedeti čisto mirno in pustiti, da ure druga za drugo odmirajo, to je bil mir, to je bila skoro blaženost. Tedaj je zadonela pesem skozi meglo, vesela, vriskajoča:

Kot maj si se svatovsko odela, dekle,
zdaj pojdi, nevesta moja, z menoj na dom!
Igrajte, godci, igrajte!
Gozd zeleni se nama smehlja,
loka je rôž vsa pisana,
na nebu solnčece plapolá,
po nebesu plešejo krogi zvezda.
Škrjanček svatovske pesmi spleta,
kukavica nama vso srečo obeta.
Skrb, nevesta, pa naju ne pozna.

Bil je jasni glas Nielsa Brydeja. Henning je skočil pokoncu. Kot blisk je vzplamtelo v njem sovraštvo, oči so gorele, smejal se je kot blazen, potem je naslonil puško na lice.

Skrb, nevesta, pa naju ne pozna,
je spet zadonelo. Pomeril je v smeri glasu v meglo, zadnje besede so umrle v poku — potem je bilo vse tiho kot prej.

Henning se je moral nasloniti na puško, iz katere se je kadilo, pridržal je dih, da bi slišal — ne, hvala Bogu! Bilo je samo plivkanje vode in daljni krik splašenih utev. — Da! Ječalo je tam v megli. Vrgel se je na zemljo, zakril obraz v vresje in si tiščal ušesa. Razločno je videl spačeni obraz, krčevite sunke udov in rdečo kri, ki je nevzdržno vrela iz prsi, tok za tokom, z vsakim srčnim utripom pognan na dan, videl, kako kaplja na rjave grmiče vresja, curlja ob vejicah in steblih navzdol in pronica potem med črne korenine.

Dvignil je glavo in prisluhnil: še vedno je ječalo, a poguma, da bi šel tja, ni imel, ne, ne! zagrizel se je z zobmi v vresje, grebel z rokami v mehka tla, kot da išče kritja, valjal se kot blazen sem ter tja, a tam v megli še vedno ni bilo končano, še vedno je čul vzdihovanje.

Končno je onemelo. Dolgo je ležal in premišljal, potem se je splazil počasi po vseh štirih v meglo. Trajalo je dolgo, preden je mogel kaj videti, potem ga je končno našel ob vznožju malega grička. Bil je mrtev kot kamen; strel ga je zadel naravnost v srce.

Henning je vzel truplo na roke in ga nesel preko otoka v čoln, s katerim sta prišla sem, potem je vzel vesla in veslal na kopno. Od tistega trenutka dalje, ko je truplo videl, se je njegova vzburjenost polegla in tiha, temna otožnost je stopila na njeno mesto. Mislil je na minljivost življenja in na to, kako bo njo doma obzirno pripravil.

Ko je priveslal na kopno, je šel na neko kmetijo, da najame voz. Mož je vprašal, kako se je nesreča pripetila. Poročilo se je kakor samo od sebe zoblikovalo na Henningovih ustnicah: Bryde se je tam zunaj na zapadni strani plazil s puško v roki preko griča, petelin je bil najbrže že na pol sprožen, gotovo se je kaj zataknilo vanj in puška je počila. Henning je lahko čul strel, ko sta bila blizu skupaj, in je poklical Brydeja. Ko ni dobil odgovora, se je vznemiril in šel za pokom, našel ga je ob vznožju grička, ležal je tam, a bil je že mrtev.

Pripovedoval je vse to mirno s pridušenim, žalostnim glasom in ni imel prav nikakega občutka krivde, ko je pripovedoval. Ko pa so truplo položili na voz, da se je vgreznilo v slamo, je omahnila glava na stran in s slabotnim udarcem udarila ob stranice; — Henning bi se skoro onesvestil in je bil res bolan na srcu, ko so vozili čez Borup na Hagedstgaardo.

Njegova prva misel, ko je truplo oddal, je bila, da bi zbežal, in le z največjo muko se je premagal, da je ostal, dokler ni bil pogreb končan. Med tem čakanjem je ležal nekak mrzlični nemir v njem in nekaj čudno groznega v njegovih mislih; zato se niso mogle ustaliti nikjer, ampak so begale od ene stvari do druge. To nemirno vrvenje in kroženje misli, ki jim ni mogel dati obstanka, bi ga bilo skoro napravilo blaznega. In če je bil sam, je začel šteti ali je pa godel predse kako melodijo in bil takt z ного, da bi tako nekam priklenil misli in jim zabranil, da bi ga potegnile spet v ta strašni, utrujajoči vrtinec.

Navsezadnje je prišel pogreb.

Dan potem je bil Henning na potu k stricu, lesnemu trgovcu. Prosil ga bo, naj mu da kako mesto v svoji trgovini. Našel je strica zelo potrtega. Njegova stara gospodinja je namreč pred mesecem umrla in svojega poslovodjo je moral v teh dneh radi poneverbe odsloviti. Henning mu je bil zato zelo dobrodošel. Uživel se je z vnmemo v kupčevanje in po preteku prvega leta je prevzel vodstvo podjetja.

*

V štirih letih se je marsikaj spremenilo. Lesni trgovec je umrl in Henninga postavil za dediča vsemu imetju. Stari Lind na Stavnedi je tudi že odšel k svojim očetom, a zapustil tako zadolženo posestvo, da so ga morali prodati in od prodaje je ostalo Agati toliko kot nič. Novi lastnik Stavne je bil Henning, ki je opustil trgovanje z lesom in se spet lotil poljedelstva. Na Hagedstedgaardi je neki Klausen postal naslednik Nielsa Brydeja; ta se bo v najkrajšem času oženil z Agato, ki sedaj stanuje pri pastorjevih. Še lepša je kot prej. S Henningom pa je popolnoma drugače. Ne vidi se mu, da mu je bila sreča naklonjena. Postaren je že, poteze v obrazu so ostre, hoja je trudna, hodi nekoliko sklonjen, govori malo in zelo tiho, njegovo oko je dobilo čuden, suh blesk in pogled je postal nemiren in divji. Če misli, da je sam, govori tiho sam s seboj in obenem maha z rokami. Zato so ga ljudje v okolici obsodili, da pije.

A to ni res. Podnevi in ponoči, ob vsakem času — nikoli se ne čuti varnega pred mislimi na Brydejev umor. Njegov duh in njegove zmožnosti so splahnele v tej večni bojazni, kajti če mu pride na misel umor, ni to kes ali temna skrb, ampak kakor živa, goreča groza, strašen delirium, kjer se pogled zmede tako, da vse pleše pred očmi: kot tok, kot kaplja, kot čudno curljanje, in vse je izgubilo svoje barve in je mrtvaško blede ali temno krvavordeče. In potem je neka sila v vseh teh tokih: kot da se sesa iz vseh žil, kot da se hrani iz vseh finih živčnih vlaken, in prsa ječe v neizrekljivi bolesti, a noben odrešujoč krik, noben olajšujoč vzdih ne more preko bledih ustnic.

Taki občutki so posledica spomina na smrt, zato se te misli boji, zato je njegov pogled nemiren in hoja tako trudna. Ta strah mu je vzel vse moči, in moč, ki mu je še ostala, živi v njegovem sovraštvu. Kajti on sovraži Agato, sovraži jo, ker mu je strla dušo, uničila njegovo življenjsko srečo in mu ubila mir. Najbolj pa jo sovraži radi tega, ker nič ne sluti o vsem tem svetu bolesti in nesreče, ki ga je ustvarila v njem. In če z grozečimi potezami v obrazu govori sam s seboj, misli takrat le na osveto in snuje načrte, kako se bo maščeval. A tega ne pokaže na zunaj, sama prijaznost ga je do Agate, on je plačal njene dolgove in pozneje

bil njen drug na svatbi in njegovo prijateljstvo se ni ohladilo niti po poroki. Pomagal in svetoval je Klausenu povsod in v vsem in napravila sta skupno več velikih kupčij, ki so se sijajno obnesle. Henning potem ni več dalje špekuliral, Klausen pa je imel še veselje za to in Henning mu je obljubil, da ga bo z nasveti in z dejanjem podpiral. To je tudi storil. Posodil mu je precej velike vsote denarja in Klausen je podvzel špekulacijo za špekulacijo, imel pri nekaterih izgubo, pri večini pa dobiček, a kolikor bolj je špekuliral, toliko bolj strasten je postajal. Neka zelo velika špekulacija naj bi mu končno zagotovila sijajen dobiček. Zahtevala pa je več velikih plačil in Henning mu je stalno pomagal. Samo še enega plačila bi bilo treba. Tu se je Henning umaknil. Izgledi so se Klausenu zdeli zelo povoljni in, če bi se sedaj umaknil, bi bil uničen. Plačati pa sam ni mogel. Tako je ponaredil Henningovo ime na par menicah, nihče ne bo kaj sumil in dobiček se bo kmalu pokazal. Špekulacija se je ponesrečila. Klausen je bil skoro uničen. Dan, ko bi menice zapadle, se je bližal, treba je bilo tvegati zadnje; tako je torej poslal Agato na Stavnedo. Henning se je zavzel, ko jo je zagledal, ker ni bilo dolgo, kar je bila še v porodniški postelji in vreme je bilo neprijazno in deževno. Peljal jo je v zeleno sobo in tam mu je povedala o ponesrečeni špekulaciji in o menicah.

Henning je stresel z glavo in rekel mirno in prizanesljivo, da je gotovo moža napak razumela, imena drugega človeka ni podpisal na menice, to je namreč zločin, prav zares zločin, ki ga zakon kaznuje z ječo.

Ne, ne, moža ni napak razumela; saj ve, da je to zločin, ampak prav zato mora Henning pomagati. Naj le podpisom ne ugovarja, pa bo dobro.

Da, toda potem mora menico plačati in tega ne more; saj je že toliko denarja zabil v Klausenove špekulacije, da to presega njegove moči. Ne more.

Jokala je in prosila.

Ali naj vendar pomisli, da je radi Klausena imel že strašne izgube. Ko mu je pripovedovala, da se je podjetje ponesrečilo, mu je bilo res, kot da bi ga kdo udaril v lice; tako presenečen in zmeden je bil. Pri uporabi tega izraza mu je padlo v glavo, da ga je nekoč udarila, če se more tega še spomniti? Ne! ... bilo je nekega dne, ko jo je zbadal s tem, da Bryde — ali se res ne more več spomniti? Da, v ljubki razvnetosti ga je udarila v lice, v tole lice.

Da, ampak ali ne more pomagati?

Bilo je v tej sobi. Ah, to so bili drugi časi, pomembni časi. Misli celo, da je nekoč prosil za njeno roko, tako se mu zdi. Recimo, da bi ga vzela, ampak saj je neumno govoriti o tem, ne, Bryde, to je bil lep mož in je moral potem tako žalostno končati, lepi fant!

Da, da, toda ali res ni nobenega izhoda, prav nobenega?

Tisto o menicah, tega naj nikar ne verjame, to ji je Klausen samo tako vtepel v glavo, da bi ga preslepil, da bi mu še malo pomagal. To je zvijača, Klausen je zvit, zelo lepo, zelo lepo.

Ne, res je tako, kot je povedala. Če se vrne z neugodnim odgovorom, potem mora Klausen zbežati v Ameriko, voz, ki naj bi ga popeljal na železniško postajo v Voer, je bil že pripravljen, ko je šla sem.

Ne, tega si ne bi mislil o Klausenu. To je vendar prostaško lopovstvo! Spraviti v neprilike moža, ki mu je zopet in zopet pomagal in pomagal.

To je pa res precej zlobno! To je grdo, in potem še omadeževati čast svoje žene in nedolžnega otroka. Naj le posluša, kaj poreko ljudje! Uboga Agata! Uboga Agata!

Vrgla se mu je pred noge in prosila: »Henning, Henning, imej usmilenje z nami!«

»Ne in tisočkrat ne, mo je ime mora biti brez madeža, zločincu ne bom pomagal.«

Potem je šla.

Henning je sédel in pisal na policijo v Voeru, naj Klausena radi ponarejanja menic pridrže, če se bo pokazal na postaji. Odposlal je sla na konju s tem pismom.

Zvečer je slišal, da je Klausen odpotoval, naslednji dan pa, da so ga v Voeru pridržali.

Agata je morala leči, ko je prišla domov. Oslabela radi pravkar pre-
stane bolezní ni mogla prenesti napora in silne čuvstvene razburjenosti. Novica, da so Klausena prijeli, jo je strla popolnoma. Bolezen je bila močna mrzlica in čez tri dni je prišlo na Stavnedo poročilo, da je umrla.

Dan pred pogrebom je šel Henning na Hagestedgaard. Vreme je bilo mračno in megleno, listje je odpadalo v gostih jatah, oster vonj po zemlji je ležal v zraku.

Peljali so ga v sobo, kjer je ležal mrlič; okna so bila zavešena z belimi prti, pri mrličevem vzglavju je brlelo nekaj sveč. Zrak je bil težak od vonja po rožah na mnogoštevilnih vencih in po barvi na krsti.

Postalo je nekako praznično v njem, ko jo je videl v fantastični, beli mrtvaški obleki pred seboj. Čez njen obraz so sprostrli bel prt; pustil ga je. Roke so ji ležale prekrizane čez prsi; nadedli so ji bele, volnene rokavice. Vzel je roko, snel rokavico in jo potisnil v svoje nedrije. Potem je zvedavo ogledoval roko, pregibal prste na njej in dihal vanje, kot da jih hoče ogreti. Dolgo je držal njeno roko v svoji, v sobi se je bolj in bolj temnilo, megla tam zunaj se je gostila. Potem se je sklonil čez njen obraz in šepetal: »Zbogom, Agata! Nekaj ti bom povedal, preden se posloviva; tudi jaz se ne kesam za to, kar sem storil!« Spustil je roko in šel.

Ko je prišel ven, je komaj še videl skedenj, tako gosta je bila megla. Šel je vzdolž obale proti domu. — Zdaj se je maščeval, a potem? Kaj potem, jutri in pojutrišnjem, kaj potem? — Bilo je tako tiho, samo lahno šumenje vode tam spodaj — a svojega srca ni mogel čuti, da, še je bilo, a tako trudno, tako trudno — kako? To je bilo kot strel! in še eden! Stresel je z glavo, se nasmehnil in mrmral: »Ne, ne dva, samo eden, samo eden!« Bil je tako truden, ampak mirovati — ni imel miru, da bi miroval. Obstal je za trenutek in se ogledal: ni bilo videti veliko; megla je stvorila zid okoli njega, megla zgoraj, megla okoli in okoli, pesek spodaj; tu so bile v pesku njegove stopinje v ravni črti; do srede meglenega kroga so še segale, dalje ne; šel je še malo, ne, dalje kot do srede niso prišle, za njim, tam, kjer je hodil, tam so bili krogi polni njegovih stopinj. — Bil je zelo utrujen! To je povzročil pesek, bilo je tako težko hoditi po njem, vsaka stopinja mu je vzela nekaj njegovih moči, da! bila je vrsta grobov za njegove izginule moči — in na drugi strani, tam je ležal pesek raven in gladek in čakal — groza ga je spreletela: nekdo koraka preko njegovega groba — nekdo gre po

mojih stopinjah, nekaj šumi zadaj v megli kakor ženska obleka, nekaj belega je tam v beli megli! Šel je spet dalje, kakor hitro je mogel. Noge pod njim so se vdajale, črno mu je postajalo pred oči, a naprej je moral, tja skozi meglo, kajti ono tam v megli je neprestano šlo za njim. Prihajalo je bliže in bliže, že so ga sile skoro zapustile, omahoval je z ene strani na drugo, čudni bliski so švigali mimo njegovih oči, ostri, rezki glasovi so mu udarjali na uho, mrzel pot mu je stal na čelu, usta so se mu v začudenju odprla; potem se je zgrudil v pesek. In iz megle je prišlo nekaj, kar je bilo brez obleke, a se vendar ni dalo spoznati, splazilo se je preko njega, težko in počasi. Skušal se je vzpeti, potem ga je prijelo z ledenimi, belimi prsti za vrat.

Drugi dan, ko je bil Agatin pogreb, so morali pogrebci nekaj časa čakati, a vendar ni bilo nikogar s Stavnade, da bi jo spremljal na zadnji poti.

Prevedel F. S.

O SODBI, KRITIKI, ODOBRAVANJU IN SLAVI ARTHUR SCHOPPENHAUER

1.

Z izrazom, ki ni okusno izbran: o k u s, zaznamenujemo tisto odkrivanje, ali tudi zgolj priznavanje estetično pravilnega, katerega ne navaja kako pravilo, bodisi ker se do tja ne razteza nobeno pravilo, ali pa tudi to pravilo izvajavcu, oziroma zgolj presojevalcu ni bilo znano. Namesto o k u s bi lahko rekli estetično č u v s t v o; če to ne bi vsebovalo istorečja.

Dojemajoči, presojujejoči okus je takorekoč ženskost proti moškosti produktivnega talenta ali genija. Ne zmožno, da bi kaj s t v o r i l o, obstoji v zmožnosti, da s p o č e n j a, t. j. da pravolepo primerno kot tako spoznava — kakor tudi njega nasprotje, da torej dobro od slabega razločuje, da ono odkriva in ocenjuje, to pa zametuje.

2.

Pisatelji se dado razdeliti v utrinke, planete in zvezde stalnice. — Prvi dajejo trenutne treske: ozreš se kvišku, vzklikneš »glej tam!« — in za zmerom izginejo. — Drugi, torej blodne in popotne zvezde, imajo mnogo več obstanka. Bleste se, čeprav zgolj zaradi bližine, često svetleje kot stalnice, in nepoznavalci jih zamenjujejo v temi. Med tem morajo tudi te kmalu napraviti prostor, imajo poleg tega le izposojeno svetlobo in sfero učinkovanja, ki je omejena na sotirnice (sodobniki!). Prehajajo in se izpreminjajo: obkrog, ki traja nekaj let, jim je dan. — Le tretji so nepremeljivi, stoje trdno na obzorju, imajo lastno svetlobo, učinkujejo ta čas in drugi, ker ne izpremene videza, ako izpremenimo stališče, ker nimajo paralakse. Ne pripadajo kot oni drugi le enemu sistemu (narodu!), marveč svetu. Toda ravno zaradi visočine njih mesta potrebuje njihova svetloba ponavadi mnogo let, preden postane vidna zemljanu.

3.

Za merilo genija ne smemo jemati napak v njegovih stvaritvah ali šibkejših med njegovimi deli, da jih nato zaradi njih postavljamo nizko; ampak zgolj njegovo najodličnejše. Zakaj tudi v duhovnem se tako trdno drži šibkost in popačenost človeške narave, da celo najsijsajnejši duh ni vseskoz brez njiju. Odtod velike napake, ki se dajo izpričati celo v delih največjih mož, in odtod Horacijevo reklo: »Včasih dremlje celo vrli Homeros«. Kar pa genija odlikuje in bi zategadelj moralo biti njegovo merilo, je višina, do katere se je mogel povzpeti, ko sta bila čas in razpoloženje ugodna, in ki ostane navadnim talentom za večno nedosežna. Prav tako je zelo nevarno, velike može v istem območju, torej morda velike pesnike, velike glasbenike, filozofe, umetnike primerjati med seboj; ker postanemo pri tem, skoro neizogibno, vsaj za trenutek krivični. Tedaj namreč upremo pozornost na svojsko odliko enega in najdemo precej, da je drugi nima; tako se le-ta zapostavlja. Toda če izhajamo od popolnoma drugorodne odlike, ki je temu drugemu svojska, tedaj je homo zaman iskali pri onem prvem; tako da je zdaj potemtakem tudi ta nezasluženo zapostavljen.

4.

So kritiki, od katerih vsaki meni, da pri njem stoji, kaj bodi dobro in kaj slabo; ker ima svojo otroško trobento za pozavno Fame. —

Zdravilo ne doseže učinka, kadar je bila dajatev premočna; prav tako je s kazenskimi pridigami in kritikami, kadar presežajo mero pravičnosti.

5.

Zlo za duševne zasluge je, da morajo čakati, da tisti pohvalijo dobro, ki sami le slabo proizvajajo; da, sploh že, da morajo sprejemati krone iz rok človeške razsodnosti, lastnosti, od katere ima večina toliko kot kastrati plodilne moči — hočem reči nerodoviten, šibak analogon — tako da je že to samo prištevati redkim darovom narave. Zategadelj je žal tako resnično, kakor lično zasukano, kar pravi La Bruyère: »Poleg zmožnosti razločevanja je kvečjemu še eno, kar je tako redko na svetu: demanti in biseri.« Zmožnosti razlikovanja, in potemtakem razsodnosti, tega manjka. Ljudje ne vedo razločevati pristnega od nepristnega, ne ovsa od plev, ne zlata od bakra in ne opažajo velikega razstoja med navadno glavo in najredkejšo. Uspeh tega je neprilичnost, katero izraža staromodni stišec takole:

Velikim je možem usoda pač na sveti,
kadar jih ni več tu, začnejo v nas živeti.

Pristnemu in izvrstnemu stoji ob nastopu napoti najprej slabo, ki je zavzelo njegovo mesto in ki velja za dobro. Če mu tedaj tudi po dolgem času in hudem boju v resnici uspe, da zavzame mesto in si dobi ugleda, tedaj spet ne bo dolgo trajalo, pa se bodo privlekli s kakim maniriranim, neduhovitim posnemavalcem in ga popolnoma mirno posadili na oltar poleg genija; ker ne vidijo razločka; ampak menijo popolnoma resno, da je to spet takšen človek. Prav zato začenja *Yriarte* 28. svojih basni o literaturi z besedami:

Dobro in slabo enako vseči
biló je vselej neumni gneči.

Tako so morale tudi Shakespearejeve drame, takoj po njegovi smrti, izprazniti mesto drugim in jim ga prepustiti za sto let. Tako je Kantovo resno filozofijo izrinilo Fichtejevo očitno vetrnjaštvo, Schellingov eklektizem in Jakobijevo zoprno-sladkobno in blaženo pleteničenje, dokler se ni naposled zgodilo, da so nekega čisto bore šarlatana, Hegela, postavili ob Kanta, da, visoko nadenj. Celo v sferi, ki je dostopna vsem, vidimo, kako neprimerljivega Walterja Scotta kmalu izrinejo nevredni posnemalci iz pažnje občinstva. Zakaj občinstvo za odličnost v bistvu nima zmisla nikjer in zategadelj niti slutnje o tem, kako neskončno redki so ljudje, ki v pesništvu, umetnosti ali filozofiji res kaj premorejo, in da so vendarle izključno in samo njih dela vredna pažnje, zaradi česar bi morali besede:

povprečno pesnikovati
ljudje in bogovi niso dovolili

vtepati šušmarjem v pesništvu in prav tako v vseh drugih visokih strokah brez ozira vse dni. Saj so ti plevel, ki ne da uspevati pšenici, da bi sam vse prerastel. Prav tako se kaže oni obžalovanja vredni nedostatek razsodnosti v znanostih, namreč v trdnem življenju napačnih in ovrženih teorij. Da le pridejo v kredit, pa kljubujejo resnici polstoletja, da, stoletja, kot kamenit pomol morskim valovom. Po sto letih Kopernikus še ni izrinil Ptolomaja. Bacon Vermlandski, Kartezij, Locke so skrajno počasi in pozno prodrli. (Beri le d' Alembertov sloviti predgovor Enciklopediji.) Nič manj *Newton*; pomisli le na srditost in zasmeh, s katerim pobija *Leibnitz* Newtonov gravitacijski sistem v kontroverzi s *Clarkejem*. Čeprav je preživel Newton izid svojih *Principov* skoro za štirideset let, je bil dosegel, ko je umrl, njegov nauk priznanje deloma in nekoliko vendar samo na Angleškem, zunaj domovine pa ni štel dvajset pripadnikov; po *Voltairejevem* uvodnem poročilu v prikazovanju tega nauka. Prav to prikazovanje je največ pripomoglo, da je postal njegov sistem. skoro dvajset let po njegovi smrti, znan v Franciji. Dotlej so se namreč trdno, vztrajno in domoljubno držali Kartezijevih vreten; a komaj štirideset let poprej je bila ta ista kartezijevska filozofija v francoskih šolah prepovedana. Sedaj spet je kancelar d'Aguesseau *Voltaireju* prepovedal imprimatur k njegovemu prikazovanju Newtonovega nauka. Nasprotno se še zmeraj košati Newtonov absurdni nauk o barvah štirideset let po izidu Goethejevega. Hume, čeprav je nastopil zelo zgodaj in pisal vseskoz popularno, je ostal do petdesetega leta neopažen. Kant, čeprav je vse življenje pisal in učil, je postal slaven šele po šestdesetem letu. — Umetniki in pesniki so seveda na boljšem; njihov občinstvo je najmanj stokrat tolikšno. Vendar, kaj sta veljala Mozart in Beethoven za živih dni? Kaj Dante? Kaj Shakespeare? Če bi bili sodobniki kako poznali ceno tega poslednjega, tedaj bi imeli iz one dobe cvetočega slikarstva vsaj eno dobro in za gotovo izpričano sliko, medtem ko sedaj obstoje le vseskoz dvomljive slike, slab bakrorez in še slabše poprsje. Prav tako bi imeli po sto in sto rokopisov po njem, namesto, da bi se kot zdaj omejevali na nekoliko podpisov pri sodišču. — Vsi Portugalci so še ponosni na Camoënsa, svojega edinega pesnika; ali ta je živel od milih darov, katere je zanj na ulicah nabiral iz Indije pripeljan zamorček. — Vsekakor je vsakdo sčasoma deležen vse pravičnosti, toda tako pozno in počasi, kot pri ranjku državnem komornem sodišču. In

neizpregovorjeni pogoj je, da ne živi več. Zakaj predpis Jez. Siraha (pogl. 11. 28): »Ne slavi nikogar pred njegovo smrtjo« se zvesto sluša. Tako mora človek, ki je ustvaril nesmrtna dela, za tolažbo nase obrniti indijski mitos, da se minute v življenju nesmrtnih zaznavajo na zemlji kot leta in da so prav tako zemeljska leta minute nesmrtnikov.

Ta obžalovani nedostatek razsodnosti se kaže tudi v tem, da sicer v vsakem stoletju časte, kar je izvrstnega iz prejšnje dobe, da pa isto v lastni dobi zanikujejo in dajejo pažnjo, ki mu pristoji, slabim izdelkom, s katerimi se bavi vsako desetletje, da ga zato prihodnje zasmehuje. To pa, da ljudje resnično zaslugo, kadar se pojavi v njihovi dobi, tako težko spoznajo, dokazuje, da tudi že zdavnaj priznanih del genija, ki jih spoštujejo po avtoriteti, niti ne razumejo niti ne uživajo niti v pravem pomenu ne cenijo. In računski preizkušnja tega dokaza je, da slabo, n. pr. Fichtejeva filozofija, da je le v kreditu, obdrži svojo veljavo še nekoliko človeških dob. Le če je občinstvo zelo veliko, je padec naglejši.

6.

Kakor pa potrebuje solnce očesa, da sveti, glasba ušesa, da zveni, tako tudi zavisi vrednost vseh veledel, v umetnosti, znanosti, od sorodnega, soraslega duha, kateremu govore. Le ta ima čarodejno besedo, s katero se duhovi, ki so ukleti v taka dela, razgibajo in pokažejo. Vsakdanja glava stoji ob njih kot ob zaklenjeni začarani skrinji ali ob glasbilu, na katerega ne zna igrati, kateremu zato izvablja le neuravnane zvoke, čeprav bi rad sam sebe varal o tem. In kakor ista oljnata slika, če jo gledaš v temnem kotu ali kadar sije solnce nanjo — tako različen je vtis istega veledela po tem, katera glava ga dojema. Le prečesto lahko postane pozneje človeku, ki je poslal tako delo v svet, pri duši tako kakor tistemu, ki je svoj dolgo in mukoma pripravljeni umetni ogenj končno z navdušenjem zapalil in nato zvedel, da je prišel na napačen kraj in da so vsi gledalci gojenci zavoda za slepce. In vendar se mu je še boljše zgodilo kot tedaj, če bi bil imel za občinstvo same ognjičarje, ker bi moral dati glavo, če bi storil nekaj izrednega.

7.

Vir vsemu ugajanju je istorodnost (homogenost). Že lepotnemu čutu je lastna zvrst, in v tej spet lastno pleme, brez pomisleka najlepša. Tudi v občevanju daje vsakdo prednost podobnemu človeku; tako da je tepcu družba drugega tepca nesorazmerno ljubša kot družba vseh velikih duhov skupaj. Vsakomur morajo torej predvsem lastna dela najbolj ugajati; ravno ker so samo zrcalni odboj njegovega lastnega duha in odmev njegovih misli. Za tem pa bodo prijala vsakomur dela njemu istorodnih; torej bo prostaški, plitki, izprevrnjeni, s samimi besedami šareči človek iskreno in z resničnim čuvstvom odobral le kar je prostaško, plitko, izprevrnjeno in sama besedna šara; narobe bo delom velikih duhov dajal veljave le po avtoriteti, t. j. prisiljen od strahopetnosti; v srcu pa so mu nevšečna. »Ne zanimajo ga«, da, upirajo se mu; ali tega ne bo priznal niti samemu sebi. Le posebno odlične glave lahko res uživajo dela genija; za njih prvo spoznanje, ko so tu še brez avtoritete, je treba pomembne premoči duha. Potem takem, če vse to upoštevamo, se ne smemo čuditi, da tako pozno, ampak, da sploh kdaj dosežejo odobravanje in slavo. To se zgodi tudi samo po počasnem in kompliciranem

procesu, s tem da vsaka pičla glava polagoma, prisiljena in takorekoč ukročena, prizna premoč, ki stoji takoj nad njo in tako navzgor, s čimer se pomalem zgodi, da goli uspeh *teže* glasov obvlada njih *število*; kar je ravno pogoj vse pristne, t. j. zaslužene slave. Dotlej je pa največji genij kakor kralj v trumi lastnega ljudstva, ki ga pa osebno ne pozna in ga zato ne bo slušalo, ako ga ne spremljajo najvišji državni služabniki. Kajti noben podrejen uradnik ni usposobljen, da prejme ukaz neposredno. Pozna namreč le podpis svojega načelnika, kot ta podpis svojega, in tako navzgor, prav do tja, kjer kabinetni tajnik atestira ministrov podpis in minister kraljevega. Od analognih vmesnih stopenj je odvisna slava genija pri množici. Zato tudi običi napredek slave najrajši v začetku; ker višjih oblasti, katerih more biti le malo, najčesče manjka; čim nižje, tem več je oseb, katerim je ukaz naslovljen; zategadelj tudi ne običi več.

Pri tem dogajanju se še moramo tolažiti in šteti v srečo, da večina ljudi ne sodi iz lastnih sposobnosti, ampak zgolj po tuji avtoriteti. Kajti kakšne sodbe bi se izrekale o Platonu in Kantu, o Homerju, Shakespeareju in Goetheju, če bi vsakdo sodil po tem, kar od njih res ima in uživa in če ga ne bi silila samo gospodovalna avtoriteta povedati, kar se spodobi, pa če mu gre še tako malo iz srca. Če ne bi bilo tako, sploh ne bi bilo mogoče doseči nobene slave za resnično zaslugo v visokih stvareh. Pri tem je druga sreča, da ima vsakdo vendar še toliko lastne sodbe, kolikor je je treba, da spozna superijornost tistega, ki stoji takoj nad njim, in da ravna po njegovi avtoriteti, s čimer se naposled množica podvrže avtoriteti maloštevilnih in se vzpostavi ona hierarhija sodb, na kateri sloni možnost trdne in naposled dalekosežne slave. V najnižjem razredu, kateremu so zasluge velikega duha popolnoma nedostopne, zbuja naposled le spomenik s čutnim vtisom temno slutnjo o tem.

8.

Nič manj pa kot nerazsodnost se postavlja slavi zasluge v visoki stroki po robu *zavist*; ta, ki se celo že v najnižjih strokah postavlja po robu in se do zadnjega ne umakne; zaradi tega je prav zavist mnogo kriva nizkotnosti življenja na svetu in ima Ariosto prav, ko govori o »mного bolj temnem kot vedrem zemskem življenju, polnem zavisti«. Zavist je namreč duša povsod cvetoče, molče in brez dogovora shajajoče se zveze vseh povprečnežev proti posameznemu odlikovancu, v vsaki stroki. Takega človeka namreč noče nihče imeti v svojem področju: marveč »če se hoče kdo odlikovati, naj se kje drugje« je enodušno geslo povprečnosti vsepovsod. Redkosti izvrstnega in težkoči, ki jo najde, preden ga razumejo in spoznajo, je prišteti še ono sporazumno delovanje zavisti neštetih, da bi ga potlačili, da, popolnoma zadušili.

Brž ko je torej v kaki stroki opaziti močan talent, se vsi povprečneži te stroke enodušno trudijo, da bi ga zakrili, mu odvzeli priložnost in na vsak način preprečili, da bi postal znan, se pokazal in prišel na dan; prav kakor da bi bila veleizdaja, pregrešena nad njihovo nezmožnostjo, prostaškostjo in šušmarstvom. Večinoma ima njih sistem zatiranja, precej časa dober uspeh, ker vprav genij, ki jim z otroškim zaupanjem nudi svojo stvar, da bi se je radostili, zvižacem in spletkam podlih duš, ki se le v nizkotnem, a tu popolnoma, spoznajo, ni še malo ne kos, da, jih

Datum

Založbi

Modra ptica

v Ljubljani

Podpisani(a)

Vam javljam, da sem glede na razpis nagrad v reviji Modra ptica pridobil(a) na drugi strani napisane naročnike, ki se naročajo na Vaše redne publikacije, in sicer za leto 1930/31 na:

„Ivanhoe“ - Walter Scott,
„Daphne Adeane“ - Maurice Baring,
„Noč po izdaji“ - Liam O'Flaherty,
„Dolina Meseca“ - Jack London.*

Pošiljajte jim tudi mesečno revijo. Vse podrobnosti so natančno navedene na naročilnici na drugi strani. Naročnino bo(do) plačeval(i) od 1. decembra 1930 dalje.

** Roman »Gösta Berling« je razprodan. Kdor bi »Ivanhoe«a že slučajno imel, naj si izbere eno izmed lanskih rednih publikacij.*

NAROČILNICA

Št.	Ime in priimek novega naročnika	Poklic novega naročnika	Točen naslov in bivališče	Ali se naroča na knjige vezane v mehko, platno ali polusnje?	Ali bo plačeval naročnino letno, polletno, četrtno ali mesečno po Din?	Lastnoročni podpis novega naročnika
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						

Pripomba: To naročilo je nepreklicno. Kdor bi v drugem poslovnem letu (1931/32) ne želel biti več naročnik na naše redne publikacije, nam mora to javiti najkasneje do 1. oktobra 1931.

Vse imenovane osebno poznam in prosim, da jih takoj vpišete med svoje naročnike. Pošljite jim takoj položnico, da plačajo pristopnino Din 10— in že zapadle obroke, nakar jim pošljite že izišle knjige in revijo.

Meni pa pošljite kot nagrado sledečo(e) knjigo(e):

in sicer na naslov:

Ime in priimek:

Poklic:

Bivališče (točen naslov):

To prilogo naj vsakdo, ki se hoče udeležiti naše nagradne akcije, izpolni in naj jo pošlje na naš naslov v zaprti kuverti.

celo ne sluti, niti ne razume, in zato potem, poparjen radi sprejema, začne morda dvomiti o svoji stvari, s tem pa lahko sam svojo pot zgreši in opusti svoje težnje, ako še o pravem času ne odpre oči nad onimi malopridneži in nad njih počenjanjem. Poglejte — da ne iščem zgledov preblizu niti ne v že bajni daljavi — kako se je zavist nemških glasbenikov celo človeško dobo upirala, da bi priznala zaslugo velikega *Rossinija*; saj sem bil nekoč priča, da so v velikem, konstituiranem pevskem društvu v zasmeh peli jedilni list po melodiji njegovega nesmrtnega di tanti palpiti. Onemogla zavist! Melodija je premagala in pogoltnila prostaške besede. In tako so se, vsej zavisti vkljub, *Rossinijeve* čudovite melodije razširile po vsej zemlji in oživile vsako srce kakor takrat tako danes ter in saecula saeculorum. Dalje pogledajte, kako zraste od jeze nemškim medicincem, zlasti recenzentom, greben, če da kedaj mož kakor *Marshall Hall* čutiti, da ve, da je nekaj napravil. Zavist je gotovo znamenje nedostatka, torej, če je naperjena na zasluge, nedostatka zaslug. Kako se vede zavist proti odličnjakom, je moj izvrstni *Balthasar Gracian* zelo lepo prikazal v obširni basni; ta basen stoj v njegovem *Discreto*, pod napisom *hombre de ostentacion*. Tu so vsi ptiči razjarjeni in v zaroti proti pavu in njegovemu peresnemu obroču: »Če le dosežemo« pravi sraka, »da ne bi več mogel napraviti te šmentane parade s perjem svojega repa; tedaj bi njegova lepota kmalu popolnoma mrknila, zakaj česar nihče ne vidi, je kakor da ne bi bilo,« itd. — Potemtakem so iznašli čednost skromnosti zgolj v obrambo proti zavisti. Da so vselej podleži, ki silijo k skromnosti in se tako iz dna srca vesele nad skromnostjo zaslužnega moža, sem razložil v svojem glavnem delu, zv. 2. pogl. 37. *Goethejev* znani in mnogim tako pohujšljivi izrek »Podleži so skromni le« ima že starega predhodnika pri *Cervantesu*, ki daje med svojimi pravili in vodili za pesnike, ki so pridejani njegovemu »Potovanju na Parnas« tudi tole: Vsak pesnik, kateremu so njegovi stih doli zavest, da je pesnik, spoštuj in ceni sebe visoko, držeč se pregovora: Podlež bodi, kdor se ima za podleža.« — *Shakespeare* v mnogih svojih sonetov, kjer je edino smel govoriti o sebi, proglašja s prav tolikšno gotovostjo kot prostodušnostjo za nesmrtno to, kar piše. Njegov kritični izdajatelj *Collier* pravi o tem v uvodu k Sonetom: V mnogih med temi se nahajajo opombe vredne priče o samozavesti in trdnem upanju v nesmrtnost njegovih verzov in v tem oziru ostaja mnenje našega avtorja trdno in stanovitno. Nikoli se ga ne obotavlja izreči, in morda ni, niti v starem veku niti v novem, pisatelja, ki bi, v razmerju do zapuščenih spisov te vrste, tako pogosto in tako odločno izrazil trdno vero, da svet ne bo tega, kar je napisal v tej pesniški vrsti, voljno prepuštil propadu.

Sredstvo, ki ga zavist pogosto rabi, da zastopavi dobro, v bistvu samo njena obratna stran, je nečastna in brezvestna hvala slabega: kakaj brž ko dobi slabo veljavo, je dobro izgubljeno. Kakor je zategadelj to sredstvo, zlasti če ga tirajo do velikih stvari, za nekaj časa učinkovito, pride nazadnje vendarle dan obračuna, in prehodni kredit, v kterega je postavilo slabe proizvode, se poplača s trajnim diskreditom nizkotnih hvalivcev; zaradi česar radi ostajajo anonimni.

Ker preti ista nevarnost tudi neposrednemu zapostavljanju in graji dobrega, čeprav že v bližnji oddaljenosti, zategadelj so mnogi preoprezni, da bi se odločili za kaj takega. Zategadelj je prva posledica pojava eminentne zasluge često le, da se vsi tekmeči, ki so s tem tako silno žaljeni

kakor ptiči zaradi pavjega repa, predajo globokemu molku tako enodušno, kakor da so dogovorjeni; jeziki jim vsem omrtve: to je Senekov *silentium livoris*. Ta kovarski in potuhnjeni molk traja lahko dolgo, kadar obstoji *prvo* občinstvo, kot je to v višjih znanostih, iz samih tekmecev (strokovnjakov) in izvaja zatorej večje občinstvo glasovalno pravico le posredno po teh in ne raziskuje samo. Če pa kedaj oni *silentium livoris* vendarle pretrga hvala, tedaj se tudi ta le redkokdaj zgodi brez postranskih namenov tistih, ki tu opravljajo pravičnost:

Množica in poedinec
namreč ne priznava slave,
razen le ob tisti uri,
ko bi sam rad do veljave.

Goethe, Westöstlicher Diwan.

Vsakdo namreč mora slavo, katero podeli komu drugemu iz svoje ali sorodne stroke, v bistvu samemu sebi odtegniti: slaviti more le na stroške svoje lastne veljave. Zbog tega ljudje že sami po sebi niso nagnjeni in razpoloženi za hvalo in slavo, pač pa za grajo in ogrdo, s katero posredno sami sebe hvalijo. Če pa le mora priti do hvale, tedaj morajo prevladovati drugi oziri in motivi. Ker pa tu ne moremo imeti v mislih sramotne poti tovariševalnosti, tedaj je tu delujoči ozir ta, da je pravilna cenitev in priznanje tuje zasluge najbližje zaslugi lastnega dela; v smislu trojne razredbe glav, katero sta postavila Herijod in Macchiavelli.¹ Kdor torej opusti upanje, da bo prodril s stremljenjem po prvem razredu, se rad oprime priložnosti in zavzame mesto v drugem. Skoro samo na tem sloni gotovost, s katero lahko vsaka zasluga pričakuje priznanja. Iz tega tudi izvira, da se vsi kot za stavo žurijo, da kako delo hvalijo in časte, kadar je njega visoka vrednost naposled priznana in je ni več moči prikrivati ali tajiti; ker namreč v zavesti Ksenofanovih besed »Moder moraš biti, da lahko priznaš modreca« spravijo sami sebe do časti; zaradi tega hité, da pograbijo zase, kar stoji najbližje njim pač le nedosežni vrednosti prvotne zasluge: nje pravilna cenitev. Zategadelj je tedaj tako kakor pri umikajoči se vojski, kjer hoče biti vsakdo najbolj spredaj, kakor prej pri bojevanju, tako zdaj pri teku. Vsakdo namreč hiti, da bi izkazal priznanemu veljaku odobravanje, prav tako zbog njemu samemu ponavadi prikritega priznavanja zgoraj obravnavanega zakona o homogenosti, da bi se namreč zdelo, kakor da je njegov način mišljenja in gledanja enakovrsten s slavljenčevim, in da reši vsaj čast svojega okusa, ko mu ni preostalo nič več.

Tu je lahko spoznati, da je slavo doseči sicer zelo težko, kadar pa je dosežena, jo je zelo lahko ohraniti; prav tako, da slava, ki naglo vzklije, tudi zgodaj ugasne in da se tudi tu glasi: »Kar hitro pride, hitro izgine«; ker dela, katerih vrednost ljudje navadnega kova tako lahko spoznavajo in jim tekmeči voljno dajo veljave, tudi ne morejo stati posebno visoko nad proizvajalno zmožnostjo obeh. Zakaj »ljudje hvalijo toliko, kolikor upajo, da bodo mogli enako napraviti«. Povrhu je naglo nastala slava že zaradi večkrat omenjenega zakona o homogenosti sumljivo znamenje:

¹ Macchiavelli ima prav, če pravi — kot pred njim že Hezijod (Erga 293) —: Troje glav je: prvič take, ki dosežejo iz lastnih sposobnosti vpogled in razumevanje o stvareh; potem take, ki pravo spoznavajo, če jim ga druge obrazložé; naposled take, ki niso zmožni ne enega ne drugega (II principe c. 22)«.

je namreč neposredno odobravanje množice. Kaj pa to pomeni, je vedel Fokion, vprašujoč blizu stoječe prijatelje, ko je začelo ljudstvo na glas odobravati njegov govor: »Sem li morda ponevedoma rekel kaj slabega?« (Plutarch, *Apophthegmata*.) Iz obratnih razlogov more slava, ki naj obstaja dolgo, zoreti zelo pozno, in stoletja njenega trajanja se morajo poplačati z odobravanjem sodobnikov. Zakaj kar naj ostane v veljavi, mora imeti težko dosegljivo izvrstnost, za katero je treba glav, da jo spoznajo, glav, ki niso vselej tu, posebno ne dovolj mnogoštevilno, da bi se lahko zaznavale, vedno budna zavist pa bo storila vse, da zaduši njih glas. Zmerne zasluge, katere se kmalu priznavajo, so pa zato v nevarnosti, da preživi človek, ki jih ima, njih in sebe, tako da je za slavo v mladosti deležen obskurnosti v starosti; narobe pa ostane človek z velikimi zaslugami dolgo časa obskuren, za to pa doseže v starosti sijajno slavo. Če se pa slava ustanovi celo šele po smrti, tedaj se mora prištevati mož onim, o katerih pravi *Jean Paul*, da je poslednje olje njih krst, in se tolažiti s svetniki, ki so tudi kanonizirani šele po smrti. Tako se potrdi, kar je zelo dobro povedal Mahlmann v Herodu:

Kar je zares velikega, vem,
da ne ugaja takoj ljudem.
In kogar drhal za Bogá stori,
le malo časa na oltarju stoji.

Omembe vredno je, da se to pravilo čisto neposredno potrjuje na slikah, ker največja dela, kot vedo poznavavci, ne pritezajo takoj oči in ne napravljajo prvokrat pomembnega vtisa, ampak šele pri ponovnem obisku, potem pa vedno bolj.

V ostalem zavisi možnost zgodne in pravilne cenitve danih storitev najprej od njenega rodu in vrste, od tega namreč, jeli ta visoka ali nizka, torej težko ali lahko presodljiva, in od tega, ali ima večje ali manjše občinstvo. Ta zadnji pogoj zavisi sicer večinoma od prvega, a deloma tudi od tega, ali ima večje ali manjše občinstvo. Ta zadnji pogoj zavisi sicer večinoma od prvega, a deloma tudi od tega, so li dana dela zmožna razmnožitve, kakor knjige in glasbene kompozicije. S komplikacijo obeh teh pogojev bi tvorile storitve, ki ne služijo nobeni koristi, ki jih je torej edine upoštevati, glede možnosti čimprejšnjega priznanja njih vrednosti nekako naslednjo vrsto, v kateri stoji najprej, kar lahko najhitreje upa na pravilno oceno: plesalci po vrvi, jahači, baletni plesalci, glumači, igralci, virtuozi, komponisti, pesniki (oboji radi razmnoževanja del) arhitekti, slikarji, kiparji, filozofi: ti zadnji zavzemajo brez primere zadnje mesto; ker njih delo ne obeta zabave, ampak zgolj pouk, poleg tega zahtevajo vednosti in mnogo lastnega čitateljevega npora, s čemer postaja njih občinstvo skrajno majhno in dobiva njih slava mnogo več razteznosti v dolžino kot v širino. Sploh se ima slava glede možnosti trajanja približno narobe kakor glede čimprejšnjega nastopa, tako da bi tu veljala gornja vrsta v obrnjenem redu; le da bi prišli tedaj pesniki in komponisti, ker se pisana dela lahko ohranijo večno, takoj za filozofom, kateremu pristoji prvo mesto, ker so storitve v tej stroki mnogo redkejše, ker so velike važnosti in ker se lahko skoro popolnoma prevedejo v vse jezike. Celo preživi včasih slava filozofov njih dela; kakor se je to zgodilo Talesu, Empedoklesu, Heraklitu, Demokritu, Parmenidu, Epikuru in mnogim drugim.

Nasprotno pri delih, ki služijo koristi ali celo neposredno užitku, ni za pravilno cenitev nikake težave, in pek izvrstnih pastet ne ostane v nobenem mestu dolgo časa obskuren. Kaj šele, da bi mu bilo treba apelirati na zanamce. —

(Konec prihodnjič.)
Prevedel Pero Pajk.

HARMONIKA

IVAN GRAHOR

Pod roko so jo bili prodali, ko je začela prepevati žalostno. Tako so prodali harmoniko, bi rekel, kakor proda slab kmet najboljšo sekiro. Zato so se vsi bali Janeza in so o njej molčali. A vsem je bilo, kakor da on že vse ve in je žalosten. Spogledovali so se, če je pogovor nanašal na to, včasih so prekinili besedo in potlačili v sebi spomine na tiste dni, ko je še nad vasjo kraljevala Janezova harmonika. Vedeli so, da bi se razjezil, ker jokati ni znal več, in vsem bi bilo še bolj tesno. Strmeli bi v sajaste jesti, da ne vidijo. Največje trpljenje vsem Švabovim pa so bile misli na Ameriko. Niso si mogli jasno predstaviti rudnika, v katerem je delal Njihov in kjer ga je strlo, da so mu potem odrezali noge. Prišel je domov in banka je poslala za njim iz Amerike mnogo denarja. Tisočpetsto dolarjev, posebej pa še voziček na zmet, da bi v njem lahko sedel in spal.

Prvo leto po vrnitvi se ni dolgočasil. Od hiše, ki stoji na klancu blizu cerkve, se je premikal le toliko, da je imel lepši pogled po dolini. Gledal je stlačeno kopico hiš, strehe, ki padajo kakor stopnice, iz gline narejene, in se na drugi strani spet dvigajo do gradu. Tam stoji topo okrogli stolp in mu vrača pogled z velikimi, kot turške line velikimi očmi. Pod gradom, na severu, si je Reka zasekala strugo, po drugem pobočju lezejo njive, podobne razparanemu oprsju Silnega Tabora, ki v loku objema trnovsko polje. Čez desno ramo mu pogleduje Snežnik in zavrača oko proti Učki. Vremščica in Nanos mu zapirata pot k Triglavu. V njihovi sredi je Prem kakor boječa postovka. Pokrila jo je rdečcapnena suknja razčesanih streh.

V tem svetu je Janez doživel svoje veselje, ko se je približal shod premske fare.

Nedeljski zvon je zadonel med belimi zidovi. Rahlo upognjeni so prihajali ljudje iz okolice v veliki praznik in Janez je doživel vso svečanost. Sedel je v črnem vozičku in nad njim je sijala cerkev Svete Helene, kot pesem Velike noči, ki se je zlila v jesen. Potem je spet mislil na ples, ki bo danes popoldne. Poslal je bil v Herpelje po godce in še vidi začudenost svojih fantov, ko jim je razodel svojo misel — ne harmonike, je rekel — naj pride banda! —. Fantje so postavili na dvorišču pod, nad vrtovi so zasadili mlaj, okrasili so pot na vse strani v dolino in proti Pregarjem. Ljudje so prišli z vseh strani in pozdravljali njegovo veselje. Po maši so se zbrali na prvi ples.

Vas se je stisnila pod udarcem bobna. Hribčki in klanci so se prignetli in zbrali v odmev krog. Po stezah pa so hiteli okoličani v gostoljubno vas.

Janez je sedel nepremično, pijan od razkošja, ki je završalo nad njim in ki se mu je zdelo, da ne preneha nikoli. Solnce se je pogovarjalo

z njim in mu nevede vrglo na obraz sence jelševih vej. Takrat so se ustavili pred njim prvi zasopljene plesalci in gostje. A niso odšli. Vračali so se in plesali, zapletali so se v krog in si iskali novih deklet. Janez se je prestrašil. Zazdelo se mu je, da okamenijo, ako bi godba utihnila. Nič več se ne gibljejo, topo zijajo drug drugega in plavajo s krogom. Zbal se je zanje, kakor da vidi na čelih znamenja, ki pomenijo zlo. V tišino bo padla misel in pregnala veselje. Nevede je dal znamenje in godba je udarila v ljudi.

Naj se zgodi, je pomislil, da sam ni vedel točno zakaj.

V divjih lokih se je zavrtelo življenje na podu. Z jelš so se lomile vejice in padale med ljudi. Modra obličja godcev so počrnela v naporu lic, a niso kleli. Nekdo je sedel v ozadju in neizbežno ukazoval.

Vrtinec na podu je gibanje množice z voljo strasti. Ljudem omahnejo roke in še se bodo vrteli kot blazni.

V tistem hipu so vsi obstali in se ozrli v njegovo stran. Janezov obraz je bil čisto bel. Ob vozu sta stala Jernačev in Šklemčev, kakor človek, ki stoji vkovan in bi rad zbežal. Globoko v dolini je zapela harmonika.

Truplo v amerikanskem vozu se je dvignilo in v grlu se je zbral grčoč glas. Priskočili so k njemu in se spet vsi umaknili. Klobuk mu je pal na zemljo in nihče ga ni pobral. Mati je sedla na prag in jokala. Samo oče ni videl ničesar. Na sredi ceste je plesal strasten drvarski ples. Še iz Romunije ga je znal. Bele rokave si je vihtel nad glavo in na prsih mu je poigravala velika zaceljena rana.

Janez je začutil udarec. Pred njim se je zavrtel kolobar plesišča in padel. Voz se je z njim zazibal kot silna kretnja. Potem sta oba obležala. Množica se je zbrala v temen polkrog in umolknila. Fantje so dvignili mrtvo telo. Šli so z njim v hišo in ga položili na očetovo posteljo. Ko so se vrnili, je že legla na pokrajino noč. Iz globokega jarka so trepetali glasovi harmonike. Odkrite glave so se sklonile k tlom, dokler ni umrl odmev. Potem so ljudje odšli na vse strani. In glej!

O polnoči je vstal oče in je stopil na prag. V amerikanskem vozičku sedi njegov mrtvi sin. Z razpetimi rokami se je dvignil očetu naproti, kakor popoldne in mu prepeva za romunski drvarski ples, zdaj se je obrnil in kliče po imenu sosed in znance. Oče je razložil vsako besedo, v grozi so mu otrpnile roke nad glavo, obstal je v pregibu in na prsih mu je zaigrala stara, zaceljena rana.

Drugo jutro so spravili voziček v lopo, kjer je spaval pastir. Tretji dan zgodaj je deček izginil. Iz vasi so prišli ljudje, ogledovali so čudni voz in so se križali. Kupil ga je končno mladi kovač, a njegova žena ga je ustavila na pragu in neutolažljivo jokala. Obrnil se je in peljal voziček nazaj. Takrat je prišel po poti bedak Munde s harmoniko na jermenu. Truden je bil in se je leno zvrnil v voz; potem se je v njem zibal do večera in spal. Ko pa je prišla noč, je zagodel pesem, ki je prej ni poznal. Nad vasjo je plavala tiha noč. Munde je čutil, da joče. Pri Švabovih je brlela luč in svetlobni žar je padal na godčevo lice. Zdelo se mu je, da čuje iz hiše polpritajeno ihtenje. Obrisal si je z rokavom mokro lice in odšel. Kadarkoli se spet prikaže na vasi, utihnejo pred njim vsi ljudje. Zvečer zapro okna in poslušajo. Tisto pesem je igral Janez, ko je pred leti odhajal in na teh oknih so takrat cveteli nageljni.

KNJIŽNA POROČILA

Knjige Mohorjeve družbe za l. 1931. Šest rednih: 1. Koledar 1931, 2. Slov. Večernice 83. zv., 3. Zgodovina slov. naroda 9. zv., 4. Boj sadnim škodljivcem, 5. Mati, in 6. Življenje svetnikov — dobe vsi člani, za 15 Din doplačila dobe še 5 knjig: 1. Bajke in pripovedke, 2. Knjigo o zdravju, 3. Primorske novele, 4. V samotah pragozda, 5. V oblasti čarodejev. Urednik družbenih knjig je F. S. Finžgar. Tiska Mohorjeva tiskarna v Celju.

V deloma novi in lični opremi je Mohorjeva družba zopet poslala svojim 59-tisočnem polno knjig za skromno članarino dvajsetih Din, priložila pa je še pet knjig za 15 Din. Takega materijelnega uspeha si ne moremo več tolmačiti z obilico inseratov, ki jih ima koledar, tu je spregovorilo število članstva; zrastle je v zadnjem letu za 5659. Vzporedno s tem napredkom je pač nujno treba priznati, da originalni prispevki slovenske proze zaostajajo. Med rednimi izdajami družbe je nov samo Pregelj, o katerem spregovorimo pozneje. Notranja oprema koledarja ima neprijetne, nad meseci vpijoče barve in kompozicije neznanega avtorja H. V. Vsebinsko je koledar zanimiv že s Kolednikovim nagovorom, ki prinaša praktičnih misli za socialno zavarovanje kmečkega proletarijata. Leposlovni sodrukniki so M. Husova, Lea Fatur, A. Komar, B. Magajna, Kunčič i. dr. Za 10-letnico koroškega plebiscita je napisal izčrpen članek B. H. S. Strokovne prispevke imajo dr. M. Dolenc, inž. B. Gombač, A. Oblak, poročila in preglede pa S. Kranjec, uredništvo in Šedivy. Slike so v zvezi z vsebino, veliko jih je iz duhovniškega sveta in iz članstva. Marsikaj aktualnega je tu, ljudski problemi in tehnika, politika in bodoča vojna. Včasih je konec presenetljivo zmeren, včasih bistroumen čez mero. Tako piše inž. G., da proti plinski vojni poleg mask ne pozna nobenega sredstva in zaključuje s pripravljenostjo: prositi Vsemogočnega naj nas obvaruje — bodoče plinske vojne. G. Šedivy pa beleži v političnem pregledu svetovno gospodarsko krizo in konstatira: *Edina država, ki ne preživlja krize, ampak naravnost neverjetno napreduje, je Vatikansko mesto*, ki se zelo moderno ureja. — Tako je torej tudi poskrbljeno za humor. Drukih smešnic namreč — kotička ta koledar nima. V dobri statistiki, ki jo objavlja Kranjec, sem našel samo eno tiskovno napako: število prebivalcev 500.000 — za Vatikansko mesto. Poljudno sociološki članek je napisal B. Kozak. Govori o socialnem položaju naroda in družine. Na platnici najavlja uredništvo knjige za l. 1931., med njimi filozofsko Vebrovo delo o Bogu.

Druga knjiga so Večernice, Pregljeva zgodba slovenske bolečine na Koroškem: *»Umreti nočejo!«*

»Zakaj me imenujete *tožno* Koroško? Lepa Koroška sem! Mučeništvo mi je lepota, čast in veličje od teh dni dozdej, dokler Bog hoče tako!«

S temi besedami je začel pisatelj svoj predgovor in edino v tem je dokazal, da je začutil Koroško s srcem. Pozneje v zgodbi ni obdržal svoje višine. Zato je prav, da je svoje delo imenoval zgodbo, lahko bi jo imenoval krik. Kajti največja je v tej zgodbi tragika njenega avtorja. Njegova zamahujoča umetniška roka se je potopila v svet, kateremu je hotela napisati obsodbo. Avtor trpi podzavestno, ni prost. V njem zveni bolečina Slovenije. Tako je ta knjiga dokument. Ako pa tega ne čutimo, tedaj nam ostane le ponesrečen Pregljev poskus, podati mučeništvo koroškega ljudstva, in pod tem poskusom — pozno, prepozno odpadništvo od nekdanje Avstrije. Oba momenta sta v knjižici neumetniška, silnejša od pisateljeve osebnosti.

Pregelj se je snovno oprijel dijaških podatkov iz l. 1914., in iz poznejših let vojne, razpada, plebiscita in žalostnega poraza. Približal nam je posebno nekaj dijakov.

Od teh je Pavel Užnik morda najkrepkejši; kamen nemškega nasilja ga zmelje, da ne napravi mature. Ko sedi on v zaporu, se pokaže narodna diferenciacija tedanje mladine: ponemčenci — Nemci — poslednji Slovenci. Vsak tabor ima pri pisatelju po enega zastopnika (Kriesmann, Hochkofler, Raznožnik). Užnik je le pomožni junak, ob katerem raste prijatelj, odličnjak in avtorjev govornik Andrej Raznožnik. Ta ostane in posveti vse svoje življenje ponižani Koroški, diplomirani pravnik postane duhovnik. Sestra Kati, ki jo je bil namenil nesrečnemu Pavlu, gre k njemu za gospodinjjo. Zgodi se, da pride k Raznožniku k spovedi sam divji Kriesmann, ponesrečil se je z lastno puško. Mnogo poturic umre Preglju na tak način, enega zadene z onkraj Drave izstreljena krogla, nekaj jih pobije slaboumni Jože, Avstrija je propala, cesar propal. Božji prst je blizu. Žal, da se povsod preveč vsiljuje pisateljeva dejanstvena nit. Edino opravičilo naj bo premajhen prostor. Zakaj 160 strani? Ali nam kdaj čas odgovori, ako sami ne udarimo nanj? Ne. In zato s Pregljevo knjižico Koroški nismo poslali daru.

Lepo zasnovno je strla pisateljeva polovičarska miselnost. Pod njo imajo osebe komaj da nekaj svojega. Niso več združene s pokrajino, iz katere pisatelj brezuspešno našteva imena. Zgodovini ni kos. Prepriča nas kvečjemu, da je Koroška del slovenske tragedije. Te pa nam Pregelj gotovo nikdar ne napiše.

Jezikovno se je avtorju deloma posrečilo doseči učinek pristne koroške besede. Toda to so le drobci, kakor tu pa tam košček pokrajine. V imenu teh drobcev in Pregljeve nedosegljive želje, da bi naša zemlja »kdaj poveličana bila, če Bog hoče tako...«, bi rad rekel Korošcem, naj ne bodo preveč žalostni ponesrečene, njim posvečene knjige.

V 9. zvezku »Zgodovine slovenskega naroda« govori avtor dr. J. Mal o najnovejši dobi in sicer o rodu Ilirskih dežel. Šesto poglavje obdeluje prosvetne in slovstvene razmere, sedmo pa šolstvo. Snov je obdeloval avtor enakomerno — po nabranem zgodovinskem gradivu. V čem je težišče tega novega dela, kakšne so njegove perspektive? O tem naj spregovori pozneje strokovnjak. A naša dolžnost je, da tega ne pozabimo.

Četrta knjiga je zopet nekaj koristnega za naše kmetijstvo. Racionalizacija sadjarstva je pri nas sila potrebna in delo g. Humeke: »*Boj sadnim škodljivcem*«, opremljeno z mnogimi slikami, bo našlo gotovo mnogo praktičnih bralcev.

Alojzij Bolhar je uredil leposlovni album iz najboljše slovenske proze in lirike. Knjiga »*Mati*« ni opremljena bogato, a mnogo bogastva je v nji, posebno za mladino, ki tu najbolj razume I. Cankarja pa druge številne sotrudnike: Meška, Vl. Levstika, Finžgarja, Gradnika, Prešerna in mnogo mladih. Vendar se mi zdi, da obilica dobrega — škodi.

S šesto knjigo se nadaljuje »*Življenje svetnikov*«, med 22imi je tokrat tudi Sveti Marko, evangelist. Znano je, kako radečitajo slovenske žene kakšen poljudni življenjepis. Dokler nimamo koristnega branja te vrste iz lastne zgodovine, bodimo zadovoljni z delovanjem Mohorjeve družbe. Mogoče si nekoč ustvarimo tudi lastno življenjepisno literaturo, saj so prvi poskusi književnih družb (Lah, Pirjevec) pokazali, kako pravzaprav šele spoznavamo nove naloge književnih družb.

Ivo Grahor

Knjige Vodnikove družbe za l. 1931. 1. Vodnikova pratika. 2. France Bevk: »*Gospodična Irma*«. 3. Dr. P. Brežnik: »*V senci nebotičnikov*«. 4. Ing. F. Lupša: »*V džungli belega slona*«. — Tisk Delniške tiskarne v Ljubljani. —

Pratiko, eno povest in dva potopisa so dobili letos Vodnikovci v lepi, toda neenotni opremi in tudi notranje so knjige bolj bogate pa manj izčiščene, bude občutek, da je uredništvo zmožno dajati več, a tudi občutek, da si z marsičem še ni na jasnem.

Uredništvo Pratike je imelo res dovolj dobrih sotrudnikov za strokovne članke (Lahov uvod, Michler o jamah, Brežnik o zračnem prometu, Jamnik o kmetijstvu, Zidarič o lutkah, Koželj in Trček o tehniki, Mušič o Pohorju, Volavšek o vrtu, Praktikus o prvi pomoči, Zlata o gospodinjstvu), bogato jo je založilo z zanimivimi slikami o vsem iz širnega sveta. Kotiček za mlade bravce pa je skrajno zanemarjen. Literarno je proti ostalim drobem v pratiki Trdinov Mengš-kanon. Priloga je lepa, povečana slika Gospe Svete. Koledar je opremil M. Gaspari tradicionalno.

Bevkova »Gospodična Irma« je malomeščanska povest. Pisatelj je zgodbi odmeril natanko 112 strani, 36 kratkih poglavij. V ta prostor se mu je posrečilo stisniti snov: Življenje dveh mladih mož in skrivnostne Irme, da, morda še več; življenje rodu, v katerem je mož slabič in žena demon.

Dejanje se godi na Goriškem, v Gorici in v Brdih. Na sprehodu zaživi pred očmi Števerjan. Potem še tu pa tam kaka točka ob Soči. Za pokrajino tu ni bilo časa, čas beži. Blagajničarka Irma že koprni v soliden zakon. V istem podjetju sta nameščena Emil in Lenart, prvi slepo, drugi prehodno zaljubljen v Irmo. Trikotnik je, kakor navadno, obenem veriga: ljudje se ljubijo navadno le enostransko, njihov objekt visi vedno že na tretjem. Irma si nasilno lasti Lenarta, surovo odbija Emila, obenem zahteva pri vsakem možu bogastva in ga zato muči. Emil se dokaj plemenito umika prijatelju. Oba sta boječa in neodločna. Lenarta reši resnična ljubezen do okoličanke, gostilničarjeve hčerke Cilke. Njena zvestoba premaga rodbinske socialne ovire. Toda Lenart radi neverjetne tenkočutnosti ne more deliti z ženo vsega. Irma ima nad njim skrivnostno moč, ga vrže v ječo, pahne v bedo njegovo ženo, zavede Emila v zločin. Šele njena smrt jih odreši. Emil je ukradl gospodarju šop beneških obveznic. Sum pade na Lenarta, gospodar ga vrže iz službe. Brezposelnost ga pahne spet v Irmino oblast, ta mu izroči ukradene vrednote, v banki ga aretirajo, v ječi trpi: misel na mlado ženo in lakoto z ene, Irma, katere ne izda, z druge strani, ga mučita do blaznosti in do misli na samomor. Med tem se Emil in Irma združita v sovraštvo podobni ljubezni, pač kot zločinca. Pregarja ju strah, vest ne. Končno skleneta skupno smrt. Ko je Lenart v ječi, njegova žena na otroški postelji in brez doma, si onadva slikata smrt z romantiko nesrečne ljubezni. Odpotujeta, v hotelu se jima samomor ne posreči, vračata se na Kras in tam na njen ukaz Emil ubije Irmo. Sebe zgredi. Iz bolnice pride v ječo, k Lenartu. Prizna tudi svoj prvi zločin. Lenart odhaja v novo življenje, k ženi in sinčku. Pri njenem očetu najdeta zopet srce, ki ga dotlej ni bilo od nikoder.

Da. V vsem tu opisanem življenju srca, dobrega srca skoraj ni. Le v strasti, v slabem se prikazuje. V dobrem pa je nerazločno, šibko, razvito samo v požrtvovalnosti. Nad celoto nam ostane občutek, da so to majhni mali ljudje, a njihovo življenje obupno temno. Tako še ni legalo človeku na dušo nobeno Bevkovo delo.

Ljudje s težko mladostjo, vojni begunci, narod na križu razpet so ti ljudje. Napoli — Avstrija, ostanki doma in militarizma; kmet Prinčič pa vojaški sin Emil, zavrženi trgovčev sin Lenart pa bivša begunka Irma. Ali niso to čudežno zopet združene človeške usode? Res. Bevkov rezultat je problem.

Snov je pisatelj spretno položil v Prokrustovo postelj. Vsebinska je prekipela, potlačil jo je z velikim nasiljem in tako je mala knjižica le Bevkova najbolj napeta zgodba.

Pavel Brežnik je knjigo »V senci nebotičnikov« napisal kot ameriški gost. Potoval je s Carnegiejevo ustanovo za zbliževanje narodov iz Evrope v New York pa prav do Mehike na jugu, do Tihega morja pri San Franciscu in alkoholno proste Kanade na zahodu in severu. Česa vsega ni videl. Reči moramo, da je bil priden opazovalec, kot pisatelj pa je najbrž boljši poznavalec nas kakor pa Amerikancev. Prav zato pa bo imela knjiga več uspeha. O problemih takega življenja, kjer družita ljudi zgolj civilizacija in denar, a človeka vrh nebotičnikov začudi zgolj čudaštvo, kjer zaman iščeš dokaza, da so si ljudje zvesti, čeprav žive natanko po vseh pogodbah, o tem nam bo

avtor moral najti še kako besedo. Takole ob koncu nas grandiozni lik Amerike naredi nezaupne. In čitamo:

»Socialna enakost vseh je zrastle iz življenjskih pogojev. Ljudje občujejo naravno, neprisiljeno in svobodno, nihče ne gleda na drugega od zgoraj navzdol, a tudi nihče k drugemu navzgor. — — — Nihče se po suženjsko ne ponižuje — — —«

Čudovita zemlja! Toda že ista stran (115) te pouči, da naše izseljence, ki se jim ni zdelo vredno, da bi si z večernimi tečaji izpopolnili svoje znanje, — izmozgavajo. Naš element visokim zahtevam ne more ugoditi in zato ostane večina vedno na nižini tiste plasti človeške družbe, ki je samo izkoriščana.

Splošno je knjiga spretno napisan in zanimiv, tudi osebnost izžarevajoč potopis.

Drugi potopis je popolnoma drugače, bolj lovsko in pač v sorodu z značajem džunggle napisal ing. F. Lupša, ki je sam prepotoval Indijo, o nji že večkrat predaval, a tu na 110 straneh vodi po »Džunglah belega slona«. Naše čitajoče občinstvo dobi torej letos prav zanimivega berila. A koliko se zdijo uspehi uspeh, to si lahko pojasnijo strokovnjaki navedenih družb. Kar čitamo o tem v pratiki, ni prepričevalno niti ob zadnji piki letošnjih knjig.

Ivo Grahor

GLEDALIŠKA POROČILA

Ljubljanska drama. —

Shakespeare: Sen kresne noči. S to pravljичno dramo je stopilo naše gledališče letos v novo sezono. Karkoli napišeš o Shakespeareju, je skoraj vedno le golo ponavljanje. Toliko se je že pisalo o njem. Zato se hočemo omejiti le na onih par beležk, ki se nam zde potrebne za razumevanje režije in dela igralcev. S »Snom kresne noči« je vstvaril Shakespeare popolnoma nov svet, ki je podvržen lastnim zakonitostim in je sam v sebi prav tako logičen ali nelogičen, kakor je oni, v katerem živimo. Zato ne moremo o njegovih osebah trditi: te so bolj, one manj realne. Vse so ostro tipizirane, vsaka ima čisto svoj, do skrajnosti izdelan značaj, naj bo »pravljična« Titanija, nad vsemi vzvišeni kralj Tezej, neotesani rokodellec Klobčič ali ljubeča in zaljubljena Helena. Vsi so v tem svetu enako verjetni ali neverjetni, kvečjemu, da nam je ta bližji, oni pa bolj tuj. Seveda žive rokodelci v svojem, kralj, kraljica in zaljubljeni v svojem in gozdna bitja v svojem svetu: vendar jih je suvereni Shakespearejev pesniški duh združil v eno celoto in ustvaril na ta način nekaj svet »višjega reda«, poln nezaslišane bujnosti in pestrosti, v sebi zaključen in enovit. To suvereno enotnost bi bil moral obdržati tudi režiser pred očmi, ko je poustvarjal na odru pesniški umotvor.

Režiser O. Šest se le poredkoma spusti v eksperimentiranje, drži se rajši starih, preizkušenih metod. Pri izbiri svojih sodelavcev — igralcev je po večini hladen in preračunljiv, imajoč predvsem uspeh celote v mislih. Zato so v njegovih režijah večjidel igralci posrečeno izbrani. (Kako je v tem oziru usodno krenil s poti pri Schillerjevih »Razbojnikih«, hočemo poročati pozneje). To hladno premišljenost, združeno s precejšnjo rutino mu moramo šteti v dobro. Vendar se mu pri »Snu kresne noči« ni posrečilo popolnoma obvladati celote. Svetovi so preveč udarjali drug ob drugega in se premalo izpopolnjevali. (Pri reprizah je bilo opaziti nekoliko večjo ubranost). Morda je bila v tem pogledu tudi njegova koncepcija nekoliko drugačna, kakor smo jo skušali zgoraj podati. Na vsak način je predstava kazala nezadostno ubranost med svetovi, ki trčijo skupaj in tudi med sodelavci samimi. Podrobna obdelava posameznih značajev je bila pomanjkljiva; posamezniki so se nekako izmuznili režiserju iz rok in ustvarjali na svojo pest. *Spaka*, gozdnega duha, ki nekako zapleta in razpleta dramo in je s tem takorekoč živa iskrica v igri, je podala *Vidu Juvanova* živahno in deloma tudi s primerno hudomušno šegavostjo. Ima dovolj odr-

ške rutine in ume obvladati svoj nastop. Vendar se mi zdi, da je njena šegavost večkrat zašla v ono naivno, »otroško« porednost, ki se je ženske rade poslužujejo za izražanje neke prirodne prevejanosti, ki prvič preočitno izdaja njihov spol, drugič pa pri Shakespeareju nikakor ni na mestu. Spak je nekako neutralno, izvenspolno magično bitje; to skušati podati, bi morala biti naloga igralca (-ke). Enako zgrešen se mi je zdel, tu pa bolj iz zunanjih razlogov, *Oberon Mire Danilove*. V igri in mikih je bila dobra, vendar bi si na njeno mesto želel rajši igralca, čeprav ni to morda v skladu s tradicijo. *Titanija Šaričeve* se je dobro prikladala duhu pravljичne igre. Ostali gozdni duhovi so nastopili dokaj ubrano, prav dobra je bila *Slavčeva*. Štiri zaljubljenice so igrali: *Boltarjeva, Gabrijelčičeva, Jan* in *Železnik*. Igrali so dokaj skladno, vendar se je njihov nastop v gozdu premočno odbijal od pravljичnega sveta. Igralki sta bili izrazitejši in bolj tipizirani od igralcev. Svet zase so bili rokodelci, ki so v glavnem dobro harmonizirali med seboj (razen morda Klobčiča — Daneša, ki se je nekako odlepil od ostalih in igral na svojo pest). Dober je bil *Lipah* kot *Dunja*, tudi *Daneš*, dasi nekoliko izven okvira, je ustvaril svoj tip, čeprav je bil njegov humor prenešekspirsko grotesken. *Klobčič* je že po svojem značaju, ki je razviden iz njegovih besed, tako zabaven, da mu ni treba še posebej dodajati humorja. *Kralj, Sancin, Plut* in *Smerkolj* so bili na mestu. V celoti pa se je tudi ta svet preveč odbijal od ostalih svetov. Dasi sedaj s popolnoma drugega zrelišča kakor pri igralcih iz »Hamleta«, je v teh neotesanih rokodelcih podal vendarle Shakespeare pot, ki jo mora prehoditi vsako odrsko delo, predno se realno ostvari. In čeprav z rahlim posmehom, zre vendarle tudi nanjo umetnikovo oko z isto ljubeznijo, kakor na ostale svoje stvore.

Levar kot *Tezej* in *Marija Vera* kot *Hipolita* sta igrala umerjeno in suvereno, kakor zahtevata njuni ulogi. Vendar predvsem *Levar* ni izrazil vseh možnosti, ki mu jih daje pesniški lik. *Kaukler* je bil kot *Filostat* na mestu.

Insenciacija *Uljanjščeva* je bila efektivna, glasbe po Mendelssohnu je bilo preveč (Dravska divizijska godba), da je kvarila enotnost drame, balet, posebno igra senc, deloma nepotreben.

Predstava, čeprav mestoma posrečena, nam ni dala tistega, kar bi z upravičenostjo lahko pričakovali od nje.

M. Šnuderl: Pravljica o rajski ptici. Ta izvirna slovenska drama, ki je doživela lani v Mariboru svojo krstno uprizoritev, je bila druga premiera v našem Narodnem gledališču. Predno podrobneje poročam o njej, naj mi bo dovoljeno, spregovoriti nekaj besed o problemu uprizarjanja naših domačih odrskih del sploh. Zadnja leta ni naša Drama v tem pogledu bogve kaj storila. Lani n. pr. je bilo edino slovensko izvirno odrsko delo *Lipahov »Glavni dobitek«*, prejšnja leta pa smo videli komaj sem in tja kakega Cankarja. O kakem sistemu pri uprizarjanju domačih odrskih del pa še celo ne more biti govora.

Priznati je treba, da je razen Cankarjevih del naša dramska produkcija precej ki-lava. Vendar pa je le nekaj. Med drugimi n. pr. še vedno nismo uzrli na našem odru *Grumovega »Dogodka v mestu Gogi«*, ki ga je vsa kritika označila kot dobro odrsko delo. Pa tudi drugih del, ki jih je kritika sprejela morda manj ugodno (n. pr. *Kraigherjeva drama: Na fronti sestre Žive*) je nekaj. Postavljeni smo tedaj pred sledeči problem: Kakšno merilo se naj uvaja pri izbiranju naših domačih del? *Ali kvalitativno, splošno umetniško*, kakor ga zahteva n. pr. *Ocvirk v Lj. Zvonu*, *ali pa neko posebno, izjemno, naši nekoliko zaostali dramski produkciji primerno?*

Da nam bo lažje odgovoriti na to vprašanje, moramo pomisliti na sledeče: *Odrska umetnost je tista umetnost, ki zahteva najvišje zrelosti in se pri narodu najpozneje razvije*. Epika in lirika gresta pred njo. Naša kultura je še zelo mlada. Nič čudnega

ni torej, če naš oder ni še dosegel vrhunca, še manj čudno pa je, da nimamo domačih odrskih del na izbiri. (Da ne bom delal krivice: Cankar je svetla izjema, takorekoč alfa in omega naše domače dramske literature). Vendar pa se vsi zavedamo, da smo sposobni ustvariti si lastno kulturo, katere neomajen temelj sta postavila Trubar in Prešeren. Kultura pa ne zraste čez noč. Razvija se in zahteva sistematične graditve. *Nobenega dvoma ne more biti, da bo naš oder zares nekaj somostojnega šele takrat, ko se bo v glavnem naslanjal na domačo dramsko literarno produkcijo. Zakaj tukaj je absolutna izvirnost režije in igranja neobhodna.* V tem trenutku tudi ne bo mogoče govoriti o kakem provincializmu našega teatra. *Prav tako bo center svoje kulture, kakor so danes Pariz, Moskva, Berlin ali London.* Da pa pridemo enkrat do tega rezultata, je potrebno sistematično in vztrajno delo. *Tudi za pisatelja — dramatika je potrebna tradicija.* (Kako potreben bi bil pri nas ciklus Cankarjevih odrskih del! Prava sramota je, da še vedno nismo prišli do njega.)

Odgovarjajoč torej na preje stavljeno vprašanje, ali naj bo kriterij za uprizarjanje domačih odrskih del isti, kakor za dela iz tuje, svetovne literature, t. j. kvalitativen splošno umetniški, zaključujem: *Za prospeh naše kulture, za dvig naše domače dramske produkcije in ž njo vred našega odra je potrebno, upeljati začasno dvojno merilo, po katerem ima domače delo, če je le količkaj uprizorljivo, prednost pred tujim iste ali tudi boljše kvalitete.* Majhen narod smo. Kot tak imamo poleg številnih vrzeli nasproti drugim narodom vendarle *neko prednost*; to namreč, *da imamo lažji pregled čez vse, kar se pri nas dogaja, in zato lažje koncentriramo in organiziramo vse sile, ki bi nas lahko privedle na višjo kulturno stopnjo.*

Veliko se zadnje čase govori pri nas o nekakem mesijanstvu ali poslanstvu našega ljudstva. Večinoma so to samo kavarniške floskule, ob katerih se opajajo ljudje, ki nimajo pametnejšega posla. Eno pa le stoji: *Da, če smo že zrasli na tem prgišču zemlje, ki se ji pravi slovenska, in če govorimo njen jezik, moramo gledati na to in napeti vse sile, da pokažemo svetu svoj obraz in si priborimo pred tujcem ono spoštovanje, ki smo ga bili doslej v tako majhni meri deležni.* Da bi se to doseglo, se mi zdi med drugim važno, sistematično organizirati uprizarjanje domačih del na našem odru. V tem pogledu pa se mi zdi, kot sem že dejal, *nujno, upeljati pri izbiranju odrskih del dvojno merilo.* Vsaka pot se mora nekje začeti. In vsak začetek je vendarle začetek nečesa. Nekaj pa moramo storiti, naj si bo že boljše ali slabše.

Da pridemo sedaj k podrobnejšemu poročilu o uprizoritvi Šnuderlove »Pravljice o rajski ptici«. Videti je, da ima avtor smisel za dramatično napetost, da pa v podrobnostih ne obvlada popolnoma tehnike. Snov drame same ni ne povsem nova (podoben problem obdeluje tudi L. Frank v drami »Karl und Anna«), niti nima pristnega dramatičnega jedra. Ves konflikt izvira pravzaprav iz čisto slučajne zmote: Žena dobi obvestilo, da ji je mož padel na fronti, in se v drugič poroči. V resnici pa je bil mož samo ujet in se po sedmih letih zopet vrne. S tem je podan temelj za ves nadaljnji dramatični razplet. Avtor ga sem ter tja dokaj spretno izrabi, vendar je konec prešibak. Moti tudi nekako suho, juridično razvozlanje, ki je za nejurista manj zanimivo in dokaj brezpomembno. Motiv pravljice o rajski ptici, ki je dal drami naslov, je i za potek, i za objasnitev dejanja nepomemben. Je samo nekaka literarna domisljica, ki naj kot simbol spremlja dejanje drame.

Vkljub tem nedostatom se mi zdi, da je storila uprava gledališča pravilen korak, ko je delo uprizorila. Režiser M. Skrbinšek, ki je že večkrat pokazal, da ima smisel in voljo za uprizarjanje domačih del, je režijski problem drame proti pričakovanju dobro rešil. Naredil je več energičnih črt, izpremenil nekaj prizorov, postavil delujoče osebe v pravo dramatsko nasprotje, povečal konflikt in vsvaril na ta način na odru ono živost in napetost, ki je avtor delu ni dal. Posebno prizor ob povratku Franceta je bil močan, tako da se je pozneje mogel razvoj celo premalo stopnjavati.

Sicer pa ljubi Skrbinšek močne kontraste in nekako podcenjuje skromne dimenzije našega odra in gledališča. Odtod nemara nekako prevehementni nastopi Toneta in Brede. Skrbinšek je v drami postavil nasproti dva svetova: prvi je nekako topel, domačnost, »idealen«, takorekoč izpred vojnega časa. V njem živita France in njegova sestra Ivanka. Drugi je mrzlo preračunljiv, stvaren, korekten, »povojni«, svet Toneta, Bredinega drugega moža. Breda sama nekako usodno koleba med obema. K drugemu jo priteguje večja moč, na prvega pa jo vežejo spomini na preteklost. V tej usodni razdvojenosti je položena kal za tragedijo, ki pa ne pride v delu samem prav do izraza.

Bredo je igrala *Gabrijelčičeva* z močnim temperamentom in z bogato izrazno mimiko. Pri premieri je bila še nekako razkosana, pri reprizah pa se je njena igra dokaj ubrala in ugladila. Po režiserjevi zamisli je bila njena igra vendarle prisilovita in prebrutalna. Pokazala je pa, da je izrazita odrska pojava, ki razpolaga s prožnim in obsežnim glasovnim materialom in močnimi izraznimi možnostmi. *Jermanov Tone* je bil na podoben način spočetka pretežek in prebrutalen. Pri reprizah se je močno unesel in je podal izmed vseh morda najverjetnejši in najenotnejši lik. Je nadarjen igralec, le odrske rutine mu še manjka (najbrže premalo igra).

Kralj je igral *Franceta*. V njem je vselej nekaj neposrednega in iskrenega in tudi tej velikokrat precej neverjetni vlogi je dal neko presenetljivo resničnost. Samo sem ter tja ga je obvladal besedni patos. *Šaričeva* je podajala *Ivanko* umerjeno in diskretno, s primerno toplino, vendar se v svojih stvaritvah prevečkrat ponavlja. Menda je temu kriva neka podobnost značajev, ki jih mora upodabljati. V vlogi *Brede* je gostovala še *S. Šerbanova*, ki je pokazala dokaj odrskega talenta, čeprav se njenemu za mehkejša karakterje primernemu značaju vloga Brede ne prilega prav. V splošnem je bil kontrast med *Ivanko* in *Francetom* na eni ter *Bredo* in *Tonetom* na drugi strani premočan. Ali je bila druga dvojica za prvo prevehementna ali pa prva za drugo premalo izrazita, je težko odločiti. Vendar je morda vprav ta kontrast dal drami ono napetost, ki je pritegovala pozornost gledalcev do konca, in je naposled prinesla delu precejšen uspeh. Na vsak način je vtisnil režiser temu odrskemu delu močan znak svoje osebnosti.

Vladimir Bartol

R A Z N O

ALI VESTE

da v Nemčiji vodijo veliko polemično pravdo za Nietzschejevo zapuščino, ki jo sorodniki upravljajo in objavljajo po svoje, t. j. kar jim prija objavijo, drugo pa izgine. Tako so iz več knjig izginile dragocene osebne opazke in še druge stvari. In vsak skupaj dobiva politično obeležje, ker Nietzsche je pač Nietzsche in se neki krogi silno boje, da bi prišla na dan razna pomembna odkritja o Nietzschejevem mišljenju in usmeritvi v zadnjih letih. Država bo pomagala, da te stvari ne bodo prišle nikdar v javnost s tem, da bo s prvim januarjem, ko postane izdajanje Nietzscheja prosto, podaljšala založniške oz. lastniške pravice na 50 let. (Dozdaj je bilo le 30 let.)

da je založniška in knjižna trgovina v Ameriki industrija, ki stoji na prvem mestu za avtomobilsko. V številkah: 1929 je izšlo čez pol milijarde zvezkov raznih knjižnih izdaj, vsak dan izide 34 milijonov izvodov časnikov, revij izide vsako leto 130 milijonov izvodov in leta 1929 je bil ves ta kulturni papir vreden 2750 milijonov dolarjev ali 151 milijard 250 milijonov Din...

da je češko državno nagrado za literaturo dobilo sedem pisateljev: Jaroslav Durich, Karel Čapek, Otokar Fischer, Karel Scheinplug, Viktor Dyk, F. X. Svoboda, Jaroslav

Hilbert, od Nemcev pa Max Brod. Vsi v znesku 5000 čeških kron (8000 Din). Malo je, a pri nas bi bili še z manj zadovoljni...

da bo junija 1932 v Varšavi kongres slovanskih založnikov in knjigarnarjev združen z razstavo poljske knjige.

da je v proračunu poljskega ministrstva za ljudsko izobrazbo med drugim tudi tole: 14 literarnih štipendij v mesečnem znesku po 400 zlotov (2800 Din), 27 štipendij po 400 zlotov za kiparje, 5 štipendij po 600 zlotov (4200 Din) za starejše pisatelje, štipendije za mlade časnikarje. Pisateljska društva so 1929 dobila 90.000 zlotov (630.000 Din) podpor, za razstave je dala država 170.000 zlotov (1.140.000 Din) in za gledališča 500.000 zlotov (3.500.000 Din).

da so novembra igrali v Berlinu Rehfschevo dramo »Brest Litovsk«, kjer se obravnavajo politične osebe in dogodki okrog Brestovskega miru. Drama ni prijala ne skrajni levice, ne skrajni desnici, zakaj proti njej sta protestirali dve osebi, ki igrata v drami važno vlogo, čeprav ne osebno — namreč Wilhelm II., bivši cesar, in Trocki.

da je Thomas Mann potegnil v enem letu, letošnjem, pol milijona mark (6 milijonov 750 tisoč Din). Če bi jaz imel od njih tisto, kar je moral plačati davka, bi bil bogat slovenski literat!

da stojita na čelu borbe za Indijo — dva pesnika. Indijsko nacionalistično stranko vodi zdaj ga. Naidu, ki ni samo voditeljica, nego tudi najboljša indijska lirčna pesnica, angleški podkralj v Indiji je pa Lord Gorell, ki je poleg politika tudi lirik, romansopisec in založnik.

da je po 300 letih izšel nov italijanski protestantovski prevod svetega pisma. Priredil ga je Švicar Giovanni Luzzi.

da je založba »Malik« v Berlinu v enem letu dobila 1859 rokopisov in jih ni bilo niti dvanajst sprejetih in da bi bila nadvse zanimiva podobna razkritja slovenskih založb.

da so Nouvelles Littéraires odprle zanimivo rubriko, v kateri bo petnajst pisateljev zasledovalo in razvijalo petnajst raznih sodnijskih procesov letošnjega in bodočega leta. Časopis bo priobčeval njihove vtise. Prva je prišla na vrsto afera Hanau, o kateri sijajno piše Drieu la Rochelle. Drugi, ki še pridejo na vrsto so: Maurice Bedel, Pierre Benoit, Jean Cocteau, Georges Duhamel, François Mauriac, André Maurois. Pièrre Mac Orlan i. dr. Sama velika imena. Treba je biti iznajdljiv, da se v čitatelstvu vzbudi za list zanimanje, in uvideven, kar velja predvsem za pesnike.

da je Schalom Asch, eden od vrhov današnje svetovne književnosti, praznoval oktobra petdeseti rojstni dan, da je on tisti, ki je popolnoma neznano in še bolj upoštevano jidsko književno narečje s svojimi deli kar nenadoma svetovno proslavil, da je najmočnejši židovski pisatelj sploh in da je pred kratkim izšel zadnji del njegove trilogije »Vesoljni potop« (Die Sintflut) roman »Moskva«, ki sta pred njim še »Varšava« in »Peterburg«.

da je novi roman najmočnejšega ameriškega pripovednika Johna dos Passosa »42. širinska stopnja« uspel poskus nove oblike v romanu. Je tehnično nekako nadaljevanje prejšnjega romana »Manhattan Transfer« in kaže časovni, življenjski, socialni prerez tistih ameriških mest, ki leže ob 42. stopinji, oziroma tak prerez vse sedanje Amerike. V nekaterih poskusih in drznostih gre še čez Joycejev roman »Ulysses«. »42. stopinja« je skupek posameznih življenjskih zgodb in usod, ki se začenjajo, prepletajo, nehavajo brez vsake skupne vzročnosti, a so vendar jasen in točen dnevnik človeških usod. Med poglavja teh zgodb se vriva »Tedenski obzornik«, ki je montaža časniških napisov, šlagerjev, časovnih fraz in gesel, kot jih je rodila doba, ki v onih bistvenih zgodbah baš nastopa; drug tak vrinec je »Oko kamere« spominska asocijacija pripovedovalčeva, v Joycejevem slogu brez vsakih ločil. Roman je precej težak a zanimiv.

da je Kleistovo literarno nagrado za 1930 dobil Reinhard Gobring za dramo »Ekspedicija kapitana Scotta na južni tečaj«, ki jo je prvi uprizoril režiser Jessner v berlinskem Staatstheatru. Drama poudarja usodnost v našem življenju in iskanju bistvenosti, na katero more odgovoriti le odmev iz religioznih dognanj.

da je Svet ljudskih komisarjev v Moskvi sklenil, da državna založba izda v luksuzni izdaji vsa dela — tudi prozo in risbe — »hobnarja revolucije« Vladimirja Majakovskega, ki se je poleti ustrelil. Majakovski je bil eden najbolj razbolelih in v sebi razgrizenih sodobnih duhov in ga je notranji razvoj moral prignati do tega konca.

da so v Londonu osnovali literarno družbo, ki naj pobija umor in samomor v modernem romanu. Vsak član se mora zavezati, da bo bral le zdrava dela in bojkotiral krvave in psihološko abnormalne zgodbe.

da se je Nemcem zameril najplodnejši in kvantitativno največji sodobni pisatelj Edgar Wallace, ne zato, ker piše najrazličnejše naročene in nenaročene kriminalne neverjetnosti in neumnosti, temveč zato, ker se je izjavil za smrtno kazen in pa še bolj ker v romanu »Zeleni strah« v angleških in sploh nemških izdajah glavnega zločinca, ki vzgoji neko gljivo za pokončevanje angleških in amerikanskih žetev in namerava s tem uničiti ves svet, predstavlja kot Nemca in z njim vred vse Nemce proglašaja za Hune in zverine. V nemški izdaji je to previdno zamolčal in ker baš iz Nemčije dobiva skoraj pol svojih honorarjev, stavijo vse te zgodbe v nekam zelo iskreno luč navihanost in druge umetniške prilastke takih ptičev, kot je on. In zaradi tega se mi je zdel vreden dveh vrstic.

da je Knut Hamsun izdal svoj najnovejši roman »Avgust, ki je objadral svet«. To je nadaljevanje romana »Klateži«. V »Avgustu« je Hamsunovo mojstrstvo oblike, izraza, sploh sloga izostreno prav do koncev, in vsebinsko naj bi bil sok vse bistvenosti norveškega ljudstva, zlasti tistih skritih demoničnih potez, ki spe nekje v dnu, Hamsunov Peer Gynt, kot pravi Frank Thietz hoče do zadnje meje obseči vse probleme in usodnosti življenja, a je preozko zagrabil in nakrivil vso zgodbo. »Klateži« so bili tak roman, iz »Avgusta« je pa pesnik ustvaril le negativno postavo, ki je krajevno uklenjena nesorazmerno s problemom, ki naj ga izživlja in predstavlja. Sicer pa, Hamsun je kljub vsemu mojster in moramo pač vsako pesniško delo jemati kot izraz nekega prepričanja in nekega hotenja, ki ni treba, da se ujema baš z našim ali objektivnim, če je zraven toliko opravičljivih in prepričljivih komponent kot pri Hamsunu.

da je.....

Nabral Mirko Javornik

IZ ZALOŽBE IN UREDNIŠTVA

O NOvem LETNIKU „MODRE PTICE“

Pričujoči zvezek vsebuje 1. in 2. številko drugega letnika »Modre ptice« in ima zato dvojen obseg, tako da naročniki niso nič prikrajšani. To smo storili zaradi tega, ker nismo mogli zaradi preobilnega dela izdati prve številke že v decembru. Naslednje številke bodo izhajale posamezno vsak mesec, kakor lani.

Prepričani smo, da bo vse naročnike razveselila nova in lična oprema letošnjega letnika. Na prvi pogled bo vsakdo opazil veliko razliko v papirju, ki je mnogo finejši in težji od lanskega. Tisk je modernejši in okusnejši, zlasti črke, po katerih se odlikujejo knjige Modre ptice. Za ovitek smo vzeli barvast papir, ker se manj maže in je poleg tega trdnjši od belega.

Lansko leto je bila vsaka številka speta in obrezana. Toda, ker jo mnogi naročniki žele ob koncu leta dati zvezati, je bolje, da so posamezne številke neobrezane, ker je sicer rob zaradi dvakratnega obrezovanja preozek in zato nelep. Vse naročnike že v naprej opozarjamo, da naj vsako številko spravijo, ker mi tiskamo samo omejeno število izvodov in bo vsako številko, če jo bo kdo izgubil, težko nadoknadil. O tem izpričuje lansko leto, ko je bilo polovico števil docela razprodanih.

OPOZORILA

Reviji smo priložili položnice. Cenjene naročnike prosimo za nakazilo mesečne naročnine.

Naročnike, zlasti nove, opozarjamo, da se naše poslovno leto prične z vsakim 1. decembrom in konča z vsakim 30. novembrom. Od onega in do tega meseca se plačuje tudi mesečna naročnina in ne od 1. januarja, kakor nekateri menijo.

*

Na razna vprašanja še enkrat poudarjamo sledeče: Kdor se naroči na redne publikacije naše založbe, ga smatramo za naročnika najmanj za eno leto; med letom se ne more odpovedati nihče. Kdor pa v prihodnjem letu ne želi biti več naš naročnik, nam mora svoj izstop javiti najkasneje do 1. oktobra vsakega leta.

•

Kdor se naroči na naše redne publikacije v mesecu januarju mora plačati poleg pristopnine, še obrok za december in januar.

*

Nove naročnike, ki bi želeli naročiti tudi lanske knjige iz naše založbe, opozarjamo, da jih dobe po cenah, ki veljajo za naročnike in pa na daljše mesečne obroke.

NAGRADE

ki jih dozdej dolgujemo naročnikom za pridobljene nove naročnike, bomo razposlali vse najkasneje do 15. februarja. Zaradi ogromnega dela, ki ga imamo sedaj ob začetku leta, prosimo naročnike, da nam oprostite, ako ne zmoremo vsega tako hitro kakor bi radi. Oddolžili se bomo na ta način, da bomo nudili temboljšo kvaliteto.

ORIGINALNA VEZAVA LANSKEGA LETNIKA „MODRE PTICE“

Tisti, ki žele imeti lanski letnik revije vezan, naj ga pošljejo dobro zavitega na naš naslov, zraven pa napišejo tudi svoj naslov.

Mi bomo zvezke nato poslali v knjigovoznico in ko bodo zvezane, nazaj naročnikom ter jim priložili račun za vezavo in poštnino.

Prosimo vse, da pošljejo najkasneje do 1. februarja t. l. Revija bo vezana okoli 15. februarja. Koliko bo vezava stala še ne vemo točno, ker je to odvisno od števila onih, ki bodo dali vezati. Vsekakor pa ne več kakor 30 Din.

NAGRADE

ki smo jih razpisali, lani za naročnike, ki nam hočejo pomagati s pridobivanjem novih naročnikov, so še vedno v veljavi in jih tu še enkrat objavljamo.

Kdor pridobi enega naročnika, mu pošljemo eno izmed sledečih knjig, ki si jo lahko sam izbere:

Knut Hamsun: PAN, roman Vez. v platno.

Ivan Cankar: MOJE ŽIVLJENJE. Vez.

K. Chesterston: ČETRTEK, roman. Vez.

Kdor pridobi dva nova naročnika, lahko izbira med sledečimi knjigami:

Kellermann Bernhard: TUNEL. Socialen roman. Vez. v platno.

Henri Barbusse: OGENJ, dnevnik desetnije. Vez.

D. G. Mukerdži: MLADOST V DŽUNGLI. Vez. v platno.

Walter Scott: IVANHOE, roman. Vez. v platno.

Knut Hamsun: GLAD, roman. Vez. v platno.

Kdor pridobi tri naročnike, lahko izbira med sledečimi knjigami:

Dr. Franceta Prešerna: ZBRANO DELO. Vez. v platno.

F. M. Dostojevskij: SELO STEPANČIKOVO, roman Vez. v platno.

Walter Scott: IVANHOE, roman. Vez. v polusnje.

Kdor pridobi štiri naročnike, lahko izbere eno izmed sledečih knjig:

Mihael Arcibašev: SANIN, roman. Vez. v platno.

F. M. Dostojevskij: ZAPISKI IZ MRTVEGA DOMA, Vez. v platno.

F. M. Dostojevskij: BESI, roman. Vez. v platno.

Henrik Sienkiewicz: Z OGNJEM IN MEČEM, roman. Vez.

Kdor pa pridobi deset naročnikov, prejme eno izmed veledel:

L. N. Tolstoj: ANA KARENINA, roman. Vez. v platno.

F. M. Dostojevskij: BRATJE KARAMAZOVI, roman. Vez. v platno.

Vse te nagrade bomo razpošljali od 1. decembra dalje. Da olajšamo naročnikom delo, smo zopet priložili reviji posebne naročilnice.

Knjige, ki jih je izdala Modra ptica v prvem letu 1929/30

Prvo leto je izdala založba šest knjig, štiri redne in dve izredni. Razposlala jih je med ljudi v 14.000 izvodih. Knjige so bile sledeče:

A. Redne knjige:

1. *Blagoslov zemlje*

Mojstrski roman KNUTA HAMSUNA, ki je izšel lani pred božičem. Bil je razprodan v prvih dveh mesecih.

2. *Anjuta*

Izbor najboljših novel ANTONA ČEHOVA. Prevedel jih je Josip Vidmar. Knjiga je še v zalogi in stane v knjigotrštvu: v mehko vezana Din 60—, v platno vezana Din 80—, v polusnje vezana Din 100—. Za naročnike na redne publikacije četrtno manj.

3. *Temni cvet*

Eden najlepših romanov angleškega romanopisca JOHNA GALS-WORTHYJA. Pri nas je doživel skoraj nepričakovan uspeh. Delo je prevedel Oton Župančič. Tudi tega imamo še nekaj v zalogi. Cene so iste kakor za Anjuto.

4. *Šentjernejska noč, roman*

Že celo stoletje je preživelo to delo pri nas do sedaj skoro neznanega francoskega pisatelja PROSPERJA MÉRIMÉEJA. Snov je zajeta iz onih dni francoske zgodovine, ko so divjali najhujši boji med protestanti in katoličani in katerih žrtev je postalo okoli 60.000 ljudi. Tudi to knjigo je prevedel O. Župančič. Cene za knjigo so iste kakor za Anjuto.

B. Izredne knjige:

1. *Pan, roman*

Najlepše HAMSUNOVO delo iz njegove zgodnje moške dobe. Kdor želi spoznati tega čarodejnega norveškega pisatelja v vsej živosti, mora čitati to delo. Prevedel ga je Rudolf Kresal. Cena v platno vezani knjigi je Din 40— (za naročnike Din 30—).

2. *Ivanhoe, roman*

Založba je dala s tem delom Slovencem prvega WALTERJA SCOTTA. Snov romana je zajeta iz zgodovine. (Srednji vek, doba kralja Rikarda Levjesrčnega.) Prevajalec je Vladimir Levstik. Cene: v mehko vezani knjigi Din 100—, v platno vezani Din 120—, v polusnje vezani Din 150— (za naročnike Modre ptice pa: Din 75—, 90—, 120—).

Vse te knjige, razen »Blagoslova zemlje«, ki je razprodan, nudimo svojim naročnikom tudi na daljše obroke.

Program za bodoča leta

Prevodi so bili nekakšen temelj, na katerega smo postavili ob ustanovitvi našo založbo, zato bomo vztrajali pri njih tudi v bodoče. V nekaj letih hočemo podati našim naročnikom izbor najboljšega, kar so ustvarili svetovni mojstri. Do sedaj smo pri nas takega izbora občutno pogrešali in se je moral slovenski bralec naslanjati docela na tuje narode, če je hotel dobiti vpogled v svetovno slovstvo. Naša izbira je usmerjena tako, da poda predvsem tisto, kar je za nas in našo duševnost najprikladnejše in najvažnejše. Torej predvsem dela, ki jih čitatelj nekako ponaši in sprejme tako, kakor da bi bila slovenska. Za sedaj so predvidena sledeča dela:

Nordijska literatura: *Knut Hamsun*: »POTEPUHI«, roman; »VIKTORIA«, ljubezenski roman; »DEVETA DEŽELA«, potopis. *Sigrid Undset*: »POMLAD«, roman; »JENY«, roman. *Björnsterne Björnson*: »SYNNÖVE SOLBAKEN«, povest. *August Strindberg*: »SIN DEKLE«, avtobiografičen roman, »NA ODPRTEM MORJU«, roman. *Herman Bang*: »NA POTU«, ljubezenska zgodba; »BREZDOMOVINCI«, roman. *Jens Peter Jacobsen*: »GOSPA MARIJA GRUBE«, roman. *Gunnar Gunnarsson*: »BREG ŽIVLJENJA«, roman; »NOČ IN SEN«, roman.

Nemška literatura: *Thomas Mann*: »BUDENBROKI«, roman; »SMRT V BENETKAH«, roman. *Leonhard Franck*: »KARL IN ANA«, povest; »RAZBOJNIŠKA DRHAL«, roman. *Stefan Zweig*: NOVELE IN ŽIVLJENJEPISI. Poleg teh pa bodo zastopani še starejši avtorji kakor: Goethe, Hölderlin, Kleist i. dr.

Ruska literatura: *F. M. Dostojevskij*: »DVOJNIK«, roman. *Lev Tolstoj*: »VSTAJENJE«, roman. *Maksim Gorkij*: »DELO ARTOMONOVIH«, roman. *Nikolaj Leskov*: »ZAZNAMOVANI ANGELI«, roman. *Ivan Turgenjev*: »LOVČEVI ZAPISKI«. *Fjodor Sologub*: »MALI BES«, roman. *Merežkovskij*: »NAPOLEON«, biografija, in od mlajših *Leonid Leonov*: »JAZBECI«, roman.

Angleška književnost je skoraj neizčrpna. Navajamo le nekaj imen, ki so med najznačilnejšimi, v tem, nam dokaj neznanem svetu: *Joseph Conrad*: »LORD JIM«, roman; »TAJFUN«, roman. *G. H. Wels*: »SEN«, roman. *Arnold Bennett*: »THE OLD WIVES' TALE«, roman. *John Galsworthy*: »LABODJA PESEM«, roman. *Bernhard Shaw*: »POKLIC CASHELA BYRONA«, roman. Nadalje bodo zastopana še imena *Stevenson*, *Liam O'Flaherty*: »MRAČNA DUŠA«. *Wirginia Woolf*: »MRS. DALLOWAY«, roman. *D. Herbert Laurence*: »MAVRICA«, roman i. dr. Pri Francozih ne bomo pozabili na imena: *H. Balzac*: »OČE GORIOT«, roman; »LILIJA V DOLINI«, roman; »EVGENI GRANDET«, roman. *Stendhal*: »LE ROUGE E LE NOIR«, roman. *A. Daudet*: »PISMA IZ MOJEGA MLINA«. *Anatole France*: »GREH SILVESTRA BONNARDA«, roman; »UPOR ANGELOV«, roman; »RDEČA LILIJA«, roman. *Pierre Loti* i. dr. Od novejših pa: *Jean Giradoux*, *Paul Morand*, *Blaise Cendrars*: »ZLATO«, roman; *Henry de Montherlant*: »ZVERINE«, roman; *Pier Benoit*: »L'ATLANTIDE«, roman.

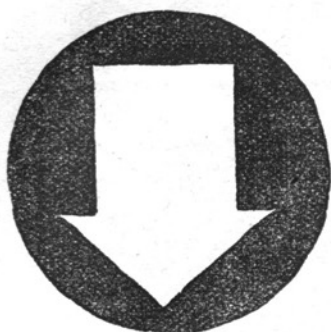
Prezrli ne bomo dokaj hitro se razvijajoče ameriške literature (*L. Sinclair*, *Dos Passos*, *Dreiser*, *Martha Ostenso*, *Sh. Anderson*: »UBOGI BELEC«, roman), in zelo malo znane španske (Blazco Ibañez) ter italijanske literature (*Gracia Deledda*). Založba se zanima tudi za pridobitev dveh kitajskih romanov.

To je seveda samo še obris, nekaj podstavek, na katerega se oziramo pri svojem delu. Čas in razvoj bosta prinesla marsikaj novega, marsikaj izpremenila in dopolnila.

Po večini so našteti tu le romani, omenili nismo skoraj nič potopisov ne biografij, še manj pa esejev, mimo katerih gotovo ne bomo šli. Tudi nismo mogli govoriti o domači književnosti, kajti dela, ki bi res samo zaradi svoje kvalitete zaslužila knjižne izdaje, je podobno, da sedaj ne gredo v klasje. Vse kaže, da ljudje, ki jih bodo ustvarili, šele stopajo pred javnost s svojimi poskusi. Mi vsekakor domače literature ne bomo prezrli, toda morala bo biti dobra. Zato smo lani razpisali visoko književno nagrado, katere uspeh je bil negativen. Karkoli pa bomo dobrega dobili, bomo nudili svojim bralcem.

Kolinska cikorija

je naš pravi

domači izdelek

STAVBNO
IN POHIŠTVENO
MIZARSTVO

FRAN ŠKAFAR

LJUBLJANA
RIMSKA C. 16

**ZALOGA POHIŠTVA
IN PISARNIŠKE
OPRAVE**

TELEFON ŠT. 2823

KLIŠEJE

*vseh vrst po
fotografijah
ali risbah*

izvršuje

najsolidnejše

klišarna

ST. DEU

LJUBLJANA

DALMATINOVA 13

„KUVERTA“^{D-1}₀₇
LJUBLJANA

Karlovška c. 2, Vojarski pot 1

**TVORNICA KUVERT IN
KONFEKCIJA PAPIRJA**

STOEUER

srednji pisalni stroj v elegantnem
črnem kovčku, se odlikuje s pre-
cizno konstrukcijo in je opremljen
z vsemi prednostmi velikega
pisarniškega stroja

V zalogi pri tvrdki

Lud. Baraga

Ljubljana — Šelenburgova 6